

Regnskapsregulering og bankenes digitalisering

En studie av hvordan regnskapsregulering og kompetansen til
bankrådgiverne påvirker digitaliseringen i bankene

Erik Kleveland og Sigurd Kittelsen

Veileder
Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2019

Handelshøyskolen ved UiA
Institutt for Økonomi

Master

Forord

Denne masteravhandlingen er en avslutning på et femårig studieprogram innen økonomistyring ved Universitetet i Agder. Gjennom utallige emner og foredrag om finansregnskap og reguleringer har vi utviklet stor interesse for disse områdene innenfor økonomi. Dette er noe som har dannet grunnlaget for vår interesse og nysgjerrighet når det kommer til valg av oppgave og problemstilling.

Oppgaven rettet seg i tillegg inn mot et høyaktuelt tema som stadig er i utvikling og vil påvirke alle i den moderne verdenen, nemlig digitaliseringen. For å gjøre dette temaet aktuelt i forhold til vår kompetanse har vi valgt å se på digitaliseringen av bankbransjen, hvor vi retter oss mot låneprosessen for bedriftsmarkedet, da man i en vurdering av lånetilsagn må ta hensyn til forskjellige regnskapsstandarder.

Vi ønsker først å rette en stor takk til de responderende bankene. Deres bidrag har vært til stor hjelp for studien. Respondentene ga oss innblikk i hvordan bankene bruker regnskapsinformasjonen i praksis, deres syn og meninger om regnskapsregulering, hvordan den digitale utviklingen i bankene er i dag, deres tanker om fremtiden og deres syn på digitalisering. Bistanden fra bankene har vært helt essensielt for å kunne besvare vår problemstilling. Vi setter stor pris på deres åpenhet og at de tok seg tiden til å svare på undersøkelsen.

Videre ønsker vi også å rette en stor takk til vår veileder Terje Heskestad for veldig god og konstruktiv veiledning. Han har med sin sterke faglige kompetanse og kunnskap gitt oss mange gode innspill til studien. Videre har han vært en god sparringspartner i faglige diskusjoner og under uklarheter gjennom studiet. Arbeidet med studien foregikk i perioden 6. Januar - 1. Juni 2019.

Erik Kleveland og Sigurd Kittelsen

Kristiansand 01.06.2019

Sammendrag

Denne masteroppgaven omhandler regnskapsregulering og digitalisering. Ettersom samfunnet i dag er preget av en raskt voksende digitalisering med et stort fokus på effektivisering som vil påvirke bankbransjen på flere områder. På den andre siden kan digitaliseringen problematiseres ved at de forskjellige regnskapsstandardene gir rom for skjønsmessige vurderinger. Denne oppgaven vil dermed prøve å gjøre rede for bankenes tilpasning og utvikling innen digitale løsninger gjennom problemstillingen: *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*. Problemstillingen blir således besvart gjennom tre forskningsspørsmål som skal belyse ulemper, fordeler og begrensninger denne delen av markedet har i forbindelse med digitalisering.

Bankenes kredittformidling er essensielt for bedriftenes overlevelse, og muligheten til å hevde seg i et svært konkurransepreget marked. I Norge er det åpent for bruk av IFRS, forenklet IFRS og NGAAP som regnskapsstandarder, noe som for eksempel vil kunne ha påvirkning på egenkapitalen i regnskapet. Dette vil være høyaktuelt med tanke på hvordan bankene vurderer forskjellige lånetilsagn i et digitalisert samfunn. I forbindelse med den økende digitaliseringen vil det være viktig med fokus på hvordan informasjonen som blir fremlagt ved regnskapsavleggelse tolkes og analyseres.

Den teoretiske tilnærmingen tar for seg forskjellene mellom standardene NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. Videre omhandler studien regnskapskvalitet, regnskapsmanipulasjon, bankenes risiko og digitalisering. For å besvare problemstillingen har oppgaven gått nærmere inn i momenter i regnskapet og prosessen i lånetilsagnet for å belyse faktorer som kan påvirker digitaliseringen av denne sektoren. Datagrunnlaget som benyttes i oppgavens empiriske del er innhentet gjennom en kvantitativ-kvalitativ spørreundersøkelse som ble sendt ut til små, mellomstore og store banker i Norge. Undersøkelsen viste at bankene har digitalisert seg i noen grad, hvor det fremgår momenter på at regnskapsreguleringen og kompetansenivået har en påvirkning i digitaliseringen av låneprosessen. Hvorav kvaliteten og tilliten til regnskap som rapporteres er noe lav, og at både teori og undersøkelsen viser at finansregnskapet «lyver» på enkelte områder, slik at sentrale nøkkeltall har redusert økonomisk fortolkning. Men likevel synes dette å foreligge noen løsninger som kan motvirke noe av påvirkningen i digitaliseringen.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Figur liste	v
Tabell liste	v
1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstilling og avgrensninger.....	2
1.3 Disposisjon.....	3
2.0 Regnskapsregulering	4
2.1 Den norske regnskapsreguleringen.....	5
2.1.1 Det norske rammeverket.....	5
2.1.2 Elementer av årsrapporten.....	7
2.1.3 Investeringseiendom.....	8
2.2 Internasjonal regnskapsregulering.....	10
2.2.1 Elementer av Årsrapporten.....	11
2.2.2 Det konseptuelle rammeverket.....	12
2.2.3 Investeringseiendom.....	16
2.3 Forenklet IFRS.....	20
2.4 Revisors rolle.....	21
2.5 Regnskapskvalitet.....	23
2.6 Avslutning.....	25
3.0 Regnskapsmanipulasjon, bankene og covenantkrav	26
3.1 Regnskapsmanipulasjon.....	26
3.2 Bankene.....	32
3.3 Covenantkrav.....	36
3.4 Avslutning.....	42
4.0 Digitalisering	43
4.1 Den digitale transformeringen, påvirkning og utfordringer.....	44
4.2 Finansiell teknologi og fremtidige løsninger.....	45
4.3 Digitalisering og regnskap.....	49
4.3.1 Blockchain teknologi.....	50
4.4 Syn fra bransjen.....	51
4.6 Avslutning.....	52
5.0 Metodisk tilnærming	53
5.1 Forskningsdesign.....	53
5.2 Datainnsamling.....	54

5.2.1 Innsamlingsmetode.....	55
5.2.2 Utvalg.....	56
5.3 Evaluering av studien.....	57
5.3.1 Validitet.....	57
5.3.2 Reliabilitet.....	58
5.3.3 Etske vurderinger.....	58
5.4 Avslutning.....	59
6.0 Resultater.....	60
6.1 Datainnsamling.....	60
6.2 Bruk av regnskapsinformasjon ved behandling av lånesøknad.....	61
6.3 Bruk av regnskapsinformasjon i oppfølging av låneavtalen.....	71
6.4 Digitalisering.....	74
6.4.1 Bruk av digitale løsninger i låneprosessen for bedriftskunder.....	74
6.4.2 Automatisering.....	76
6.4.3 Kunstig intelligens.....	78
6.4.4 Generelle spørsmål om digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens..	79
7.0 Drøftelse og analyse.....	82
7.1 Forskningsspørsmål 1.....	82
7.2 Forskningsspørsmål 2.....	93
7.3 Forskningsspørsmål 3.....	96
8.0 Avslutning.....	103
8.1 Oppsummering og konklusjon av funn.....	103
8.2 Evaluering av Studien.....	108
8.3 Anbefalinger.....	109
8.4 Forslag til videre forskning.....	110
Litteraturliste.....	111
Vedlegg.....	117
Vedlegg 1: Spørreundersøkelse.....	117
Vedlegg 2: Tilbakemelding på meldeskjema med referansekode 680232.....	129
Vedlegg 3: Refleksjonsnotat.....	132
Vedlegg 4: Refleksjonsnotat.....	135

Figur liste

Figur 1: Tosporsystemet.....	4
Figur 2: Det konseptuelle hierarkiet.....	13
Figur 3: Oppsummering av IASB konseptuelle rammeverk.....	14
Figur 4: The fraud Triangle.....	29
Figur 5: Regulering av finansmarkedet.....	33
Figur 6: Kredittvurdering prosess	36

Tabell liste

Tabell 1: Virkelig verdi hierarkiet.....	19
Tabell 2: Netto fortjeneste ved forskjellige nasjonale GAAP fra samme sett med data.....	26
Tabell 3: Some of the largest accounting scandals after year 2000	28

1.0 Innledning

Kapittelet består av tre deler, hvor den første delen vil omhandle bakgrunnen og hensikten for oppgaven. Del II dekker hvilke avgrensninger som er foretatt og til slutt følger strukturen av oppgaven. Hensikten med denne delen er å gi en oversikt over problemstillingen, bakgrunnen for valg av problemstilling, avgrensninger og disposisjonen til studien.

1.1 Bakgrunn

Den samfunnsmessige utviklingen er i dag preget av digitalisering hvor det er et stort fokus på effektivisering. I Norge er det åpent for bruk av IFRS, forenklet IFRS og NGAAP som regnskapsstandarder, noe som kan gi store utslag i regnskapet til selskapene som bankene skal vurdere. Dette noe som vil være høyaktuelt med tanke på hvordan bankene vurderer forskjellige lånetilsagn i et digitalisert samfunn. Kredittformidling blir også stadig en mer populær bransje hvor man i senere tid har sett at det dukker opp flere nye aktører som tilbyr denne tjenesten. Hvor de tar opp konkurransen med den tradisjonelle banken. For at bankene skal kunne hevde seg er det viktig å stille høye krav til effektivisering for å «overleve» og hvor det foreligger mange mulige løsninger gjennom å digitalisere.

I forbindelse med den økende digitaliseringen vil det være viktig med fokus på hvordan tolke og analysere informasjonen som blir fremlagt ved regnskapsavleggelse. Dette for å forhindre uønskede konkurser som kan være en følge av manipulering og kreativ regnskapsføring i regnskapet. Samtidig er det indikasjoner på at brukerne av regnskapet har for liten kunnskap om nøkkeltall og de forskjellige regnskapsreguleringenes innvirkning på disse. Dette er noe som underbygges av uttalelsen Terje Heskestad har gitt i forelesning «Finansregnskap 4»: *“(…) problem er at finansregnskapet «lyver» på enkelte områder og at regnskapsbrukeren ikke har god nok innsikt i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen”*. Videre uttalte han at det synes å være et problem at regnskapsprodusentene *“(…) er for opptatt av regnskapsstandarder og formalia – fremfor å rette fokuset mot informasjon som kan være til nytte i forbindelse med økonomiske beslutninger”*. Disse uttalelsene fra Heskestad var noe som vekket vår interesse og fikk oss til å lure på hvordan dette skal løses i en digitalisert bankbransje, hvor det er et høyt fokus på effektivisering, muligheter og utfordringer.

Det er ingen hemmelighet at den teknologiske utviklingen skjer i et raskt tempo. Samtidig som næringen tar i bruk ny teknologi er det videre kjent at de støter på problemer med at

reguleringen ikke henger med i utviklingen. Det er derfor interessant å se på hvilken påvirkning regnskapsreguleringen har for digitaliseringen til bankene. Litteraturen, samt lovgivning gir flere retningslinjer for hvordan regnskapsposter skal eller bør behandles. På den andre siden åpnes det for flere tillate løsninger og subjektivt skjønn. Som et resultat av dette forekommer det variasjon i utarbeidelsen av regnskapet hos ulike selskaper. Det økte fokuset på digitalisering og endringene dette medfører gjør det spesielt relevant å forstå variasjoner i regnskap og de konsekvenser dette medfører.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Målet for oppgaven er å finne ut hvilken påvirkning regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene har på digitaliseringen i bankene. Problemstillingen og forskningsspørsmålene er utviklet med inspirasjon fra flere masteroppgaver¹² som har omhandlet bruken av regnskap og digitalisering, samt innspill, publiseringer og uttalelser av veileder Terje Heskestad.

Oppgaven er avgrenset til norsk regnskapsregulering (NGAAP), IFRS og forenklet IFRS. Hvor vi har valgt å legge størst fokus på vurderingene av eiendeler. Dette da vi har en antakelse om at fokuset til bankene er størst på dette området. Videre tar vi for oss faktorer innenfor regnskapsregulering som elementer av årsrapporten, kontantstrømoppstilling, nøkkeltall, vurderingsmetode herunder (historisk kost, verdiregulerings metode og virkelig verdi), regnskapsmanipulasjon, revisors rolle og regnskapskvalitet. I den forbindelse er det sett på anvendelsen av covenantkrav, risikovurdering og bruken av sikkerhet i låneengasjement. Det finnes selvsagt flere faktorer som ville vært aktuelle, men på grunn av tidsbegrensningen til studien, så vi oss nødt til å avgrense til de overnevnte faktorene. Tilslutt har vi valgt å legge et ekstra fokus på investeringseiendom, da noen av de største forskjellene mellom IFRS og NGAAP er på vurdering av investeringseiendom.

Innenfor digitalisering blir det sett på bruken av digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens. Videre vil oppgaven ta for seg hvordan den digitale utviklingen er, hvordan denne blir, hvilke muligheter og utfordringer økt digitaliseringen medfører. Vi har en antagelse om at den digitale kunnskapen har mangler. Derfor vil spørsmålene i undersøkelsen som blir stilt rundet dette være mer eller mindre åpne for å teste kunnskapen til de ansatte.

¹ «Digitalisering i bankbransje» en studie av Lise S. Juliussen og Joran Wigstøl

² «Hvordan praktiseres virkelig verdi av investeringseiendom» en studie av Ida H. Nordskog og Karoline Romseland

Ut ifra avgrensningene som er gjort har vi utviklet følgende problemstilling: *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*

For å besvare denne problemstillingen har vi utviklet tre forskningsspørsmål:

1. *Hvordan brukes regnskapet og hvilke nøkkeltall, samt annen informasjon i årsrapporten brukes i vurderingen og oppfølgingen av lånetilsagnet?*
2. *Finansregnskapet «lyver» på enkelte områder og regnskapsbrukeren har ikke god nok innsikt i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen*
3. *Hvor langt har bankene kommet i digitalisering rettet mot bedriftsmarkedet? Hva er mulighetene og utfordringene med en digitalisering av låneprosessen?*

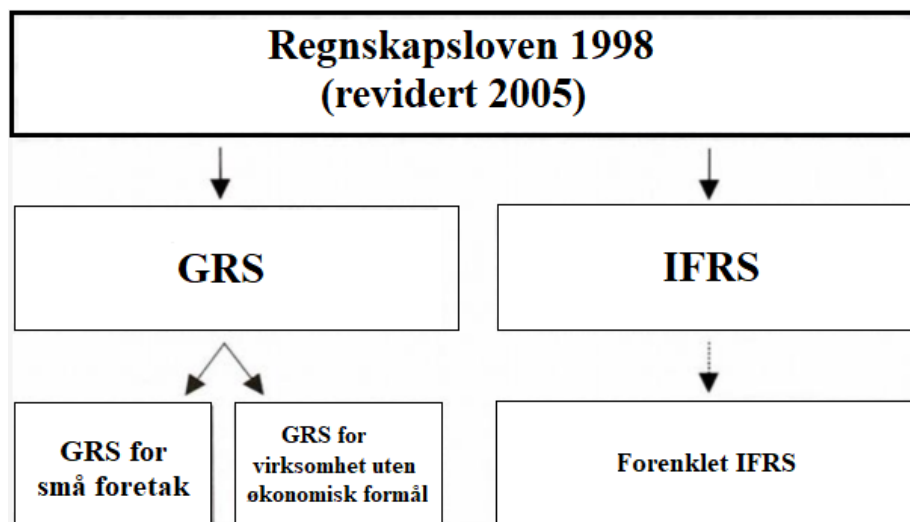
1.3 Disposisjon

Denne oppgaven inneholder åtte kapitler som på hver sin måte bidrar til å besvare problemstillingen og tilhørende forskningsspørsmål. Kapittel to inneholder en redegjørelse av teori rundt NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. Kapittel tre tar for seg teori knyttet til regnskapsmanipulasjon og bankenes risikovurdering. Videre omhandler kapittel fire teori om digitalisering. I kapittel fem blir det redegjort for de metodiske valg som er foretatt i studien, før vi i kapittel seks skal presentere resultatene fra undersøkelsen. Kapittel syv inneholder en analyse og drøftelse av resultatene. Tilslutt i kapittel åtte oppsummeres funnene og det presenteres en konklusjon på studien, samt evaluering av studien, anbefalinger og forslag til videre forskning.

2.0 Regnskapsregulering

I dette kapittelet vil det bli gjort rede for de tillatte regnskapspråkene i Norge og de ulike tilnærminger, lover og regler innenfor de tillatte standardene. Formålet med denne utredelsen er for å få et mer grunnleggende bilde av hvordan reguleringene er bygd opp, og for å danne grunnlaget for spørsmålene stilt i del en og to av spørreundersøkelsen.

Den norske regnskapsloven tillater i dag tre mulige alternativer for regnskapsmessig oppstilling. Det følger av regnskapsloven (1998, revidert 2005) et «Tosporsystem» hvor selskapene kan velge mellom å avlegge finansregnskapet etter “*International Financial Reporting Standards*” (IFRS) eller norsk regnskapsregulering (NGAAP)³. Etter IFRS skal regnskapsstandardene utgitt av International accounting standard board (IASB) følges. NGAAP skal følge de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapslovens (1998) kapittel 4 og vurderingsreglene i kapittel 5. Forenklet IFRS følger i henhold til egen forskrift (21. januar 2008) til regnskapsloven (1998) i all hovedsak innregning og måle metoder etter IFRS, men i kombinasjon med presentasjons- og tilleggsopplysning reglene i regnskapslovens kapittel 6 og 7 (Kvifte & Johnsen, 2008).

Figur 1: Tosporsystemet (Kvifte & Johnsen, 2008)

Selv om forenklet IFRS ikke er en del av IFRS, men en alternativ måte som er utarbeidet av norske myndighet for å gi et alternativ til de som ikke er pliktig til å bruke fullstendig IFRS.

³ Den norske reguleringen (NGAAP) omtales ofte som God regnskapsskikk (GRS)

Kvifte og Johnsen (2008) hevder likevel at forenklet IFRS like fullt må anses å følge det som omtales som IFRS sporet i modellen over.

2.1 Den norske regnskapsreguleringen

De norske regnskapsreglene er utledet i regnskapsloven av (1998, revidert 2005). Regnskapsloven kan beskrives som en rammelov med henvisning til god regnskapsskikk (regnskapsloven, 1998, § 4-6). God regnskapsskikk innebærer at årsregnskapet skal samsvare med grunnleggende regnskapsprinsipper, regnskapslovens øvrige bestemmelser og allment akseptert praksis, herunder regnskapsstandardene (Johnsen & Kvaal, 1999). Reglene er en bekreftelse på etablert regnskapspraksis som har blitt utviklet i det norske regnskapsmiljøet. Den norske reguleringen (NGAAP) omtales ofte som God regnskapsskikk (GRS) på grunn av at regnskapsloven har flere henvisninger til GRS.

Det norske finansdepartementet *“legger til grunn at kravet til god regnskapsskikk skal ha en supplerende funksjon i forhold til de andre grunnleggende prinsippene samt til lovens bestemmelser forøvrig”* (Ot.prp. nr. 42 (1997-98), avsnitt 6.8.5:). GRS skal legges til grunn gjennom allment akseptert praksis i situasjoner hvor økonomiske forhold endres, eller det oppstår hendelser som skal regnskapsføres og som ikke dekkes av regnskapslovens bestemmelser. Norsk regnskapsstiftelse (NRS) står sentralt i utarbeidelsen av anerkjent regnskapspraksis gjennom blant annet utarbeidelse av regnskapsstandarder, informasjon, rådgivning og tolkning (Norsk Regnskapsstiftelse, 2018).

Samtidig er det viktig å påpeke at det har blitt utredet ny regnskapsregulering i Norge for å harmonisere mer mot IFRS. Dette regelsettet tok utgangspunkt i IFRS for SME som i dag ikke er tillatt å bruke i Norge. Hvis det nye forslaget blir innført kan det bety store endringer for produsentene og brukerne av regnskapet. Det foreslås blant annet å fjerne flere av regnskapsprinsippene, og tillate større grad av virkelig verdi. Men status per 2019 er at forslaget er «lagt på is» og det er usikkert når arbeidet med ny regnskapsregulering vil fortsette.

2.1.1 Det norske rammeverket

Utviklingen og vurderingen av et eget norsk rammeverk startet i 1989 da etableringen av norsk Regnskaps stiftelse ble gjennomført. De norske regnskapsprinsippene: transaksjonsprinsippet, opptjeningsprinsippet, sammenstillingsprinsippet, beste estimat, forsiktighetsprinsippet,

sikring, kongruensprinsippet, ensartet og konsistent prinsippanvendelse, fortsatt drift og god regnskapsskikk danner grunnlaget for det norske rammeverket. Disse begrepene og prinsippene var sentrale under utarbeidelsen av den norske regnskapsloven fra 1998 (Kvifte & Johnsen, 2008). *“Gjennom presiseringen av innholdet i prinsippene i selve lovteksten framstår de grunnleggende prinsippene som et eksplisitt rammeverk”* (Johnsen og Kvaal, 1999, s 14).

Den norske regnskapsloven kan anses som en rammelov uten detaljregulering, som gir muligheten for *“god regnskapsskikk”* og et *“profesjonelt skjønn”*. Det norske rammeverket kan dermed hevdes å være et dynamisk rammeverk som tilpasser seg etter vurderinger som skal foretas i løpet av et regnskapsår (Kvifte & Johnsen, 2008). NGAAP kjennetegnes for å være et resultatorientert rammeverk, hvor fokuset er rettet mot presentasjonen av den økonomiske utviklingen og meningsfull resultatmåling (Kvifte & Johnsen, 2008).

Et konseptuelt rammeverk kan være normativ eller deskriptiv. Normative regulering tar utgangspunkt i hvordan regnskapet bør utledes ved å se på informasjonsbehovet til brukerne, kvalitetskrav og eventuelle prinsipper i utarbeidelsen av de forskjellige regnskapsstandardene. Mens deskriptive regulering på den andre siden tar utgangspunkt i utviklede hypoteser om den allerede eksisterende praksis. Disse hypotesene blir således brukt til utviklingen av regnskapsstandardene (Kvifte & Johnsen, 2008). Det norske rammeverket er ikke utviklet etter den samme innfallsvinkelen som de internasjonale standardene, hvor det er normativt med en deduktiv innfallsvinkel. Rammeverket er mer deskriptivt i formen og er ikke like omfattende som under IFRS hvor det utledes kvalitetskrav som tar utgangspunkt i en målsetning om å gi beslutningsnyttig informasjon (Kvifte & Johnsen, 2008).

Kvalitetskrav

Foruten om innfallsvinkel til rammeverket finnes det også kvalitetskrav i den norske reguleringen, selv om kvalitetskravet ikke er like omfattende som under IFRS. Kvalitetskrav er i den norske reguleringen lovfestet gjennom regnskapsloven (1998) § 3-2a, hvor det fremgår krav om at årsregnskapet skal ha et rettviseende bilde av eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat. Som et overordnet kvalitetskrav til regnskapet fremgår det av andre ledd at i «særlig unntakstilfeller», kan bestemmelsene i kapittel 4-7 i regnskapsloven fravikes dersom det foreligger muligheter for bedre fremstillinger som vil gi et mer rettviseende bilde.

2.1.2 Elementer av årsrapporten

Det følger videre av Regnskapsloven (1998), plikten til å utarbeide årsregnskap og årsberetning i henhold til § 3-1. Hvor det framgår at dette skal fastsettes senest seks måneder etter regnskapsårets slutt. Foretak som av loven defineres som små, kan ved utarbeidelse av årsregnskap følge de unntaksbestemmelser som fremgår av loven, eksempelvis kontantstrømoppstilling og årsberetning (nytt av 2018). Det er flere pålagte elementer i årsrapporten som er regulert av Regnskapslovens (1998) § 3-2, hvor det fremgår at årsregnskapet skal inneholde *“resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger. Årsregnskapet kan i tillegg inneholde en oppstilling av endringer i egenkapitalen”*. Videre fremgår det at for morselskap består årsregnskapet av selskapsregnskap og konsernregnskap.

Kapittel seks av regnskapsloven (1998) inneholder bestemmelser om resultatregnskapet, balanse og kontantstrømoppstilling. Kravene til oppstilling og innhold i resultatregnskapet fremgår av §§ 6-1 og § 6-1a. Videre inneholder § 6-2 bestemmelser om oppstillingsplan for balansen. Samtidig inneholder § 6-3 bestemmelser om at *“når den regnskapspliktiges forhold tilsier det, skal det i resultatregnskap og balanse foretas en ytterligere oppdeling av poster og tilføyelser av poster som ikke inngår i oppstillingsplanene”* og *“poster, unntatt poster under egenkapital, skal slås sammen hvis sammenslåingen fører til et mer oversiktlig årsregnskap”*. I følge § 6-4 skal kontantstrømoppstillingen gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger, samt forklare likviditetsendringer. Samtidig følger det av § 6-6 at for hver post i resultatregnskapet, balansen og kontantstrømoppstillingen skal det vises tilsvarende tall fra foregående årsregnskap. I tillegg skal tallene om nødvendig omarbeides for å bli sammenlignbare, med mindre annet følger av god regnskapsskikk.

Kapittel 7 av regnskapsloven (1998) inneholder bestemmelser for noteopplysninger. Av § 7-1 fremgår det at i noter til årsregnskapet skal det gis opplysninger som nevnt i §§ 7-2 til 7-34. Små foretak kan i stedet gi opplysninger i henhold til §§ 7-35 til 7-46. I tillegg skal det gis opplysninger som fremgår nødvendige i bedømmelsen av den regnskapspliktige stilling og resultat, som ikke fremkommer av årsregnskapet. Det kan utelates opplysninger når de ikke er av betydning for å bedømme den regnskapspliktiges eller i tilfelle, konsernets stilling og resultat.

2.1.3 Investerings eiendom

Som nevnt innledningsvis, har studien et fokus på investerings eiendom, det vil derfor bli redegjort for hvordan denne og andre eiendeler behandles. Under NGAAP er begrepet investerings eiendom utelatt og skal behandles etter regnskapsloven (1998) § 5-3 som anleggsmidler. Anleggsmiddel er definert som alle ikke finansielle eiendeler. Investerings eiendommene som en bedrift besitter skal derfor vurderes etter anskaffelseskost metoden og skal nedskrives etter en fornuftig avskrivningsplan i henhold til § 5-3. Det følger av loven at *“Anleggsmidler skal nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Nedskrivningen skal reverseres i den utstrekning grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede”*. Av loven foreligger det ikke anledning til å oppskrive ved en verdiøkning, men en reverserings plikt hvis grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er tilstede. Dette står i sterk kontrast til virkelig verdi og verdiregulerings metode som vil bli utledet under delkapittel 2.2.3.

Beregning av anskaffelseskost

For å beregne anskaffelseskost følger det av regnskapslovens (1998) § 5-1: *“Klassifisering av eiendeler: Anleggsmidler er eiendeler bestemt til varige eie eller bruk. Andre eiendeler er omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen ett år, kan ikke klassifiseres som anleggsmidler. Dersom hensikten med en eiendel endres, skal den omklassifiseres”*.

Videre fremkommer det i § 5-4 at: *“Anskaffelseskost ved kjøp er kjøpspris med tillegg av kjøpsutgifter. Anskaffelseskost ved tilvirkning omfatter variable og faste tilvirkningskostnader. Små foretak kan likevel unnlate å medta faste tilvirkningskostnader ved beregning av anskaffelseskost. Finansieringsutgifter på kapital som kan knyttes til tilvirkning av et anleggsmiddel kan kostnadsføres når de påløper”*.

Anleggsmidlet skal som nevnt over alltid samsvare med regnskapsloven (1998) § 5-3, hvor det skal balanseføres til anskaffelseskost. Anskaffelseskosten er kjøpsprisen av midlet eksklusive merverdiavgiften. Andre kostnader som eventuelt medfølger kjøpet av midlet skal i utgangspunktet balanseføres, for eksempel skal monterings kostnader balanseføres som en del av den totale anskaffelseskosten (Kvifte, Tofteland, Bernhoft, 2011).

Avskrivning

Videre følger det av § 5-3 at anleggsmidler, herunder investeringseiendom, som har en begrenset økonomisk levetid skal avskrives etter en avskrivningsplan som reflekterer den økonomiske levetiden. Dersom estimatet endres underveis, vil det være nødvendig å endre avskrivningsplan. § 5-3 gjelder bare anleggsmidler med en begrenset levetid, midler med ubegrenset levetid behøves ikke å avskrives, for eksempel tomter. I noen tilfeller vil det være slik at markedsverdien av anleggsmidlet er høyere enn den balanseførte verdien. Men avskrivningen skal fremdeles løpe, dette på grunnlag av at hensikten er å regnskapsmessig fordele kostnadene i den perioden det er i bruk (Revisorforeningen, 2007).

I en avskrivningsplan er også utrangeringsverdien viktig og skal tas hensyn til. Utrangeringsverdien skal settes i forhold til et tilsvarende driftsmiddel, og hva den hadde blitt solgt for i dag. I bunn og grunn skal en avskrivning etter norsk standard alltid foretas når gjenstanden faller under lovgivningen § 5-3. Etter den norske standarder er det tillatt å bruke profesjonelt skjønn. I den forbindelse er det viktig å være oppmerksom på at det kan forekomme variasjoner når det kommer til levetid, utrangeringsverdi og dekomponering (Heskestad, 2014). Dermed er det viktig ved en analyse av regnskapet å ta forbehold om at virksomheter kan ha vurdert anleggsmidlet forskjellig.

Nedskrivning

Videre skal anleggsmiddelet nedskrives til virkelig verdi dersom anleggsmidlet har hatt verdifall som antas ikke å være forbigående, jf. § 5-3. Den virkelige verdien av driftsmidlet beregnes med utgangspunktet i salgsverdi eller diverse informasjon som kan dokumentere markedsverdien til midlene (Kristoffersen, 2014). Nedskrivning er noe som bare kan foretas når verdinedgangen ikke kan med rimelig grunn antas å være forbigående eller permanent.

Dersom man skal vurdere om eiendelen skal nedskrives, er det flere faktorer som spiller inn. Med et velfungerende annenhåndsmarked vil det være lettere og tydeligere å se når et anleggsmiddel har falt i verdi. Men ved spesialtilpassede driftstilbehør eller lignende, vil et verdifall kun være tydelig ved skade, foreldelse, større permanente produksjonskutt eller lignende. Selv i velfungerende markeder er det vanskelig å forutsi om et verdifall er forbigående, selv med gode estimater og prognoser. Dette fordi en pris vil kunne endre seg over tid. Et alternativ her er å estimere nåverdien på alle kontantstrømmene eiendelen vil generere i fremtiden. Denne metoden kan også brukes på eiendeler som ikke har et effektivt marked. I

følge Kvifte et al. (2011), kan man praktisere både observerbare markedspriser og beregne nåverdien av de fremtidige kontantstrømmer. I tilfeller hvor observerbare markedspriser er lavere en nåverdi av fremtidige kontantstrømmer, kan det argumenteres for at det ikke foreligger en ubetinget plikt til å nedskrive til markedsverdien jfr. Regnskapsloven (1998) § 4-6. Gitt at nåverdi estimatet er høyere enn observerbar markedspris.

Det er viktig å nevne at alle driftsmidler har en nedskrivningsplikt ved et eventuelt verdifall. Som med avskrivning av driftsmidler vil vurderingen inneholde skjønn, dermed også viktig å være oppmerksom på «røde flagg». Blant annet kan det forekomme at bedrifter ikke foretar seg nedskrivninger i gitte tilfeller, hvor dette er noe som bør gjøres og er vanlig praksis i bransjen. I tillegg kan det forekomme at nedskrivningene blir alt for store, det er derfor viktig å forstå sammenhengen med de tidligere årene. Når brukerne av regnskapet analyserer regnskapet er det viktig at de foretar seg en egen vurdering og hva som har skjedd de tidligere årene fordi regnskapsføring er en dynamisk prosess (Heskestad, 2014).

2.2 Internasjonal regnskapsregulering

Det andre tillatte regnskapsspråket i Norge er «International Financial reporting standards» (IFRS) og vil bli redegjort for i det følgende. International Accounting Standards Committee (IASC) ble stiftet i 1973, hvor formålet med etableringen av IASC var å utvikle regnskapsstandarder som var anvendbare på tvers av landegrensene. Regnskapsstandardene fikk tilnavnet International Accounting Standards (IAS). For de første 15-20 årene etter etableringen hadde standardene liten internasjonal gjennomslagskraft og de nasjonale regnskapsstandardene utviklet seg nesten upåvirket av IASC sitt arbeid med IAS-ene (Kvifte et al. 2011).

Det konseptuelle rammeverket ble utarbeidet og publisert 2005 og kan betraktes som et merkeår for IASC fordi det åpnet for flere tillatte løsninger. Rammeverket skulle bidra til at regnskapsstandardene ble utarbeidet og utviklet på bakgrunn av de samme grunnprinsippene. Videre så IASC viktigheten med å få samme målsetninger ved regnskapet og adopterte dermed målsetningene til det standardsettende organet i USA, «Financial accounting standards board» (FASB). Det samme gjorde de med de kvalitative egenskapene som regnskapsinformasjonen hadde, samt tilordnet de seg et balanseorientert syn som samsvarte med FASB. Dette var noe som la et godt utgangspunkt for at man kunne harmonisere rapporteringen med USGAAP. I

første halvdel av 1990 – årene ble det nyutviklede rammeverket lite brukt når nye standarder ble utviklet, dette var noe som gjaldt både IASC og FASB (Kvifte et al. 2011).

I 1995 utga EU – kommisjonen et nytt strategidokument, «accounting harmonization – a new strategy vis-a-vis international harmonization». Her fremgikk det at IAS ble vurdert som en standard som var godt rustet for å harmonisere den internasjonale regnskapsrapporteringen. Allerede i 2000 fremla de forslaget om at alle børsnoterte foretakene i EU skulle praktisere sitt konsernregnskap i henhold til IAS – standarden fra og med 2005. Videre i 2001 ble IASC til en privat stiftelse med den konsekvens av at de ble fristilt fra de internasjonale revisjonsorganene hvor et nytt styre skulle ha ansvaret for den faglige aktiviteten og den videre standardsettingen, «International accounting standard board» (IASB) (Kvifte et al. 2011).

I 2002 vedtok EU-kommisjonen at alle børsnoterte selskaper med konsernregnskap fra og med 1. januar 2005 skal benytte seg av IFRS som regnskapsmessig oppstilling. Dette ble også gjeldende for EØS-statene, deriblant Norge. Igjennom vedlegg til *EØS-avtalen* “vedlegg nr. XXII punkt 10b (Fordring (EF) nr.1606/2002 om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder med tilpasninger til EØS-avtalen)” (Ot.prp. nr. 89 (2003-2004)). Børsnoterte selskaper som ikke utarbeidet konsernregnskap var frem til 2011 ikke pliktig til å utarbeide regnskapet etter IFRS. Valg av standard sett mellom NGAAP og IFRS kan over tid potensielt medføre store utslag i både resultatet og på egenkapitalen (Beisland & Heskestad, 2016). 1. juli 2010 skiftet IASC navnet til «International Financial reporting standards» (IFRS) hvor IASB anerkjente de IAS-ene som allerede eksisterte, men nye standarder skulle benevnes IFRS (Kvifte et al. 2011).

2.2.1 Elementer av Årsrapporten

Plikten til å utarbeide årsregnskap etter IFRS følger av Regnskapslovens (1998) § 3-1, hvor det fremgår at børsnoterte selskaper plikter å utarbeide regnskapet etter IFRS, hvor det foreligger mulighet for øvrige selskaper til å velge IFRS. Videre fremkommer det krav om at årsregnskapet og årsberetningen skal fastsettes senest seks måneder etter regnskapsårets slutt. Videre følger det flere unntak fra regnskapsloven for selskaper som er rammet av § 3-9 og omfatter bruken av internasjonale regnskapsstandarder.

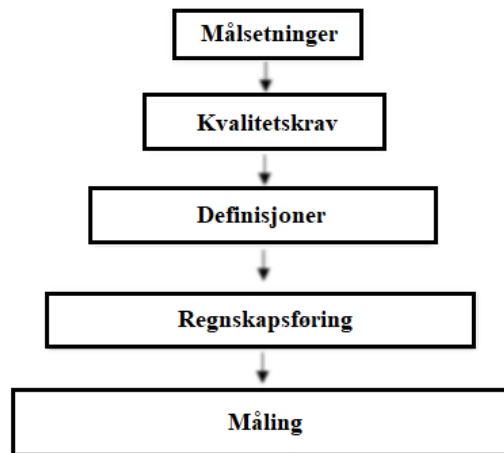
IAS 1 «Presentasjon av finansregnskapet» regulerer finansregnskapets innhold. Den største forskjellen mellom presentasjon av finansregnskapet etter IFRS og NGAAP er krav om oppstilling av endringer i egenkapitalen. Finansrapportens innhold er definert under IAS 1.10 og oppstiller krav om rapportering av resultatregnskap, balanse, kontantstrøm, endring i egenkapital og noter (Picker, Clark, Dunn, Kolitz, Loftus, Tas, 2016). For resultatregnskap og balanse er minimumskravene til oppstillingsplan etter IFRS langt mindre detaljerte enn de obligatoriske oppstillingsplanene i regnskapsloven §§ 6-1 og 6-2. Dette innebærer at norske selskaper til en viss grad kan bruke oppstillingsplanene etter regnskapsloven, men med noen tilpasninger. IAS 1.54 inneholder noen minimumskrav til innhold i balansen, blant annet skal investeringseiendom rapporteres på egen linje. IAS 1 inneholder generelle krav til noter, mens resten av notekravene for årsregnskap satt opp etter IFRS finnes i den enkelte regnskapsstandard (Picker et al., 2016). I tillegg er det enkelte notekrav i regnskapsloven som også gjelder for selskaper som avlegger årsregnskap etter IFRS, i henhold regnskapsloven (1998) § 3-1. Krav til kontantstrømoppstilling følger av IAS 7 «Oppstilling av kontantstrømmer». IFRS stiller videre ikke krav om årsberetning, men Regnskapsloven (1998) § 3-3a som inneholder kravene til årsberetningen, gjelder også for selskaper som avlegger årsregnskap etter IFRS.

2.2.2 Det konseptuelle rammeverket

Under IFRS kan det konseptuelle rammeverk beskrives som: *“en normativ regnskapsteori eller en plattform for utledning av løsninger på praktiske regnskapsspørsmål, som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger”* (Kvifte & Johnsen 2008 s. 12). Hovedformålet med IFRS sitt konseptuelle rammeverk er å veilede produsentene når det kommer til rapporteringen av regnskapet, samt gi dem en forståelse av de forskjellige regnskapsstandardene. Rammeverket skal fungere som en rettesnor og en veiviser når de standardsettende organene utvikler og kommer med nye regnskapsstandarder (Kvifte & Johnsen, 2008). IASB og FASB benytter begge det samme nivået i det konseptuelle hierarkiet hvor det er IASB som bygger på, og tar utgangspunktet i FASB. Dette er noe som har ført til at de to rammeverkene har mange fellestrekk. IFRS kan best beskrives som et normativt rammeverk, som nevnt under delkapittel 2.1.2 tar et normativt rammeverk utgangspunktet i hvordan regnskapet bør utledes, ved og se på informasjonsbehovet til brukerne, kvalitetskrav og eventuelle prinsipper i utarbeidelsen av de forskjellige regnskapsstandardene (Kvifte & Johnsen, 2008).

Det konseptuelle hierarkiet

Det konseptuelle rammeverket til IFRS kan ses på som et hierarki av hva som er viktigst og har størst betydning. Kvifte og Johnsen (2008) har laget en modell og satt opp de forskjellige nivåene i hierarkiet som vist nedenfor hvor modellen har nivåene: målsetninger, kvalitetskrav, definisjoner, regnskapsføring og måling. Disse nivåene av hierarkiet er også noe som blir brukt og praktisert av alle de ledene standardsetterne rundt om i verdenen.

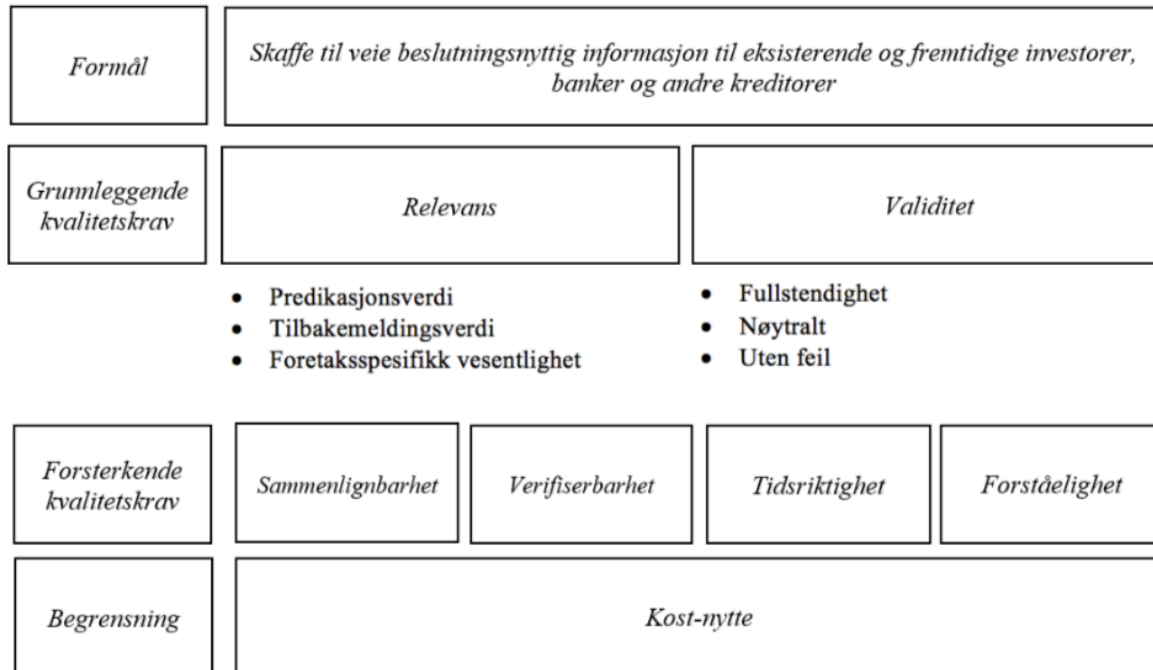
Figur 2: Det konseptuelle hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008)

Målsetninger

I følge Kvifte og Johnsen (2008) må man fastsette formålet med standardene for å kunne utvikle regnskapsstandarder, slik at målsettingen på mange måter primært er et redskap for det standardsettende organet. De fremhever videre at målsetninger er en absolutt nødvendighet i en normativ modell. Hovedformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon, hvor man deler gjerne hovedformålet inn i to kategorier som er beslutnings- og kontrollformålet. Med beslutnings formål (også kalt verdsettelsesformålet), menes at regnskapets hovedfunksjon er å gi brukerne relevant informasjon for økonomiske beslutninger og er ofte forbundet med verdsettelse og investeringsanalyser. Dette skal gi informasjon som kan brukes til å «spå fremtiden». Mens med kontrollformålet (også kalt oppfølging formålet) menes oppfølging av resultater, slik at regnskapet skal gi *“eierne grunnlag for å vurdere om ledelsen klarer å omsette de investerte midlene i forventede resultater”* (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 59). Altså man ser til «fortiden» for å avgjør om resultater er oppnådd.

Kvalitetskrav

I følge IASB (2015) deles kvalitetskravene inn i grunnleggende kvalitetskrav og forsterkende kvalitetskrav. Kvalitetskravene kan illustreres på følgende måte:

Figur 3: Oppsummering av IASB konseptuelle rammeverk (Wold & Helgevold, 2014)

Modellen over viser hvordan kvalitetskravene henger sammen og forsterker hverandre. Informasjonen i årsregnskapet har beslutningsnyttig verdi når begge de grunnleggende kvalitetskravene er oppfylt, selv om det ikke foreligger et krav om at de forsterkende kvalitetskravene må være oppfylt (IASB, 2015). Samtidig er det viktig at kvaliteten på regnskapsinformasjonen vurderes ut fra en kost-nyttevurdering.

Definisjoner og regnskapsføring

Når et regnskap er definert ut ifra eiendeler og gjeld er det et balanseorientert regnskap (Kvifte & Johnsen, 2008). I det man skal velge måleattributt bør man velge en innfallsvinkel som blir utledet fra beslutningsnyttig informasjon med tilhørende egenskaper. De balanseorienterte definisjonene av postene i regnskapet er noe som representerer overstyrende kriterium når det kommer til regnskapsføringen i det konseptuelle rammeverket. I korte trekk vil dette si at hvis postene ikke oppfyller definisjonene, kan de ikke regnskapsføres. IASB har utledet disse tre kriteriene for regnskapsføring:

1. *Posten skal tilfredsstill den balanseorienterte definisjonen.*
2. *De fremtidige økonomiske fordelene eller oppofrelsene skal være sannsynlige.*
3. *Posten skal kunne måles pålitelig.*

Videre er eiendeler definert av IASB som: *“A resource controlled by the entity as a result of past events and from which future economic benefits are expected to flow to the entity”* (IASB, 2010). Ut fra denne definisjonen kan man utlede tre egenskaper ved eiendelen som må være til stede for at en eiendel skal kunne defineres som en eiendel:

1. *Det skal være sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler.*
2. *Fordelene skal ha oppstått som et resultat av en forhenværende hendelse eller transaksjon.*
3. *Kontrollert av selskapet.*

Gjeld er definert av IASB som: *“A present obligation of the entity arising from past events, the settlement of which is expected to result in an outflow from the entity of resources embodying economic benefits”* (IASB, 2010). Av definisjonen til gjeld ser man at det også her er tre egenskaper som må være til stede for at en post skal omfattes av definisjonen:

1. *Det skal være sannsynlige fremtidige økonomiske oppofrelser.*
2. *Oppofrelsene skal ha oppstått som et resultat av en forhenværende hendelse eller transaksjon.*
3. *En forpliktelse har oppstått til å overføre eiendeler eller utføre tjenester for en motpart.*

Begrepene inntekt, kostnad og egenkapital er utledet fra de balanseorienterte definisjonene av eiendeler og gjeld.inntekt er definert som en økning i eiendeler, eller reduksjon i gjeld som oppstår på grunnlag av aktiviteter som inngår i foretakets virksomhet. Kostnad er definert som en reduksjon i eiendeler eller økning i gjeld som oppstår på grunn av aktiviteter som inngår i foretakets virksomhet. Egenkapital utgjør differansen mellom eiendeler og gjeld.

Måling

Måling er prosessen hvor fastsettelsen av verdien på de ulike postene som skal inn i finansregnskapet. For å kunne fastsette verdien finnes det ulike målemetoder, for IFRS finnes

det fire ulike tillatte målemetoder (Picker et al., 2016): Historisk kost, gjenanskaffelseskost realisasjonsverdi og nåverdi.

Historisk kost går ut på at man verdsetter en eiendel i finansregnskapet til anskaffelseskost og avskriver eiendelen etter en fornuftig avskrivningsplan. Med gjenanskaffelseskost verdsettes eiendelen i finansregnskapet til det beløpet det ville koste å kjøpe den samme eiendelen i dag. De ovennevnte metoder kalles ofte for kostnadsbaserte verdsettelse. Realisasjonsverdi og nåverdi er basert på virkelig verdi. Realisasjonsverdi betyr at eiendelen verdsettes i finansregnskapet til den verdien eiendelen kan selges for med fradrag for utgifter knyttet til salget. Når man benytter nåverdi, vil man benytte de fremtidige kontantstrømmene eller verdiene som eiendelen genererer og neddiskonterer de fremtidige verdiene med et avkastningskrav for å fastsette verdien i dag (Picker et al., 2016).

2.2.3 Investerings eiendom

Som nevnt innledningsvis, har studien et fokus på investeringseiendom, det vil derfor bli redegjort for hvordan denne og andre eiendeler behandles. Investerings eiendom blir behandlet etter IAS 40, her foreligger det et krav om at bedrifter er pliktig til å skille investeringseiendommer fra andre eiendommer. Mens andre ikke-finansielle eiendeler blir vurdert etter IAS 16 «Eiendom, anlegg og utstyr». En eiendom, tomt eller bygning kan i hovedsak klassifiseres som en investeringseiendom hvis eiendommen har som hensikt å tjene verdistigning på kapital og eller har leieinntekter jf. IAS 40.5. I tilfeller der det er delt bruk av bygget er dette noe som blir behandlet etter IAS 40.10. Dette er hvor den ene delen av bygget blir brukt til eget bruk mens den andre blir brukt til for eksempel utleie. I slike tilfeller kan man klassifisere den ene delen som investeringseiendom og den andre som (Eiendom, anlegg og utstyr etter IAS 16) hvis begge deler kan bli solgt eller leid ut separat. Går ikke dette må bygget klassifiseres etter IAS 16 (Picker et al., 2016).

Ved anskaffelse av investeringseiendom, skal eiendommen førstegangs innregnes etter anskaffelseskost med tilhørende transaksjonsavgifter jf. IAS 40. Videre behandling av eiendommen kan gjøres gjennom virkelig verdi eller kostnadsbaserte verdsettelse. Ved bruk av kostnadsbaserte verdsettelse skal virkelig verdi opplyses i note. Det foreligge likevel krav om at virkelig verdi skal kunne måles på en pålitelig og kontinuerlig måte. Er ikke dette mulig, er man nødt til å bruke anskaffelseskostmodellen. Dersom dette bare gjelde en av eiendommene, kan man likevel bruke virkelig verdi metode på de resterende investeringseiendommene (Picker et al., 2016).

Anskaffelseskost-, verdiregulerings- og virkelig verdi-modellen

Under IFRS kan eiendeler, herunder investeringseiendom, vurderes etter anskaffelseskost-, verdiregulerings- og virkelig verdi-modellen. Ved bruk av anskaffelseskostmodellen gjelder de samme kravene som for IAS 16 Eiendom, anlegg og utstyr hvor man tar anskaffelseskosten og avskriver årlig etter antatt levetid. I tilfeller der det skjer et verdifall, nedskrives eiendommen. Ved benyttelse av denne metoden er man fremdeles nødt til å oppgi virkelig verdi i notene for investeringseiendom.

Virkelig verdi modell er som sagt bare noe man kan bruke dersom man har muligheten til å beregne dette pålitelig. Pålitelighet finner man i aktive markeder som tillater pålitelige målinger av tilsvarende eiendeler. Når dette praktiseres, foretar man ikke avskrivninger. Ved regnskapsårets slutt, måles virkelige verdien for eiendelen hvor det enten har forekommet gevinst eller tap, og man resultatfører endringen i perioden det forekom jf. IAS 40.35. Vurderingene etter virkelig verdi metode baserer seg på markedsbasert verdi jf. IFRS 13, hvor målet er å få en verdi som best mulig reflekterer dagens markedsforhold (Picker et al., 2016). Verdireguleringsmodellen innebærer en kombinasjon av kostnadsbaserte verdsettelse og virkelig verdi. Verdien førstegangs innregnes etter anskaffelseskost og avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan, men verdien på eiendelene justeres etter virkelig verdi.

Virkelig verdi

Behandlingen av virkelig verdi gjøres i samsvar med IFRS 13, hvor formålet er å øke sammenlignbarheten og konsistensen når det kommer til målingen. Virkelig verdi er definert under IFRS 13 vedlegg A slik: *“The price that would be received to sell an asset or paid to transfer a liability in an orderly transaction between market participants at the measurement date”* (Picker et al., 2016, s. 51). Definisjonen ovenfor tar utgangspunktet i en hypotetisk vanlig transaksjon uten andre påvirkninger fra det generelle markedet, hvor det ofte fremkommer stress og press. Den virkelige verdien baserer seg på utgangsprisen av tingen, altså en markedsbasert måling som viser hva den kan bli solgt for i dag (Picker et al., 2016).

Ved virkeligverdimåling skal man ta utgangspunktet i et hovedmarked for eiendelen, selv om det muligens finnes markeder som har høyere konkurransedyktighet og hvor man ville fått en høyere måling av den virkelige verdien. Et hovedmarked er hvor man finner det største volumet med den største aktiviteten. Dersom det ikke finnes et slikt hovedmarked er man nødt til å lete etter tilgjengelige markeder som besitter størst konkurransedyktighet. Videre for å danne seg et

riktig bilde av den virkelige markedsverdien er det også viktig at markedet er et aktivt marked. Et slikt marked er også beskrevet av IFRS 13 vedlegg A som: “*A market in which transactions for the asset or liability take place with sufficient frequency and volume to provide pricing information on an ongoing basis*” (Picker et al., 2016, s. 58). Videre er bruken av virkelig verdi på driftsmidler diskutert av Heskestad og Tofteland (2016) i artikkel: “*Forslaget til ny regnskapslov: Virkelig verdi av varige driftsmidler*” drøftet bruken av virkelig verdi på driftsmidler” hvor de har konkludert med at “*Ser man bort fra problemene med pålitelighet, trekker dette i retning av at man bør avgrense informasjon om virkelig verdi til kun note*” for driftsmidler.

Verdsettelses Tilnærminger

IFRS 13 tillater tre forskjellige tilnærminger når beregningen av virkelig verdi skal foretas på et annet tidspunkt enn førstegangsinnregning. Hensikten med de forskjellige tilnærmingene er å foreta en estimering av prisen ved en ordnet transaksjon i et marked på et bestemt tidspunkt. De forskjellige tilnærmingene er: markedstilnærmingen, kostnadstilnærmingen og inntektstilnærmingen. Ved bruk av verdsettelsesmetoder er det viktig at det foreligger nok data for målingen av den virkelige verdien. Her skal man benytte den tilnærmingen som best behandler mest mulig relevant observerbare inndata og minst mulig ikke-observerbar inndata (IFRS 13.61). Samtidig gir ikke IFRS noen nærmere spesifisering av foretrukket metode.

Markedstilnærming: Er hvor man ser på markedstransaksjonene av lignende eller identiske eiendeler og bruker den relevante informasjonen den genererer, samt prisene i prosessen for å finne den virkelige verdien på eiendelen (IFRS 13.B5).

Kostnadstilnærming: Her ser man på hva det vil koste å erstatte eiendelens funksjon “*current replacement cost*” (IFRS 13.B8). Når man skal beregne verdiene er man nødt til å bruke kostnadene som følger av erstatnings eiendel med sammenlignbar nytte og funksjon, samt justere for forskjellig ukurans som eventuelt foreligger. Dette fordi man er ikke villig til å betale mer for eiendelen enn det vil koste og erstatte den (IFRS 13.B9).

Inntektstilnærmingen: Dette er en verdsettelsesmetode som ofte brukes når man skal verdsette investeringseiendom. Under en slik tilnærming ser man på de fremtidige beløpene. For eksempel inntjening, kostnader og kontantstrømmer, for så å diskontere beløpene slik at de reflekterer nåverdien til eiendelen (IFRS 13.B10).

Verdsettelseshierarkiet

Verdsettelseshierarkiet klassifiserer informasjonen som brukes for å måle den virkelige verdien inn i tre nivåer, jf. IFRS 13. Som nevnt tidligere når man skal beregne den virkelige verdien skal man ta i bruk observerbar inndata og minst mulig av informasjonen som ikke kan observeres (IFRS 13.67).

Nivå 1	Observerbare markedspriser for identiske eiendeler eller forpliktelser i aktive markeder
Nivå 2	Observerbare markedspriser for tilsvarende eiendeler eller forpliktelser, eller observerbare priser i ikke-aktive markeder
Nivå 3	Verdsettelse basert på forutsetninger selskapet forventer markedet vil legge til grunn

Tabell 1: Virkelig verdi hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008)

Nivå 1 har den høyest prioriteringen når det kommer til inndata *“ujusterte priser i aktive markeder for identiske eiendeler eller forpliktelser som foretaket har tilgang til på måletidspunktet”* (IFRS 13.76). Dette fordi identiske eiendeler i et aktivt marked gir mest pålitelige estimater for den virkelige verdien. Et eksempel på dette kan være et utleielokale i samme området med de samme spesifikasjonene og er i samme stand. Så hvis dette foreligger skal man benytte seg av dette før man går ned i prioritet til nivå 2 og 3.

Nivå 2 er *“andre inndata enn de noterte priser som er inkludert i nivå 1 som er observert for eiendelen eller forpliktelsen, enten direkte eller indirekte”* (IFRS 13.81). Et eksempel her vil være kvadratmeter prisen på tilsvarende lokaler i forhold til utleielokalet som nevnt i nivå en i nærområdet.

Nivå 3 *“ikke-observerbar inndata for eiendelen eller forpliktelsen”* (IFRS 13.86). Dette er det laveste og siste nivået når det kommer til bruk av informasjon fra markedet for å hente relevant informasjon for å utvikle valide estimater for den virkelige verdien. Ikke-observerbare inndata er ikke ideelt, men er nødvendig hvis informasjonen i nivå en ikke er tilgjengelig i det aktive markedet. Dette er da noe som blir tillatt i markeder hvor det er lite aktivitet for eiendelen eller forpliktelsene. I slike situasjoner skal ikke-observerbare inndata gjenspeile antagelsene de andre i markedet vil bruke når de skal estimere og prise eiendelen eller forpliktelsene (IFRS 13.87). Et eksempel på data som blir innhentet her er hvor man tar i bruk egen data og utvikler finansielle prognoser av for eksempel kontantstrømmer (IFRS 13.B36).

2.3 Forenklet IFRS

Det tredje tillatte regnskapspråket i Norge er forenklet IFRS, som nevnt over er det påkrevd for alle norske børsnoterte selskaper å utarbeide regnskapet etter IFRS. Alle norske selskaper har imidlertid anledning til å benytte IFRS, men IFRS kan være svært kostbart å utarbeide, som følge av de omfattende kravene til noteopplysninger og de krevende vurderingsreglene. Dette er grunnen til at IFRS primært er utviklet for børsnoterte selskaper. Det vil imidlertid ikke være rasjonelt å stille de samme kravene til rapportering for øvrige selskaper, samtidig bør datterselskapet av børsnoterte konsern også rapportere sitt regnskap etter IFRS. Dette for å skape konsistens i konsernregnskapet og dermed bør alle regnskapene som konsolideres på de samme metodene og prinsippene for måling og periodisering. Dette er noe som danner grunnlaget for forenklet IFRS – et særnorsk regnskapspråk - fastsatt med hjemmel i regnskapsloven. Som primært innebærer at man benytter målereglerne i IFRS og i hovedsak følger noteopplysning og oppstillings krav i NGAAP (Langli & Tellefsen, 2010).

Forenklet IFRS er et frivillig alternativ til NGAAP eller IFRS, men er primært utviklet for morforetak, datterforetak, tilknyttet foretak og felles kontrollert virksomhet som inngår i et konsern som avlegger konsernregnskap etter IFRS. Forenklet IFRS skal legge til rette for en mer kostnadseffektiv rapportering for IFRS rapporterende konsern. Ifølge Moen (2015, s. 5) innebærer regnskapsføring etter forenklet IFRS kort forklart: (1) *“Innregning og måling etter reglene i IFRS, med enkelte avvik. Det mest betydningsfulle avviket for mange foretak er antakeligvis adgangen til å inntektsføre utbytte og konsernbidrag i avsetningsåret på samme måte som under god regnskapskikk”*. (2) *“Oppstillinger etter regnskapsloven, med tillegg av separat oppstilling av utvidet resultat”*. (3) *“Noteopplysninger etter regnskapsloven med tillegg av opplysningskrav som følger av god regnskapskikk, utvalgte krav fra full IFRS og krav i en spesialutviklet bestemmelse for eiendeler og forpliktelser som måles til virkelig verdi”*. Men det er samtidig viktig å ikke forveksles forenklet IFRS med IFRS for «Small and Medium-sized Entities» (IFRS for SMEs), som ikke kan brukes ved avleggelse av regnskaper i Norge (Moen, 2015).

Forenklet IFRS kan som nevnt brukes av alle regnskapspliktige i Norge, både i selskapsregnskapet og konsernregnskapet. Med unntak av børsnotert selskapet, samt enkelte foretak i finansnæringen som er underlagt særskilt regulering. Det innebærer at flertallet av norske selskaper kan velge om de skal rapportere sine regnskaper etter NGAAP, forenklet IFRS eller IFRS.

NGAAP er i all hovedsak bygget på historisk kost, mens under både forenklet IFRS og IFRS kan/skal man velge å måle eiendeler som eiendom, anlegg, driftsmidler, finansielle instrumenter, investeringseiendom og landbruks eiendeler til virkelig verdi. Videre kan man ved å avlegge regnskapet etter forenklet eller IFRS synliggjøre foretakets merverdier. Som kan være ønskelig for eksempel i forbindelse med forhandlinger, endringer i foretaksorganisering og låneopptak (Moen, 2015).

2.4 Revisors rolle

Videre er Revisors rolle helt essensielt del av regnskapsreguleringen, da det er revisor som kontrollerer at selskapene har fulgt de gjeldende reguleringene i regnskapet. Av § 1-2 i revisorloven (1999) fremgår det at revisor er allmennhetens tillitsperson som skal utøve sin virksomhet med integritet, objektivitet og aktsomhet. De viktigste oppgavene til en revisor er å uttale seg om årsregnskapet og forutsetningen for fortsatt drift. Gjennom revisors beretning skal revisor forebygge-, og avdekke feilinformasjon eller misligheter i regnskapet (Gulden, 2015). Feil i regnskapet vil kunne ha store konsekvenser for brukerne av regnskapsinformasjonen. Eksempelvis hvis regnskapet har misvisende resultat eller feil verdi på eiendeler kan man risikere at bankene gir kreditt til et selskap som i realiteten ikke har tilstrekkelig tilbakebetalingsevne, som dermed kan føre til store tap for bankene. Regnskapsskandaler kan potensialet redusere brukernes tillit og er bakgrunnen for krav om revisorgodkjenning av regnskapet for selskaper over en viss størrelse (Langli, 2016).

Av revisorlovens § 2-1 fremgår det at selskaper med driftsinntekter på over 5 millioner kroner er revisjonspliktig, med noen unntak. I henhold til revisorlovens (1999) § 5b-2, fører finanstilsynet periodisk kontroll med revisor, hvor uavhengighet, ressursanvendelse, revisjonshonorarer og revisjon utførelse kontrolleres. Gulden (2015) definerer ekstern revisjon som: *“Ekstern revisjon består i at en person med høy økonomisk kompetanse, som er uavhengig av, og som ikke har særinteresser i foretaket, går inn i foretaket og gjennomfører en granskning av informasjonen foretaket gir til omverdenen, og 7 attesterer overfor allmennheten at informasjonene etter vedkommendes mening er uten vesentlige feil.”* (Gulden, 2015, s.19). I all hovedsak innebærer dette at revisor gjennomfører en finansiell revisjon for å bekrefte riktigheten av regnskapsinformasjonen.

Revisjonskvalitet

Revisjonskvaliteten er en viktig del av revisors rolle og underbygger således dette kapittelet ved å vise hva kvaliteten til revisors kontroll og godkjenning av regnskapet innebærer. Kvaliteten av revisjonen kan defineres gjennom sannsynligheten for to faktorer. For det første gjennom sannsynligheten for at revisor oppdager en feil, og for det andre gjennom sannsynligheten for at revisor rapporterer feilen. Den første faktoren knytter seg til revisors kapasitet og kunnskap om lover og regler. Den andre faktoren knytter seg til hvordan manglende uavhengigheten hos revisor kan føre til at revisor enten ubevisst eller bevisst rapporterer mindre feil og misligheter (DeAngelo 1981). I tillegg til den formelle kompetansen er man avhengig av at revisoren både har integriteten og objektiviteten sin i behold. Med integritet menes det her personlige egenskaper som eksempelvis ærlighet og evne til å motstå påvirkning. Objektivitet på den andre siden er holdninger og revisors egen vilje til å ikke la seg påvirke, men innta et upartisk forhold i de foreliggende og dermed beholde sin uavhengighet (Gulden, 2015).

Mens DeAngelo har definert kvaliteten av en revisjon ut fra sannsynligheten av to faktorer har Tepalagul & Lin (2015) definert kvaliteten av en revisjon gjennom hvordan den påvirkes av fire hovedtrusler mot revisors uavhengighet. Disse fire hovedtruslene er: (1) viktigheten av klienter, (2) tilleggstjenester, (3) lengden på klientforhold og (4) revisors tilknytning til klienter. Den første trusselen «viktigheten av klienter», bygger på revisors insentiver til å beholde kunder for å sikre økonomisk gevinst, og eller potensielt økonomisk avhengighet. Nummer to «tilleggstjenester» ses i sammenheng med den første trusselen. Den baserer seg på det økonomiske forholdet mellom revisor og kunde, hvor tjenesten som tilbys går utover revisjonen. I tredje trussel «lengden på klientforhold» er det nære forholdet som utvikler seg over tid mellom revisoren og kunden. I den fjerde og siste trusselen «revisor tilknytning til klienter» ser man på det nære forholdet mellom revisor og kunden hvor det blir tatt opp problematikken som kan skapes av bekjentskapet. Her vurderes det underliggende i den enkelte revisors tilknytning og interesser til kunder.

Revisorloven fra (1999) inneholder feller bestemmelser som skal hindre at revisor mister sin uavhengighet. Blant annet inneholder kapittel fire i revisorloven krav til uavhengighet, objektivitet og etikk. I tillegg utgir Den norske Revisorforeningens (DnR) regler om etikk som er en fullstendig oversettelse av «IFACs code of Ethics» (DnR, 2017). Men til syvende og sist

er det revisor selv som må kunne stå inne for at godkjenning av regnskapet og revisors beretning ikke inneholder misligheter og mangler.

2.5 Regnskapskvalitet

For å sikre et troverdig og meningsfylt regnskap er det også viktig med regnskapskvalitet. Dette er derfor et sentralt krav til reguleringen. Regnskapskvalitet omhandler alt fra årsregnskapet, årsberetning til noteopplysningen som er gitt. Derfor er det viktig at det blir gitt pålitelige opplysninger i regnskapet slik at brukerne kan danne et beslutningsgrunnlag uten regnskapsmessig støy (Moen & Havstein, 2009). Men en sann skildring av situasjonen selskapet befinner seg i er ofte vanskelig å oppnå, dette på bakgrunn av usikkerhet. Dersom usikkerhet fremkommer om regnskapet beskriver den økonomiske realiteten vil regnskapet bli påvirket gjennom forskjellig regnskapsmessig støy. Regnskapsmessig støy er noe som for eksempel oppstår i situasjonene der produsentene av et regnskap velger en annen rapporteringsstrategi som differensierer seg fra en nøytral rapportering og derav påvirke regnskapskvaliteten (Langli, 2005).

Forekomsten av nøytral rapportering er sjelden og vanskelig å oppnå da i et slikt tilfelle krever at produsenten ikke «påvirker» rapporteringen gjennom skjønnsmessige vurderinger eller regnskapsprinsipper. Produsenten er ofte nødt til å ta valg knyttet til rapporteringen og utformingen av regnskapet, slik at det kan forekomme støy i utarbeidelsen av et regnskap gjennom ubevisste og bevisste beslutninger som fremkommer gjennom lav kompetanse av produsenten, manipulering eller av regnskapsreguleringene (Stenheim, Sundkvist, & Opsahl, 2017).

Hensikten med fullstendig informasjon som diskutert ovenfor er også for å redusere den asymmetriske informasjonen som forekommer mellom produsentene av regnskapet og brukerne, da produsentene av regnskapet som regel sitter på mer informasjon enn hva brukerne gjør. Men et årsregnskap kan på den andre siden ikke alltid tilfredsstillende alle brukerne på grunn av forskjellige interesser og formål med regnskapet, derav oppstår asymmetrisk informasjon mellom partene. Derfor har et årsregnskap som formål å være en informasjonskilde (Stenheim et al., 2017). God regnskapskvalitet er også noe som beskrives av Langli og Tellefsen (2010) og foreligger hvor de utarbeidede delene av regnskapet, samt revisorberetningen gir brukerne tilstrekkelig og god informasjon om de underliggende økonomiske hendelsene som

forekommer. Det er også viktig at rapportene er nøytrale og fri for feil. Høy kvalitet går ikke bare ut på at kvaliteten på de økonomiske verdiene tallene i regnskapet gir, men også annen informasjonene i årsrapporten og årsberetningen. Hva som er beslutningsnyttig informasjon varierer etter brukeren, da de vil ha forskjellige syn på hva som vil være relevant informasjon.

Petersen, Plenborg og Kinserdal, (2017) snakker også om kilder til støy i regnskapet. Støy kommer først og fremst av at et årsregnskap blir utarbeidet av en produsent som foretar seg sine skjønsmessige vurderinger, og det blir samtidig foretatt beslutninger om hvordan estimeringen skal foretas. På grunn av den menneskelige faktoren er konsekvensen at det vil fremkomme en økende risiko for at produsenten har brukt feilaktige estimater, eller på andre måter foretatt seg vurderinger som misbruker fleksibiliteten regnskaps regulering tillater. Som dermed kan fører til et misvisende bilde av den økonomiske tilstanden.

Videre kan regnskapsstøy forekomme av de forskjellige regnskapspraksisene som brukes av selskapene, hvor det er muligheter for å velge ulike regnskapsprinsipper og metoder for verdsettelse. Derfor er det viktig at brukerne av regnskapet er oppmerksomme på hvilke effekter dette kan medføre, da selskaper i samme bransje har muligheten til å bruke forskjellige regnskapspraksiser eller foreta endinger av prinsipper internt i bedriften. Videre kan de forskjellige selskapene praktisere ulike definisjoner for samme regnskapsposter og er også noe som vil kunne utvikle støy for brukerne (Petersen et al., 2017).

Kort oppsummert er god regnskapskvalitet at det fremkommer relevant og fullstendig reell informasjon som reflekterer den økonomiske realiteten, slik at brukeren kan ta informerte beslutninger (Moen & Havstein, 2009). For at regnskapsinformasjonen skal betraktes som beslutningsnyttig, må informasjonen generere en positiv forskjell i beslutningsprosessen. Regnskapet vil oppnå høy kvalitet så lenge regnskapet oppnår sitt formål (Stenheim et al., 2017).

2.6 Avslutning

Det sentrale i kapittel to har vært å gi en grunnleggende forståelse av NGAAP, IFRS og forenklet IFRS, samt en innføring i revisors rolle og regnskapskvalitet. Videre vil dette gi grunnlaget for forståelsen av viktige sammenhenger i regnskapet som videre diskusjon og drøftelse vil basere seg på.

Av regnskapsreguleringen som er presentert i dette kapitlet kan man trekke ut primære forskjeller som at IFRS er et balanseorientert rammeverk med høy grad av detaljregulering hvor det tillates bruk av virkelig verdi. NGAAP på den andre siden er resultatorientert hvor det forekommer liten grad av detaljregulering og mer bruk av profesjonelt skjønn. Under denne reguleringen er det samtidig liten tillat bruk av virkelig verdi. Forenklet IFRS er en kombinasjon av standardene IFRS og NGAAP og er noe som innebærer at målereglene for IFRS benyttes og i all hovedsak følger noteopplysningene og oppstillings krav i NGAAP. Videre fremgår det at revisor er allmennhetens tillitsperson som skal utøve sin virksomhet med integritet, objektivitet og aktsomhet. De viktigste oppgavene til en revisor er å uttale seg om årsregnskapet og forutsetningen for fortsatt drift. Gjennom revisors beretning skal revisor forebygge-, og avdekke feilinformasjon eller misligheter i regnskapet. Tilslutt har det i dette kapitlet blitt presentert hva som kjennetegner god regnskapskvalitet som her kan sies å være det overordnede kravet til alle reguleringer.

3.0 Regnskapsmanipulasjon, bankene og covenantkrav

I dette kapittelet blir det gjort rede for regnskapsmanipulasjon, bankene, risiko, covenant krav og nøkkeltall. Formålet med denne delen er å danne et bilde av hva regnskapsmanipulasjon er, hvordan det kan forekomme og hvordan man kan oppdage dette. Videre for å gi innsikt i bankenes virksomhet, regulering og risiko. Deretter blir det gitt en redegjørelse for et av virkemidlene for risikostyring, nemlig covenant og nøkkeltallene som brukes.

3.1 Regnskapsmanipulasjon

På samme måte som regnskapet kan gi nyttig informasjon til brukerne, kan regnskapet også villedde brukerne bevist eller ubevist. For å forstå hva regnskapsmanipulasjon er og hvordan det kan forekomme, er det viktig å forstå det bakenforliggende. Regnskaps fleksibilitet er her nøkkelordet. Videre vil regnskapsregulering varierer stort mellom land, hvor en konsekvens av dette vil være at de rapporterte tallene (finansregnskapene) variere utfra hvilken regulering selskapet følger. For å påpeke dette, sende «PricewaterhouseCoopers» (PWC) ut en oppgave med det samme datasettet og informasjon til regnskapsførere i forskjellige land. De fikk i oppdrag å sette opp regnskapet i henhold til den nasjonale GAAP og kalkulere nettoresultat. Som tabellen under viser er vurderingen av nettoresultat veldig forskjellig når nasjonal GAAP brukes (Petersen et al., 2017).

Spania	Tyskland	Belgia	Nederland	Frankrike	Italia	Storbritannia
131	133	135	140	149	174	192

Tabell 2: Netto fortjeneste ved forskjellige nasjonale GAAP fra samme sett med data (Petersen, Plenborg & Kinserdal, 2017) (tall i millioner Euro)

Fra tabellen over varierer vurderingen av nettoresultat betydelig, hele 47% skiller Spania og Storbritannia. Årsaken er at nasjonale reguleringer anerkjenner kostnader og inntekter på forskjellige måter og tidspunkt. Derfor innførte som nevnt EU i 2005 krav om at alle børsnoterte selskaper skulle rapportere etter det samme regelsettet for å styrke sammenlignbarheten på tvers av landegrenser. Samtidig er det som nevnt stor fleksibilitet på når og hvordan poster skal behandles i årsregnskapet under IFRS. Noe av denne fleksibiliteten er for å kunne gi brukerne korrekt bilde av den underliggende økonomien. Men dette åpner samtidig opp for at ledelsen i selskapet kan misbruke fleksibiliteten, ved eksempelvis å manipulere resultatet som fører til at regnskapet fremstår bedre enn realitet.

Regnskapsmanipulasjon eller misbruk av regnskapsmessige fleksibiliteter brukes og defineres på mange ulike måter i Norge og internasjonalt. I Norge brukes blant annet begrepene

regnskapssvindel, regnskapsjuks, kreativ regnskapsføring, rapporteringsstrategi og resultatstyring (Stenheim & Blakstad, 2012). Internasjonalt omtales dette ofte som «Earning management». Men begreper som «creative accounting, earnings manipulation, accounting manipulation, accounting fraud og cooking the books» brukes også hyppig (Petersen et al., 2017).

Den mest siterte definisjonen på regnskapsmanipulering ble definert av Healy og Wahlen (1999, s. 6) som: *“Earnings management occurs when managers intentionally use judgement in financial reporting and in structuring transactions to alter financial reports to mislead some stakeholders about the underlying economic performance of the firm or to influence contractual outcomes that depend on reported accounting numbers”*.

Ut fra definisjonen kan man utlede at dette er en bevisst handling som enten er gjort lovlig eller ulovlig for å villede brukerne av regnskapet. Det trenger ikke nødvendigvis å være en ulovlig hendelse. Regnskaps manipulasjon fremgår bare dersom ledelsen eller produsentene av regnskapet bevisst misbruker de regnskapsmessig fleksibiliteter og muligheter som er innenfor regnskapsrapportering til å villede brukeren av regnskapet fra den faktiske økonomiske realiteten.

For å identifisere om det er risiko for regnskapsmanipulering, bør brukeren være oppmerksom på ledelsens motiver. Giroux (2004) kategorisering ledelsens motiver i to kategorier:

1. *“Earnings management to maximise value of the owner”*
2. *“Earnings management to maximise personal gains for management”*

Det å maksimere verdien for eierne assosieres som oftest med å øke resultatet eller egenkapitalen for å få en høyere markedsverdi, men også å senke resultatet kan skape verdi for eierne ved for eksempel at selskapet må betale mindre i skatt. Regnskapsmanipulasjon for personlig vinning henger som oftest sammen med bonusordninger, da dette ofte er linket til inntekter eller markedsverdi. Ledelsen kan også bruke regnskapsmanipulasjon til å skjule dårlig resultater for å virke mer vellykkede enn hva som er realiteten. Dette kan for eksempel skje gjennom «smoothing», som kan gjøres ved å redusere profitten i gode tider, og spare disse midlene til dårlige tider (Petersen et al., 2017).

Ledelsen kan manipulere regnskapet gjennom bruken av virkelig verdi på investeringseiendom. Som nevnt bygger virkelig verdi på flere subjektive vurderinger og man kan derfor til en viss grad styre resultatet i finansregnskapet i den retningen man ønsker. En økning i virkelig verdi på for eksempel en investeringseiendom føres da direkte inn i resultatet som et positivt resultatelement, motsatt vil en reduksjon føres som et negativt resultatelement. En endring av virkelig verdi på eiendel vil påvirke egenkapitalens størrelse, som igjen har innvirkning på nøkkeltall som gjeldsgraden. Dette vil gi et inntrykk av at selskapet er mer solid ved at selskapet har høyere egenkapital i forhold til gjeld.

De største regnskapsskandalene internasjonalt siden begynnelsen av 2000-tallet er listet opp under. Tabellen viser at regnskapsmanipulasjon kan forekomme i forskjellige former og størrelser.

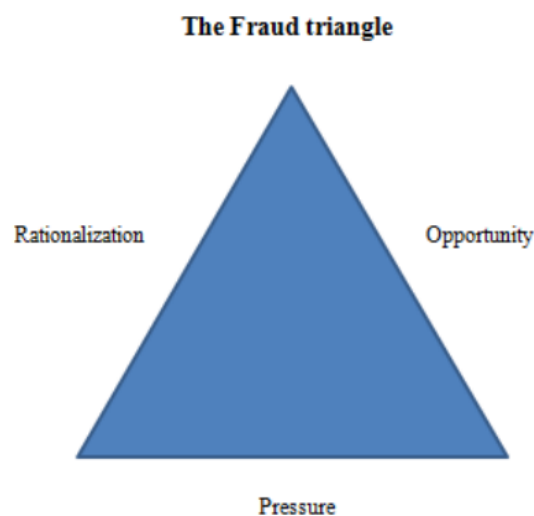
Selskap	År	Revisor	Beskrivelse
Enron	2001	Andersen	SPE, Revenue recognition. Bankrupt
Cisco	2001	PWC	Inventory write-down USD 2.8 billion
Lucent	2001	PWC	Restructuring charges USD 10.2 billion
JDS Uniphase	2001	EY	Goodwill/PPE write-down USD 40 billion
World Com	2002	Andersen	Improper capitalising USD 10 billion
Tyco	2002	PWC	Acquisitions: restated
Adelphina	2002	Deloitte	Cabal TV: income recognition. Bankrupt
Xerox	2002	KPMG	Revenue overstated by USD 6 billion
AOL Time Warner	2002	EY	Write-down goodwill USD 54 billion
Olympus Corporation	2011	EY	Hiding impairment
Toshiba	2015	EY	Capitalising too much inventory and work in progress

Tabell 3: Some of the largest accounting scandals after year 2000 (Petersen, Plenborg & Kinserdal, 2017)

Men også i Norge har det vært større regnskapsskandaler som Sponsor service saken og Finance Credit skandalen. Finance Credit saken handler i korte trekk om at Finance Credit skulle oppfylle krav til egenkapital overfor sine bankforbindelser, og i den forbindelse ble regnskapet kraftig manipulert ved blant annet fiktive inntekter og manglende tapsføring. Ifølge Heskestad (2015) bidro en komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur til at det ble svært vanskelig for både bankene og revisor å kontrollere regnskapet. Som et resultat av dette, villedet selskapets manipulerte regnskap bankene til å gi lån og kreditter som de ellers ikke ville gitt (Heskestad, 2015).

Mislighetstriangelet

Mislighetstriangelet viser hvordan regnskapsmanipulasjon kan forekomme, og bygger således opp dette kapitlet ved å vise hvordan regnskapsmanipulasjon oppstår. For at regnskapsmanipulasjon skal kunne foreligge er det flere faktorer som må foreligge. Dette er noe som kan godt blir presentert av Mislighetstriangelet som ble først introdusert av Cressey (1953). Denne består av de tre faktorene: press, mulighet og rasjonalisering. Hvor alle faktorene må være tilstede for at det skal oppstå misligheter. Dette innebærer at hvis kun en eller to faktorer er tilstede vil det ikke oppstå misligheter (Lokanan, 2014).

Figur 4: The fraud Triangle (Stuart, 2012)

Med press menes at ledelsen i selskapet blir utsatt for både press internt og eksternt for å nå en viss inntjening. Noe som ofte er tilfellet hvor bonusordningene er koblet opp mot inntjeningen. Konsekvens av dårlig inntjening vil kunne føre til at ledelsen får insentiver til å manipulere regnskapet slik at inntjeningskravet blir nådd. Den andre faktoren «mulighet» oppstår når de ansatte mener og oppfatter at den interne kontrollen er så svak at det dannes muligheter for misligheter uten at det er fare for å bli oppdaget. I et selskap hvor den interne kontrollen oppfattes som dårlig, vil bruk av subjektive vurderinger vanskelig kunne bevises som manipulasjon, da den interne kontrollen ikke fanger dette opp. Rasjonalisering går ut på at man rettferdiggjøre handlingene man har foretatt seg, som har ført til mislighold. Dette kan være gjennom for eksempel at personen har jobbet hardt, og mener å fortjene for eksempel en bonus.

Røde flagg i regnskapet

For å avdekke regnskapsmanipulasjon eller faren for konkurs er det viktig at brukerne sjekker for røde flagg i regnskapet. Fordi årsrapporten er fremdeles en av de viktigste

informasjonskildene for eksterne brukere. Den skal ideelt sett avbilde økonomiske realiteter på best mulig måte. Derfor legger bankene stor vekt på regnskapstall i forbindelse med lånevurderinger. På den annen side vil det som står i regnskapet være påvirket av regnskapsregler, selskapets valg av prinsipper og en rekke skjønnsmessige estimer i henhold til Gjesdal (2003). Noe som vil kunne føre til at produsenter av regnskapet kan fører brukerne bak lyset gjennom opportunistisk rapportering. Derfor må man lese årsrapporten med et kritisk blikk for å forstå konsekvensene av selskapets vurderinger.

I Masteroppgaven *“Forekomsten av røde flagg i årsregnskapet til konkursrammede norske aksjeselskap”* (Jakobsen & Sørli, 2017). Fremkommer det at i første kvartal av 2017 var det en forekomst av 885 konkurser blant norske selskaper. Denne master oppgaven undersøkte 195 AS selskaper, med mer enn 10 ansatte om det forekom røde flagg 1-3 år før konkursen. De røde flaggene som ble målt var (Redusert omløpshastighet, fordrings vekst vs salgssinntekt, kontantandel av totale eiendeler, varelager vekst vs vareforbruk vekst og gjeldsvekst vs varelager vekst). Det ble også poengtert at det var svært få av selskapene som ikke hadde forekomst av røde flagg og hvor det fremgikk at flertallet av de undersøkte selskapene har tre røde flagg hvert år.

I den forbindelse er det naturlig å diskutere mulighetene regnskapsprodusenten har når det kommer egne til valg og subjektive vurderinger. Men samtidig er sannsynligvis ikke en mer regelbasert regulering det beste alternativet for et mer rettvise bilde. For mange regler og regelbaseringen gjør det i henhold til Heskestad (2015) mulig for regnskapsprodusenter å utarbeide regnskap som ikke reflekterer underliggende inntjening og finansiell stilling på en tilfredsstillende måte og som derfor fører til at regnskapet lyver på enkelte områder. IFRS er et eksempel på regulering som fortsatt i for stor grad er regelstyrt. At regelstyrt regulering ikke er veien å gå er bevist gjennom flere regnskapsskandaler på begynnelsen av årtusenskiftet, disse skandalene viste at et regnskap som tilsynelatende samsvarer med alle detaljregler, men som samtidig ga et bilde av selskapets inntjening og stilling, som var i strid med rammeverket (Gjesdal, 2003).

Det viktigste med resultatkvalitetsanalyse er å identifisere røde flagg. Dette er en teknikk som blant annet brukes til å analysere informasjonen som finnes i årsregnskapet. Røde flagg kan defineres som: *“Med røde flagg menes å identifisere sammenhenger og utviklingstrekk som*

avviker fra det normale over tid og i forhold til bransjemessige forhold. Poenget er at det alltid må utøves «sunn skepsis» til det som rapporteres i finansregnskapet» (Heskestad, 2014).

Ved å se på sammenhenger kan regnskapsbrukeren skille ut de postene som bør vurderes nærmere. I slike tilfeller kan man også avdekke om selskaper prøver å villedde regnskapsbrukeren som igjen vil gå under kategorien regnskapsmanipulasjon. Ettersom levetid, dekomponering og utrangeringsverdi åpner for en skjønsmessig vurdering er det viktig å se etter de røde flaggene. I denne sammenhengen er de tilknyttet virksomheter som har unormale avskrivningsplaner og som praktiserer en avskrivnings politikk som ikke er vanlig i bransjen de tilhører (Heskestad, 2014). Noen eksempler på røde flagg i årsregnskapet er nevnt under. For flere- og en mer grundig utredning av røde flagg henvises det blant annet til: “*Manipulering av kostnader og røde flagg*” og “*Resultatkvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter*” av Heskestad (2014,2015) og Penman (2013): “*Financial Statement Analysis and Security Valuation*” som de røde flaggene under er hentet fra.

Når det kommer til røde flagg og manipulering av inntekter, er noen eksempler som kan indikere avvik være: (1) En lønnsomhet som avviker fra det som er normalt i bransjen etter korreksjon av unormale poster, (2) ved at man ser salgsinntekt i forhold til kundefordringer, reduseres dette forholdstallet vil dette kunne indikere at returer og tap på kundefordringer underestimeres. Det vil si hvis netto operasjonell kontantstrøm ikke henger sammen med driftsresultatet, samtidig som kundefordringer øker unormalt mye i forhold til omsetningen. (3) Salgsinntekt i forhold til uopptjent inntekt, slik at dersom inntekter forbedres samtidig som estimatet på uopptjent inntekt reduseres. Dette kan tyde på at selskapet inntektsfører mer aggressivt enn tidligere.

Videre når det kommer til røde flagg og manipulering av kostnader, kan noen eksempler som indikerer misligheter være: (1) kundefordringene øker mer i prosent enn det omsetningsveksten skulle tilsi, (2) konserninterne fordringer: Når fordringene ovenfor foretak i samme konsern vokser unormalt mye, (3) varelagervurdering: økt lagringstid av varer (varelagerets omløpshastighet) kan indikere problemer med lønnsomheten, (4) balanseføring sett i forhold til kostnads føring: selskapet balansefører vesentlige immaterielle investeringer samtidig, (5) Avskrivning: selskapets avskrivninger avviker fra det som er normalt i bransjen eller at selskapet har endret avskrivning, (6) nedskrivninger: selskapet gjennomfører ikke nedskrivning når dette ellers ville vært vanlig i bransjen eller selskapet gjennomfører uvanlig store nedskrivninger, (7) avsetninger og betingede forpliktelser: Avsetninger avtar i prosent av

inntektene eller driftskostnadene eller rapportert lønnsomhet er vesentlig høyere enn for sammenlignbare selskaper.

Det finnes også mer generelle røde flagg, som ikke er knyttet til spesifikke regnskapsposter. Ifølge Heskestad (2015) vil dette typisk være brudd på lånebetingelser, svake styrer, komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur, skifte av revisor, svak internkontroll, ikke- «normale» revisjonsberetninger og uklare eller unødvendig kompliserte noter, samt om det er året før børsnotering (IPO). I tillegg skal man være spesielt oppmerksom på endringer i regnskapsprinsipper og estimater som bidrar til at det rapporterte resultatet fremstår bedre enn det egentlig er.

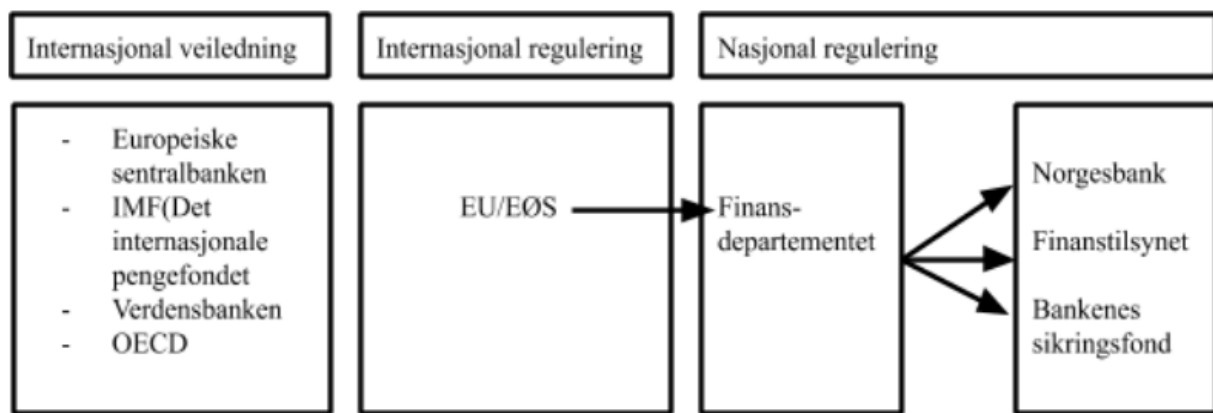
3.2 Bankene

For å forstå hvilken innvirkning regnskapsmanipulasjon kan ha for bankene må en forstå hvilket samfunnsoppdrag bankene har. Videre er det viktig å forstå hvordan bankene blir overvåket og regulert for å forstå hvilke hensyn bankene må foreta, samt hvilke risikoer bankene er utsatt for, i forhold til vurderingen av hvordan regnskapsreguleringer påvirker bankenes digitalisering. En av hovedoppgavene til bankene er å drive kredittformidling til privatpersoner eller næringsdrivende for å finansiere investeringer eller prosjekter. Dette gjør bankene ved å låne ut penger fra innskyttere, altså privatpersoners eller næringsdrivendes innskudd i banken, dermed påtar de seg risikoen for den lånte kapitalen. Samfunnet er helt avhengig av stabile og forutsigbare kredittformidlinger, da historisk sett har verden hatt flere eksempler på finansielle kriser, senest under finanskrisen som ble utløst i 2007. Norges Bank har uttalt at: *“Finansiell stabilitet innebærer at det finansielle systemet er robust overfor forstyrrelser, slik at det er i stand til å formidle finansiering, utføre betalinger og omfordele risiko på en effektiv måte”* (Norges Bank, 2018).

Regulering og overvåkning

Arbeidet med å sikre finansiell stabilitet er delt mellom Norges bank, finansdepartementet og finanstilsynet. I tillegg gir flere internasjonale organer de forskjellige leddene i Norge råd, blant annet den Europeiske sentralbanken, IMF (Det internasjonale pengefond), OECD og EU/EØS. Norges bank sin hovedoppgave er å sikre finansiell stabilitet i arbeidet med å fremme økonomisk stabilitet. Norges Banks oppgaver og ansvar følger av sentralbanklovens § 1, hvor det fremkommer følgende: *“(…) fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet”*. Videre står det i § 3: *“Banken skal underrette departementet når det etter bankens*

oppfatning er behov for tiltak av penge-, kreditt- og valutapolitisk karakter av andre enn banken” (Norges Bank, 2018). Finansdepartementets hovedoppgave for å sikre finansiell stabilitet er å implementere og utarbeide reguleringer, lover og forskrifter for finansmarkedene på vegne av stortinget og regjeringen. I tillegg til å tilrettelegge for implementering av lover og reguleringer fra EU gjennom EØS avtalen. Videre skal Finanstilsynets sikre finansiell stabilitet og velfungerende markeder “Gjennom tilsyn med foretak og markeder skal Finanstilsynet bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder, og til at brukerne kan ha tillit til at finansielle avtaler og tjenester blir fulgt opp slik de skal” (Finanstilsynet, 2016). Dette kan illustreres på følgende måte:

Figur 5: Regulering av finansmarkedet (Norgesbank, 2004)

Baselkomiten for banktilsyn («Basel Committee on Banking Supervision») ble opprettet i 1974 av sentralbanksjefene av G10 landene. Opprettelsen av denne komiteen ga i 1988 anbefalelse for “Basel Capital Accord” (Basel I) og Basel II i 2004 og Basel III i 2010 som er et sett med anbefalinger for regulering av banknæringen. Baselkomiten har ingen formell overvåkningsmyndighet i det enkelte land, men komiteen skal foreslå retningslinjer og en «best practice» for landets regulering. Dette gjøres for at regelverket skal ha en felles standard og innfallsvinkel på overvåkingen på tvers av landegrensene (Basel Committee, 2018). Gjennom Baselkomiten har alle EU og EØS land forpliktet seg til å implementere Basel regelverket. I den forbindelse ble det laget et nasjonalt regelverk, Kapitalkravforskriften som trådte i kraft 2006, for å oppfylle dette kravet.

Ved introduksjonen av Basel I regelverket anerkjente Baselkomiten at banker i hovedsak ble utsatt for to typer risiko: kreditt- og markedsrisiko. Det var ikke før i Basel II at også operasjonell risiko ble inkludert. Det nye rammeverket ble utformet for å forbedre måten

regulatoriske kapitalkrav reflekterer underliggende risiko, og bedre adressere den økonomiske innovasjonen (Basel Committee, 2018). Basel II sin struktur, har tre pilarer.

Den første pilar tar for seg vedlikehold, en ansvarlig kapital beregnet for tre viktigste komponentene av risikoene en bank står overfor: kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko. Her åpnes det også for at bankene kan beregne spesifikke kapitaldekningskrav for kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko- basert på deres egen risikoprofil. Pilar to kan utledes slik: “(...) krever at foretakene gjennomfører en intern kapitalvurderingsprosess for å ta stilling til kapitalbehov. Tilsynsmyndigheten skal overvåke og evaluere foretakets bedømming av kapitalbehov og tilhørende strategi. Tilsynsmyndigheten skal gjennomføre tiltak dersom de ikke anser denne prosessen for å være tilfredsstillende” (Finanstilsynet, 2017a). Pilar tre følger krav til offentliggjøring av informasjon om kapital og risikoforhold. Basel III vedtok i 2019 nye kapital- og likviditetsstandarder. Baselkomiteens standarder vil i henhold til finanstilsynet få betydning for framtidig kapitaldekningsregelverk i EU og Norge (Finanstilsynet, 2017b).

Risiko

Bankene utsettes for flere typer risiko, blant annet likviditetsrisiko, markedsrisiko, system risiko, omdømmerisiko, «compliance» risiko, motpartsrisiko, operasjonell risiko og kredittrisiko (Finans Norge, 2017). For denne oppgaven er det primært kredittrisiko som er interessant, da dette innebærer mislighold fra låntaker. Men samtidig er operasjonell risiko relevant, da digitaliseringen kan i noen grad ta bort deler av denne risikoen.

Finanstilsynet definerer operasjonell risiko som “risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser” (Finans Norge, 2017). Kredittap som skyldes operasjonell svikt, kan forekomme gjennom hele låne forløpet og er helt eller delvis bankenes skyld. Dette kan for eksempel oppstå hvis en ansatt ved en feiltakelse sletter sikring eller «unnlater» å ta sikkerhet i et objekt, slik at dersom lånet blir misligholdt, har ikke banken sikkerhet. Tap som følge av operasjonell svikt er den delen av risikoen som bankene best kan kontrollere selv, gjennom gode interne prosesser og systemer. Ved å ha solid operasjonell risikostyring, kan bankene forhindre tapshendelser allerede i behandlingen av lånesøknaden eller i oppfølgingen. Her kan en løsning være implementering av digitale overvåkningssystemer som kan fjerne noe av den operasjonelle risikoen ved at

banken bli varslet om menneskelige feil som skyldes operasjonell svikt. Dermed kan disse feilene bli unngått eller rettet opp i før det er for sent.

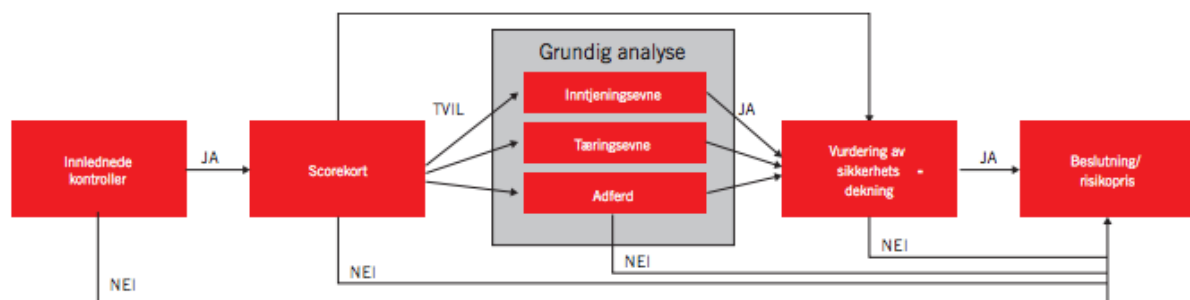
Som sagt er en av bankenes viktigste oppgaver å drive kredittformidling og påtar seg noe av risikoen ved kundens investeringer som følge av risikoen for en motparts manglende evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser. Kredittrisiko er i all hovedsak knyttet til låntakers betalingsvilje og evne til å betjene renter og avdrag. Historisk sett, har lån som er gitt til næringsdrivende medført høyere tap og har derfor generelt høyere risiko som igjen fører til større krav til kapital hos bankene. Hvor mye kapital som kreves for hvert lån avhenger av risikoen for det enkelte lån (Norges Bank, 2018). Kredittrisikoen og markedsrisiko, har vært ansett som den største og viktigste risikoen banken blir utsatt for (Finanstilsynet, 2017a).

Beregningsgrunnlaget for kredittrisiko fremkommer ved å vekte utlån med motpartens antatte risiko. Kapitalkravet for kredittrisiko kan fastsettes etter to metoder: standardmetoden og interne målemetoder («internal-ratings-based approach»- IRB). Standardmetoden er den enkleste måten å beregne kapitalkravet for kredittrisiko, og den metoden de fleste norske finansinstitusjoner bruker. Standardmetoden *“(…) innebærer at utlån, andre eiendelsposter og poster utenom balansen risikovektes avhengig av hvilken kategori motparten tilhører. Risikovektene er faste sjablongverdier og fremgår av kapitalkravforskriften. Risikovektene kan i noen tilfeller også fastsettes på bakgrunn av motpartens rating fra godkjente kredittvurderingsbyråer, eller justeres som følge av avgitte sikkerheter”* (Finanstilsynet, 2017a). Det vil si at utlånene blir klassifisert etter motpartens risiko. Metoden krever ikke godkjenning fra finanstilsynet.

I motsetning til standardmetoden kan foretak med tillatelse til å bruke IRB metoden beregne differensierte kapitalkrav på enkeltkundenivå, som kan gjøres med grunnleggende metode eller avansert metode. *“I den grunnleggende IRB-metoden skal institusjonene estimere sannsynlighet for mislighold («probability of default» - PD). De øvrige risikoparametere i beregningene, LGD («loss given default») og engasjementsbeløpet EAD («exposure at default»), fastsettes av tilsynsmyndighetene. I den avanserte IRB-metoden, og for massemarkedsengasjementer, skal foretaket selv estimere LGD og EAD, i tillegg til PD”* (Finanstilsynet, 2017a). Det stilles samtidig strenge krav til datagrunnlag, metoder og kompetanse ved estimeringen. Bruk av IRB krever i tillegg tillatelse fra Finanstilsynet.

Baselkomiteen arbeider med ny standardmetode for kreditt risiko og endringer i IRB-metoden. Det er usikkert når endringene innføres i EU og Norge (Finanstilsynet, 2017a).

Alle kunder som søker om kreditt i en bank må gjennom en kredittvurderingsprosess hvor det utarbeides en score på kunden. Prosessen vil variere ut fra størrelsen og omfanget av engasjementet, samt om lånet gis til privatperson eller til næringsdrivende. Dette utledes i korte trekk i modellen nedenfor:

Figur 6: Kredittvurdering prosess (SPV, 2017)

I henhold til SPV (2017) benytter bankene beslutningsstøttesystemer for personmarked og bedriftsmarked i kredittvurderingsprosessen. For personmarked er det en løype for alle personmarkeds kunder. Mens det for bedriftsmarked er tilpassede løyper for småbedrifter, nyetablerte bedrifter og «ordinære» bedrifter, i tillegg er det spesialanalyser/analysemodeller for sentrale bransjer, prosjekter, eiendomsselskap og byggeprosjekt.

3.3 Covenantkrav

Banker opererer med covenantkrav i oppfølgingen av låneavtaler og omtales ofte som lånevilkår. Carlberg (2003) definerer covenant som “*en skriftlig avtale eller et løfte mellom to parter, hvor den ene forplikter seg til at noe enten er, skal/skal ikke bli gjort, eller eventuelt går god for gitte forutsetninger*”. Covenant brukes av bankene for å sikre at låntakeren opprettholder sin betalingsdyktighet, samtidig redusere bankenes risiko. Bankene tar høyde for at det i fremtiden kan inntreffe uventede forhold som gjør at låntaker ikke klare å betjene/innfri lånet ved å ta sikkerhet i omsettbare aktiva. Covenant er derfor ikke en erstatning for sikkerhet, men brukes som et supplement for sikrede og usikrede lån. Det er svært ressurskrevende å følge opp covenant kravene, normalen er derfor å stille slike individuelle krav i forbindelse med bevilgning av større lånetilsagn (Carlberg, 2003).

I følge Carlberg (2003) har covenant som hovedformål, sett fra långivers side å “*styre debtors adferd, styre eiernes adferd, få til forhandlinger og varslingssignal*”. Styring av debtors adferd går ut på å sikre at debitor overholder avtalens betingelser. Avtalens betingelser fungerer som et krav om en nedre grense for negativ utvikling, og skal sikre at debitor foretar interne tilpasninger for ikke å komme i en situasjon hvor man kommer under disse grensene. Samtidig vil man sikre at eierne bidrar til at debtors tilbakebetalingsevne opprettholdes. Hvis debitor mangler evne eller vilje til å oppfylle avtalens betingelser kan banken stille krav om forhandlinger. I tillegg fungerer covenant krav som et tidlig varslingssignal for banken om at engasjementets utvikling ikke er som forutsatt ved tilsagn.

Hvilke covenant som benyttes i de enkelte avtaler vil variere på grunn av forskjeller i kredittverdigheten. Valg av covenant krav vil blant annet avhenge av formålet med lånet/kreditten, låntakers virksomhet og risikoen knyttet til lånet. Bankene kan fastsette både finansielle og ikke-finansielle covenant krav. Carlberg (2003) lister opp de mest vanlige covenant kravene: “*administrative betingelser, finansielle minimumskrav, begrensninger i råderett, mislighold av andre forpliktelser og antatt fremtidig mislighold (antesipert mislighold)*”. Betingelsene som er satt, må ha vesentlige endringer i forutsetningene som avtalen baserer seg på for at kravene ikke skal kunne bli oppfylt. Når det kommer til kravene til økonomisk utvikling er kravene satt i den forstand at marginale forverringer ikke kan bryte betingelsene. Men kravene settes samtidig ikke for lavt slik at det ikke er mulige alternativer dersom de blir brutt. For eksempel er krav til egenkapital noe som egner seg for å kontrollere de forskjellige investeringstaktene. Krav som egner seg best til å få kundene fram til forhandlingsbordet er inntjeningskrav eller minimumsverdi på aktiva. Men det essensielle her er at alle parter som er en del av avtalen er kjent med, forstår innholdet og formålet med betingelsene uansett hvilken type betingelser som bestemmes. Men som vi skal se lenger ned, er ikke egenkapital egnet som covenant.

Et godt eksempel på når covenant krav benyttes er ved investering i eiendom. De fleste selskaper som investerer i eiendom finansierer dette ved hjelp av egenkapital og banklån. Ifølge forvaltningshuset (2016) utgjør normalt egenkapitalen mellom 25% og 35% av verdien på eiendommen, mens banklån utgjør inntil 75%. De vanligste lånebetingelsene for investeringer knyttet til eiendom er LTV («loan to value ratio») verdien av lånet målt mot verdien av eiendommen og ICR («interest coverage ratio») forholdstall mellom rentekostnader og inntekter (Forvaltningshuset, 2016).

Ved brudd på covenant kravene har debitor mislighold kravene i låneavtalen og bankene har da anledning til å kreve lånet innfridd, altså at banken sier opp lånet. Men det gir også grunnlag for å inngå i nye forhandlinger med debitor hvor banken for eksempel kan kreve en høyere rente eller kreve en plan fra debitor på tiltak for å rette opp i bruddet med kravene. Dette vil også være positivt for debitor, da man identifiserer problemer på et tidlig stadium og dermed muligheten til å løse problemene før det er for sent, med eller uten bankens hjelp (Carlberg, 2003).

Nøkkeltall som covenant

Denne delen er i sin helhet basert på Kinserdal's artikkel om "*Nye og bedre nøkkeltall i regnskapsanalyse*" (2018). Selv om denne delen i stor grad er i forhold til IFRS, vil dette også være relevant for NGAAP, blant annet fordi det er anledning til å bruke profesjonelt skjønn (GRS) og ikke en adgang til å bruke virkelig verdi på eiendeler som eiendom. Tradisjonelt har bankene og regnskapsanalytikere benyttet nøkkeltall som egenkapitalandel, likviditetsgrad, resultatgrad og rentabilitet. Men som vi skal se under egner disse seg dårlig til å predikere fremtiden og bedømme selskapets stilling.

Kinserdal hevder videre at fordi IFRS har et balansefokus, blir resultatet en "*dumpingplass*" for endringer i balansen som gir resultatet lav predikasjonsverdi, samt at egenkapitalen under IFRS har ingen økonomisk fortolkning i form av verdi (nettoverdi, e.l.). I tillegg er IFRS-balansen en samling av ulike målemetoder, med mulighet til å velge målemetode innenfor samme regnskapspost. Tilslutt er det begrensinger på hva som er tillatt å balanseføre, for eksempel er det ikke mulig å balanseføre verdien av forskning og utvikling, egenutviklet, varemerke og goodwill. I henhold til artikkelen medfører dette at kun 13% av børsverdien til S&P 500 selskapene er reflektert i regnskapet. Samlet betyr dette at egenkapitalen blir et residual av differansen mellom å tillate balanseførte eiendeler og tillate balanseførte forpliktelser - målt etter det IFRS tillater. Kinserdal uttaler følgende i artikkelen om bruken av tradisjonelle nøkkeltall:

“Regnskapsreglene har endret seg vesentlig de siste 50 år, men likevel bruker vi de samme nøkkeltallene i analysearbeid som vi alltid har gjort. Tester utført på store mengder norske selskapsdata viser at nye, alternative nøkkeltall gir bedre konkursprediksjonsresultater enn de tradisjonelle nøkkeltallene”

Egenkapitalandel er i henhold til Pettersen et al., (2017) fremdeles det mest brukte covenant krav hos nordiske banker. Men som beskrevet over er egenkapital kun en residual uten økonomisk fortolkning. Kinserdal hevder videre at ideelt sett burde alle eiendeler måles til virkelig verdi (inkludert ressurser som ikke er tillatt under IFRS), slik at nettoverdien representerer foretakets netto inntjeningsverdi. I tillegg burde det informeres om eiendelens likvidasjonsverdi, slik at kreditorer kunne se om de fikk full dekning ved konkurs.

Selv om regnskapsreguleringen stadig endrer seg, har ikke nøkkeltallene som brukes gjort det samme. Norske bedrifter ser ut til å bruke de samme nøkkeltallene i sitt analysearbeid. Testene gjennomført i masteravhandlingen som Kinserdal har basert artikkelen på viser at mange alternative nøkkeltall gir bedre konkursprediksjonsresultater. For det første fremkommer det av testene at *“Finansielle eiendeler delt på kortsiktig rentebærende gjeld gir bedre konkursprediksjon enn bruk av det tradisjonelle likviditetsgrad-nøkkeltallet”*. Likviditetsgrad er det nest mest brukte nøkkeltallet. (Omløpsmidler sett i forhold til kortsiktig gjeld) $\frac{OM}{KG} > 2$, hvor tall over to er ansett som godt. Selskaper med høy likviditetsgrad er tilsynelatende sunne fordi varelager og kundefordringer er høyere enn kortsiktig gjeld, men hvis selskapet eksempelvis må bygge ned varelageret for å betale gjeld, vil ikke foretaket ha varer å selge noe som fører til at selskapet kan gå konkurs. Fortsatt drift krever varelager og kundefordringer, og dermed kan ikke en nedbygging av disse brukes til å løse et kortsiktig likviditetsproblem uten at det går ut over fortsatt drift. På den andre siden av balansen er kortsiktig gjeld noe som blant annet oppstår ved kjøp av varer, slik at ved fortsatt drift refinansieres denne gjelden ved at det løpende kjøpes inn nye varer.

God drift kjennetegnes ved at kundefordringer, varelager, likvider og andre omløpsmidler holdes lavest mulig og leverandørgjeld holdes lengst mulig uten å gi ekstra renter. Men dette gir lav likviditetsgrad som tilsynelatende skal gi høyere risiko for konkurs. Likviditetsproblemer oppstår i henhold til artikkelen dersom det er betydelig kortsiktig gjeld som ikke er selv-refinansierende, som for eksempel store engangsutbetalinger som kommer av tapt søksmål og garanti utbetalinger. Dette kalles ofte for kortsiktig finansiell gjeld. IFRS spesifiserer ikke dette, men rentebærende kortsiktig gjeld kan brukes som substitutt. Som beskrevet over kan man ikke bygge ned varelager og kundefordringer uten at det går utover fortsatt drift. Det avgjørende er derfor om selskapet kan frigjøre «ikke-driftsrelaterte» eiendeler

til å betale gjelden, slike eiendeler kalles ofte for finansielle eiendeler og kan være aksjer, obligasjoner og lignende. På bakgrunn av det ovennevnte vil derfor finansielle eiendeler delt på kortsiktig finansiell gjeld, være et bedre nøkkeltall enn likviditetsgraden, fordi det viser at selskapet kan frigjøre eiendeler for å betale kortsiktig gjeld som ikke er selvfinansierende.

Videre fremkommer det at bruken av gjeldsgrad eller balanseført egenkapital som konkursprediktor er noe svak i seg selv da den beskriver i liten grad foretakets soliditet. Ved bruk av tradisjonelle soliditetsnøkkeltall basert på egenkapitalen har forskning vist at man kan oppleve å ikke få varsel på forestående konkurs i tide. Et godt eksempel på dette er «Moods of Norway» konkursen hvor regnskapsnøkkeltall var gode helt frem til konkursen. Samtidig kan egenkapital være et godt nøkkeltall dersom vesentlige eiendeler er nedskrevet til virkelig verdi eller goodwill og immaterielle eiendeler er nedskrevet til null. Da er trolig egenkapitalen nærmere markedsverdi, men egenkapitalen vil da etter all sannsynlighet være lav. I følge Kinserdal er særlig negativ egenkapital en sterk indikator på at gjelden reelt sett overstiger virkelig verdi av eiendelen. På den andre side er problemet at ofte kommer nedskrivninger for sent, som ved konkursen til Norske Skog. Slik at analytikere trenger andre tall en egenkapital for å få tidligere varsel på problemer.

“Finansielle eiendeler i forhold til sum gjeld - som et nøkkeltall for å vise bufferevne mot tap. Er også et nøkkeltall som er bedre egnet som konkursprediktor enn egenkapitalen. Som beskrevet over er det kun i få tilfeller hvor egenkapital er et godt nøkkeltall. Egenkapital er ikke det samme som at det finnes frie midler til å betale gjeld samtidig som man skal opprettholde fortsatt drift. Ser man derimot på egenkapital som en buffer for å tåle tap, hvor eiendeler kan selges uten at det påvirker driften, såkalte finansielle eiendeler, er en buffer noe som kan brukes til å betale tap og uforutsette utgifter.

Til slutt viser testen også at *“EBITA⁴ (og da spesielt gjennomsnittet fra de senere årene) gir bedre konkursprediksjon enn bruk av EBIT⁵ eller nettoresultat. Nedskrivninger generelt er dog et viktig varsel”*. Som beskrevet kan finansielle eiendeler brukes som en buffer til å betale tap og uforutsette utgifter, men dette er en kortsiktig løsning da eiendelene før eller siden brukes opp. Derfor må evnen til å betale renter, avdrag og annen finansiell gjeld over tid komme fra

⁴ Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization

⁵ Earnings Before Interest and Taxes

løpende driftsresultater. Slik at lønnsomhetsnøkkeltall skal indikere evnen til å betjene finansiell gjeld på lang sikt.

Forskning har vist at netto resultat eller driftsresultat før renter og skatt (EBIT) er de viktigste nøkkeltallet, men problemet med disse er som nevnt at resultatet i IFRS består av endringer i balansen som gjør at resultatene er vesentlig mer volatile enn tidligere. Derfor bør man ideelt sett finne et «*normalisert*»-driftsresultat for å få indikasjon på selskapets evne til å generere resultater fra drift. Dette kan gjøres ved å justere for engangsposter som for eksempel verdikorreksjoner, opp- og nedskrivninger, endringer i regnskapsprinsipper og estimatendringer. Men en slik justering av EBIT kan være vanskelig om ikke umulig å gjennomføre mekanisk, da IFRS ikke tillater eller fraråder slik klassifisering. Derfor må en finne tilnærminger i et IFRS-regnskap: for det første viser analyser at EBIT syntes å være et bedre nøkkeltall enn nettoresultat, da «ikke-driftsrelaterte» poster som renter og andre finansposter er holdt utenfor. Driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger (EBITDA) fremstår som et enda bedre alternativ for prediksjon av fremtidig resultater, da man unngår engangsposter som nedskrivninger, endring i restverdi på driftsmidler og forskjellig avskrivningstid. For det tredje viser analyser at gjennomsnittlige EBIT eller EBITDA over flere år er bedre enn ett år.

Når man skal måle nøkkeltall i forbindelse med omfanget av virksomheten, er driftsrelaterte eiendeler (OA) og- eller investert kapital⁶ bedre konkursprediksjoner enn sum eiendeler. Men “(...) Best er det trolig å bruke opprinnelig investert beløp (finnes i noten) for anleggsmidler i forhold til EBITDA for å måle avkastning”. Metodene som er nevnt over behandles balanse- og resultat nøkkeltall hver for seg, men når det kommer til lønnsomhetsmål kombineres disse ofte. For eksempel egenkapitalrentabilitet og totalkapitalrentabilitet. Men som beskrevet inneholder både resultatet og balansen flere mangler og feil, slik at en kombinasjon av disse vil trolig ikke gi verdi som nøkkeltall. Det er derfor trolig bedre å måle avkastning ved å benytte opprinnelig investering av anleggsmidlene og måle disse i forhold til “*normalisert*” driftsresultat før avskrivninger (EBITDA)

Som diskusjonen over viser gir alternative nøkkeltall vesentlig bedre konkursprediksjon og mål på økonomisk helsetilstand enn tradisjonelle nøkkeltall som bruker nettoresultat og egenkapital.

⁶ Sum eiendeler minus finansielle eiendeler

3.4 Avslutning

Det sentrale i kapittel tre har vært å gi en grunnleggende forståelse av regnskapsmanipulasjon, når det kommer til hvordan dette forekommer og hva konsekvensene kan bli av slike ulovligheter. Videre ble det utledet hvordan bankene overvåkes og reguleres, samt momenter av risikoen bankene pådrar seg og hvordan covenant brukes i denne sammenhengen. I tillegg ble det utledet om nøkkeltallene som brukes og hvilke som bør brukes som covenant. Dette var noe som ble belyst for å få en bedre innsikt i hvilke trusler og muligheter som allerede foreligger ved tanke på videre digitalisering og hva som man bør være oppmerksomme på.

4.0 Digitalisering

I denne delen vil det bli gjort rede for hvordan utviklingen av digitaliseringen har frem artet seg. Vi vil belyse forskjellige digitale løsninger som allerede foreligger og reguleringer som nylig har blitt innført, eller introduseres i nær fremtid. Det vil også bli presentert kommentarer fra bankbransjen på dette området. Formålet med denne delen er å skape et overblikk over løsninger som allerede foreligger og hvordan dette kan bli implementert i teorien, samt tilegne seg nok kunnskap til å se hvilke fordeler og ulemper dette vil medføre bankenes praksis.

Det første tegnet på den fremtidige digitale revolusjonen kom allerede i 1642 da den første mekaniske kalkulatoren for addisjon og subtraksjon ble utviklet, men det var ikke før på 1950-tallet at den første kommersielle datamaskinen ble introdusert. Videre formulerte Gordon Moore i 1965 Moores lov, som gikk ut på at annethvert år ble datamaskinene dobbelt så raske og var en teori som holdt stand mer eller mindre fram til 2015 (Rossen & Dvergsdal, 2018). Digitaliseringen i sin helhet kan videre definerte slik: *“Digitalization refers to the practice of taking processes, content or objects that used to be primarily (or entirely) physical or analog and transforming them to be primarily (or entirely) digital”* (Fichman et al., 2014, s. 333)

Digitaliseringen i dag er så mye mer enn bare ny teknologi, det har gradvis skjedd et skifte fra utvikling og forbedring av teknologien etter Moores lov til hvordan utnytte dagens teknologi best mulig. I bedriftssammenheng gir kontinuerlig utvikling av de digitale løsningene et konkurransefortrinn, hvor de samtidig effektiviserer prosesser og frigjøre ressurser som kan benyttes på andre områder. Digitaliseringen skjer gjennom automatiseringer, implementering av velfungerende IT systemer og utvikling av kunstig intelligens (Skjelvan, 2015).

Utviklingen vil fortsette i et raskt tempo og er blitt beskrevet av Bernard Marr som den fjerde industrielle revolusjonen (Marr, 2018). Den hurtige utviklingen vil blant annet føre til at bedriftene vil endre måter å operere på i fremtiden, og løsninger som man ser i dag kan raskt bli utdatert. Dette kan være på områder som data analyse, interne systemer og kundebehandling. Den digitale transformasjonen medfører også mange utfordringer i hele verdikjeden da det ofte blir innført nye og mer komplekse systemer som har høye investeringskostnader, men samtidig skapes det mange muligheter (Stief, Eidhoff & Voeth, 2016).

4.1 Den digitale transformeringen, påvirkning og utfordringer

Stief et al., (2016) hevder at ved gjennomføring av en digitaliseringsprosess er det viktig å observere situasjonen bedriften befinner seg i, og gjennomføre en analyse av hele selskapet når det kommer til: vilje for endring, egne ferdigheter, kompetanse blant ledelsen og ansatte, samt holdningene til digitaliseringen. Effekten som kommer av digitaliseringen vil påvirke både interne og eksterne rutiner. I en slik prosess er det viktig med viljen for å endre, gode holdninger og god implementering av forretningsmodeller som vil håndtere den nye situasjonen. Utfallet av en digitaliseringsprosess vil ofte føre til mer effektive løsninger og nye måter å håndtere problemstillinger på (Stief et al., 2016).

I henhold til Skjelvan (2015), er norske bedrifters største utfordring med digitaliseringen at de har for liten kompetanse på området, og hvor det forekommer mangel på standardisering. Han mener samtidig at målet med digitaliseringen er å levere bedre produkter og tjenester, hvor kvaliteten økes og bedriften får reduserte kostnader. Dette samtidig som brukerne får en bedre opplevelse og høyere kundetilfredshet.

I en undersøkelse gjort av KPMG for kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2013/14, var hensikten å belyse hinder for det norske næringslivet for ytterligere digitalisering. Her fremkommer det at problemet ikke bare ligger hos den enkelte bedrift, når det kommer til vilje og evnen til implementering av nye digitale løsningene, men også at det foreligger hindringer på samfunn og politisk nivå. Her fremkommer det utfordringer på tre nivåer: Individuelt nivå, virksomhetsnivå og samfunnsnivået. De politiske hindringene er i stor grad knyttet opp mot dårlig samhandling når det kommer til tilretteleggelse av offentlig data og politisk ubesluttsomhet. Mye av frustrasjonen ovenfor det offentlige er at ting tar tid og at det forekommer bestemmelser som ikke fremstår som nødvendig eller hensiktsmessig for den digitale utviklingen. Samtidig anerkjenner næringslivet at myndighetene vil spille en viktig rolle for den digitale utviklingen, hvor de tar på seg rollen som regulator og markedsaktør (Skjelvan, 2015).

Bankbransjen

Bankbransjen har vært og er fremdeles i en endringsprosess. Bankene er ikke som de engang var med store bankhvelv med stor pågang av kunder. I en global undersøkelse som PWC gjennomførte i 2016, beskrives det forskjellige globale megatrender som påvirker banknæringen i form av sub-trender (Flygind. 2016). Noen av de viktigste sub-trendene som

ble spesifisert var mobilitet, demografisk utvikling og tilgjengelighet. Mobilitet og «Wearables», er noe som er å kategoriseres som smart elektronikk. Et eksempel her er smartklokkene som har forskjellige betalingsløsninger i butikk. Den økende tilgjengeligheten og de demografiske endringene vil føre til nye forventninger, samt et økende behov for individuelt tilpassede tilbud (Flygind. 2016).

Videre påvirkning av bankenes digitalisering er forårsakes av Big Data, digitale økosystemer, lærende maskiner, nye datakilder og teknologi. Dette er noe som gjør det mulig å anvende store datasett på en helt ny måte, og samtidig mer effektivt. Bruken av dette vil også gi økt verdi på informasjonen man allerede har og skal hente ut i fremtiden. Men det er også nye regulatoriske krav som vil åpne for økt konkurranse fra nye markedsaktører som vil være med å påvirke hvordan bankene opererer og digitaliserer seg i fremtiden (Flygind. 2016).

4.2 Finansiell teknologi og fremtidige løsninger

Fintech

Fintech er noe som utfordrer de tradisjonelle bank- og finanstjenestene. Dette er noe som gjøres gjennom å forbedre eller erstatte nåværende tjenester og produkter. Formålet er å hjelpe bedrifter å styre den finansielle virksomheten gjennom nye digitale løsninger og automatisering, samt gjøre det enklere for forbrukeren. Kort oppsummert kan man si «Fintech» er alle teknologiske innovasjoner i den finansielle sektoren. Et godt eksempel for innovasjon på dette området er hvor man nå kan betale i butikken med smartklokker og telefonen istedenfor å bruke det tradisjonelle bankkortet. Kundene trenger heller ikke lenger å være i direkte kontakt med bankene for å foreta en betaling (Investopedia, 2019).

Det hevdes at Norge er i toppen på bruk av «Fintech», og regnes som en av verdens mest digitaliserte land. Dette er også noe som har ført til at mye allerede er tilrettelagt for utviklingen av teknologien innenfor den finansielle sektoren. Videre driver forbrukeren frem utviklingen gjennom stadig krav om bedre tilgjengelighet og tjenestefunksjoner, mens andre bedrifter på området ønsker å kapre markedsandeler gjennom utviklingen av «Fintech». Denne teknologien er også noe som fremkaller et godt samarbeid mellom forskjellige bransjer, hvor det stadig utvikles nye innovative løsninger som kommer leverandørene, brukerne og samfunnet til gode (PWC Norge, 2019).

Big Data

Big Data er også et sentralt begrep i den digitale utviklingen. Big Data brukes eksempelvis til å predikere og skreddersy individuelle løsninger gjennom bruk av avanserte analyseverktøy. I henhold til McAfee og Brynjolfsson (2012), er dette en ledelses revolusjon hvor man utnytter den nye informasjonsflyten og store mengder med data til å forbedre bedriften og dens tjenester. Dette fungerer slik at man henter ut informasjon om kundens vaner og skreddersyr tilbud ut ifra den innsamlede informasjonen. Her er utsagnet til Peter Drucker noe som beskriver viktigheten av Big Data veldig godt, og man kan finne mye visdom i ordtaket: *“You can't manage what you don't measure”* (McAfee & Brynjolfsson, 2012, s. 4).

Med store mengder data får ledelsen mer og bedre kunnskap om sin egen virksomhet. Virkningen av dette er at avgjørelsene baserer seg mer på databevis og mindre av egen intuisjon, slik at man vil få et bedre beslutningsgrunnlag. Ved bruk av Big Data er mulighetene mange og de potensielle konkurransefortrinnene store. Det blir i dag generert data fra all digital aktivitet som den enkelte foretar seg i løpet av dagen. Dette gjøres gjennom alt fra sosiale medier, posisjonssporing, bruk av «cookies» og kjøp. Informasjonen som lagres kan brukes til å opprette nye virksomheter, øke salg og/eller utvikle nye produkter og løsninger. For å utnytte denne informasjonen best mulig er det viktig at bedriften endrer store deler av beslutningskulturen. McAfee og Brynjolfsson belyser fem viktige områder: ledelsen, talent håndtering, teknologi, beslutningstaking og bedriftskulturen (McAfee & Brynjolfsson, 2012).

Videre beskriver Finanstilsynet Big Data som enorme mengder data som utnyttes for å finne mønstre og sammenhenger det tidligere var vanskelig eller umulig å utarbeide. Denne teknologien er også noe som kan benyttes av offentlige myndigheter til å spore trender, og samtidig utvikle tjenestetilbudet til innbyggerne. Dette gjennom for eksempel utvikling av helsetilbudet, eller bekjempe økonomisk kriminalitet (Datatilsynet, 2017).

Kunstig intelligens (KI)

Kunstig intelligens har sin hensikt å simulere menneskelig intelligens gjennom å utføre menneskelig handlinger. KI teknologien utarter gjennom en kombinasjon av automatisering og maskinlæring. Dette vil si at et dataprogram ved hjelp av eksisterende og nye data kan tilegne seg kunnskap, og utvikle sine evner. Det at programmet hele tiden lærer, er hovedforskjellen som skiller denne teknologien fra en automatisert prosess. Under en automatisert prosess

forekommer det kun regelbaserte handlinger, hvor den ikke kan utføre handlinger som ikke er forhåndsprogrammert (Lien, 2019).

Kunstig intelligens er noe som er i sterk vekst og er et stort begrep med et enormt potensial når det kommer til utførelse av komplekse oppgaver, men kan enda sies å være i startfasen. KI kan for eksempel foreta seg spesifikke oppgaver ekstremt bra, effektivt og mer nøyaktig enn mennesker. Eksempler på dette er komplekse analyser av data, til bilde og mønstergjenkjenning. Så kunstig intelligens har blitt et viktig teknologisk hjelpemiddel i den økonomiske hverdagen (Lu et al., 2018).

Det følgende er i sin helhet skrevet med utgangspunkt i boken "*Prediction machines: the simple economics of artificial intelligence*" av Agrawal, Gans og Goldfarb (2018). Boken definerer KI som prediksjons teknologi, og hvor prediksjon er en sentral del av beslutnings prosessen. Det fremkommer at selv om kunstig intelligens er i startfasen, har KI etablert seg i varierende grad over alt i samfunnet. Dette i telefoner, biler, sykehus, banker og i digitale medier. Men slik det er i dag, fremmer ikke KI faktisk intelligens, men i stedet en essensiell funksjon av intelligens, nemlig prediksjon. Prediksjon går ut på å etablere relevante innspill for en beslutning prosess, og i denne forbindelse en sentral bidragsyter i beslutningen.

Kunstig intelligens kan brukes til å innhente data som man allerede besitter og bearbeider denne for å generere ny informasjon. I tillegg til å generere informasjon av den uvisse fremtiden, kan den også generere informasjon av nåtiden og fortiden. KI kan beskrives som et lærende system, som bruker data til å lære og forbedre seg over tid for å gi bedre og mer nøyaktig prediksjoner. Boken hevder at data er den nye oljen, selv om det er kostbart å samle inn nødvendig data, må dette ses på som en investering. Videre fremgår det av boken at KI bruker dataen den innhenter for tre forskjellige formål: data for å trene KI, inndata for prediksjon og tilbakemelding data for å forbedre prediksjon nøyaktigheten.

Kunstig intelligens og mennesket har tydelige styrker og svakheter i sammenheng med prediksjoner. KI er best egnet til å vurdere komplekse sammenhenger mellom mange variabler, spesielt i tilfeller med store mengder data. Mens mennesker er best i unike situasjoner med lite data. Dette vil si at KI utkonkurrerer menneskene når det kommer til å se sammenhengen mellom flere komplekse indikatorer. Desto flere dimensjoner det blir, desto svakere blir den menneskelige evnen til å danne nøyaktige prediksjoner. På den andre siden har mennesket en

forståelse av hvordan verden fungerer, og kan derfor foreta prediksjoner med et mindre datasett. Det vil si at i fremtiden kommer kunstig intelligens til å foreta seg de fleste prediksjonene, men i tilfellene hvor det oppstår unike hendelser, hvor det foreligger lite data, vil ikke maskinene være i stand til å fremstille valide prediksjoner. I slike tilfeller er maskinene avhengige av at mennesker går inn og hjelper.

Kunstig intelligens eller prediksjons maskiner som det blir omtalt i boken, har stor verdi fordi den kan produsere raskere, bedre og billigere prediksjoner som innebærer at menneskelige prediksjoner kommer til å være fallende i fremtiden. Men det er viktig å påpeke at en prediksjon ikke er en beslutning, bare en del av den. KI har en begrenset evne til å forutse menneskelig bedømmelse, dette ofte grunnet mangel på data. Derfor vil menneskelige ferdigheter forbundet med bedømmelse og handling fremdeles være viktig i mange tilfeller.

Men det viktig å være klar over at kunstig intelligens fører med seg en viss risiko på flere områder. Blant annet kan bruken av KI prediksjon føre til utilsiktet diskriminering. Dette fordi prediksjons maskiner baserer seg på dataen den blir tilført. Hvis dataen da inneholder mønster eller dreininger vil man kunne ende opp med at KI «lærer seg» å diskriminere ved at det er dreininger i prediksjonen. Videre kan kunstig intelligens skape risiko der prediksjonen er gitt tillit, men datamengdene er få og ukjente. Dette fordi da dataen er dårlig og usikker kan prediksjonen bli falsk. Andre risikoer ved bruken av denne teknologien er dataangrep. Dette kan forekomme gjennom at dataen som blir brukt i prediksjonen blir manipulert, det samme gjelder for læringen. «Feedback» kan endres slik at prediksjons maskiner tilegner seg destruktiv atferd. Til slutt kan også KI maskinene bli utsatt for tyverier av bedriftshemmeligheter og personlig informasjon gjennom utnyttelse av svakheter i systemet.

Samtidig må man være klar over at utviklingen av kunstig intelligens presenterer samfunnet med mange valg og avveininger som boken referer til som «trade-offs». På dette stadiet, etter som teknologien fremdeles er i barndommen, er det spesielle tre viktige avveininger som beslutningstakere må ta stilling til på samfunnsnivå. Den første er «produktivitet vs. Distribusjon», den andre er «innovasjon vs. Konkurransen», den tredje er «ytelse vs. Privatliv». For en mer dyptgående drøftelse av disse avveiningene refereres det til bokens fjerde del. Men uansett hva beslutningsmyndighetene bestemmer, må de foreta en avveining av kunstig intelligens som er til det beste for innbyggere og næringslivet.

The revised Payment and services directive 2 (PSD2)

PSD1 ble innført i 2007 og er forgjengeren til PSD2, hvor PSD1 dannet et rammeverk for det europeiske betalingsmarkedet. PSD1 markerte starten på inntøget av andre betalingsløsninger som ikke var utviklet av banknæringen. Bedriftene det her er snakk om kan praktisere som de tidlige Fintech selskapene. Denne reguleringen var noe som kom i kjølvannet av den økende veksten innen netthandelen og de forskjellige betalingsløsninger som vokste frem (Cortet, Rijks, Nijland, 2016).

PSD2 er et EU/EØS direktiv og vil erstatte forgjengeren PSD1 og er fastsatt av Finanstilsynet til å tre i kraft 1. april 2019 (Finanstilsynet, 2019). I det nye direktivet åpnes det for at andre kan få tilgang til noe av bankens data gjennom API-er. Dette er noe som fører til at bankene blir tvunget til å åpne opp for andre med gyldig lisens, hvor de vil få tilgang til kunders betalingskonto eller «access to account» (XS2A). Denne informasjonen kan igjen brukes til å utvikle og tilby nye betalingsløsninger, samt fremme innovasjon (Cortet et al., 2016).

Direktivet vil gjøre det lettere for andre aktører, da PSD2 åpner tilgangen til informasjon som gir større muligheter til å utfordre de store bankene. Denne økte konkurransen vil føre til nye innovative løsninger som vil komme forbrukerne til gode, da store aktører som Google og Apple kan ta opp kampen om kundene og er noe som sannsynligvis vil endre verdikjeden. Ved åpning av betalingsmarkedet for andre aktører vil det gi banker og ikke-banker en meget god posisjon til å dra stor nytte av PSD2 direktivet. Mange aktører ser dette som en stor mulighet, hvor de kan jobbe nærmere med de nye innovative Fintech selskapene (Cortet et al., 2016).

4.3 Digitalisering og regnskap

Regnskapsbransjen blir ofte omtalt som en av de bransjene som er mest utsatt for digitalisering, da regnskap og den økonomiske styringen stadig blir mer digitalisert. Dette er noe som forekommer gjennom arbeidsprosesser som blir stadig mer automatisert. Automatiseringen skjer også gjennom utviklingen av ny teknologi som bidrar til at arbeidet innen denne bransjen blir effektivisert. Men ifølge Sannes (2017) skaper dette også mange nye muligheter. Da bransjen blir stadig mer konkurransepreget, hvor han påpeker at digitaliserings kunnskap er konkurransekraft.

Lederen for teknologi og innovasjon i Regnskap Norge, Hans Christian Ellefsen mener også at det vil skje store endringer innen denne bransjen. Han uttaler seg om at man vil se en økende kundemasse hvor kundene vil kreve mer (Lønneid,2017). Regnskapsførere i fremtiden ville måtte fokusere mer på forståelse av tallene da digitaliseringen vil føre til mye friggitt tid. Denne tiden kan da heller brukes til å fokusere mer på rådgivning til kundene. I denne prosessen er også myndighetene en stor pådriver da alle norske bokføringspliktige som har regnskapet sitt i elektronisk form vil bli lovpålagt innen 2020 og følge Standard Audit File Tax (SAF-T) (Hegdahl, 2018). «SAF-T» er et standardisert regnskaps format og innføringen av dette formatet vil gjøre det betraktelig enklere og dele regnskapet sitt med andre, samt gjennomføre interne kontroller og analyser av regnskapet (Skatteetaten, n.d). Hovedhensikten med denne innføringen er å bedre dataflyten mellom regnskapssystemer og gjøre bokettersyn enklere.

4.3.1 Blockchain teknologi

Et annet viktig begrep som vil være med på digitaliseringen av regnskapet er «Blockchain» teknologi. Dette er en transaksjonshovedbok som åpner muligheten for å distribuere, lagre og verifisere informasjon gjennom en kjede av informasjon som går på tvers av landegrenser i løpet av få sekunder med svært lave transaksjonskostnader (Frøystad & Holm, 2016). Dette føre til at informasjonen som deles kan ses av alle som er en del av nettverket og transaksjonene som gjennomføres blir lagret fortløpende.

Det som skjer gjennom bruken av Blockchain teknologi er at den legger sammen alle nivåene i en handel til en transaksjon. Dette vil si at transaksjonene, handelen og overføringene som forekommer blir en og samme ting. Ramvi (2018) beskriver dette som at når man kjøper en vare, vil systemet som baserer seg på Blockchain forstå hvor og hva pengene blir brukt til. Som for eksempel vil systemet kunne registrere momsbeløpet og sende dette videre direkte til skatteetaten, mens resterende beløp blir igjen hos selger. Dette fører til at man slipper å manuelt registrere og sende inn momsoppgaven.

Mulighetene er mange i et Blockchain nettverk, for eksempel kan et selskap registrere all sin regnskapsdata som da vil bli lagret med et permanent tidsstempel og eventuelle endringer vil bli synlig for alle i nettverket. Dette gir muligheten for at alle selv kan sette sammen informasjonen av transaksjoner til et resultatregnskap og foreta egne justeringer av nedskrivninger, oppskrivninger og avskrivningsplaner (Lazanis, 2015).

Dette vil videre åpne for at man ikke lengre trenger å stole 100 % på årsrapporten som er utarbeidet, men selv kan hente den informasjon man trenger. Det at regnskapsinformasjonen deles fortløpende med brukerne er noe som vil kunne bidra til økt tillit til selskapets regnskap, da de har tilgang til tidsstemplede rådata. På den andre siden består mye av regnskapsføringen av periodisering, i tillegg tar ikke Blockchain hensyn til profesjonelt skjønn og subjektive vurderinger. Yermack (2017) forteller også at ved et regnskap som oppdateres fortløpende hvor brukerne har tilgang til informasjonen som blir registrert, er noe som kan redusere bedriftenes mulighet til å drive med kreativ regnskapsføring, strekking og manipulering. Ved at transaksjonene blir mer transparente. Samtidig løser ikke dette nødvendigvis problemene med fiktive fakturaer som blir lagt til fordringer eller kortsiktig gjeld og periodisering.

4.4 Syn fra bransjen

Fra et intervju med administrerende direktør for Nordea Snorre Storset gjennomført av E24, forteller han at det meste innen banknæringen vil endres av digitaliseringen, og hvor det vil forekomme et samarbeid innad i bransjen og med andre som besitter teknologisk kompetanse i fremtiden. Han ser på digitaliseringen som et positivt skifte som vil gjøre bankbransjen enda mer attraktiv. Storset påpeker at digitaliseringen er noe som skjer over alt og det er viktig at vi følger med i utviklingen. Han peker blant annet på Vipps og Apple Pay, som er aktive for Nordeakundene, og er et samarbeid som allerede er etablert. Storset avslutter med å nevne at digitaliseringen bidrar til at situasjonen blir noe mer usikkert, men at det er en spennende reise som vil gi nye roller og muligheter for produktene våre (Moe, 2017).

Halvor Jordbakken administrerende direktør i SPAMA utaler seg om at *“Bankene kan ikke vinne kampen om kundene mot digitale giganter som Facebook og Google ved ensidig å satse på digitalisering og robotisering”* (Eriksen, 2017). Men Jordbakken anerkjenner at digitaliseringen i dag er viktig, men at den har skapt en konkurranse blant bankene og at det er noe som bekymrer ham. Dette på grunnlag av manglende fokus på tomrommene som digitaliseringen etterlater seg og hvordan man skal fylle disse. Han mener at bankene har kastet seg på bølgen ved å investere i digitalisering av betalingsformidlingen uten å ha klare analyser på om dette vil være lønnsomt i selve transaksjonsøyeblikket. Jordbakken mener at det *“handler om å velge en strategi der banken har et naturlig konkurransefortrinn og kan skape størst mulige verdier for kundene, de ansatte og for eierne. Jeg tror kampen om kundene først og fremst handler om personbasert tillit og fysisk nærhet”* (Eriksen, 2017).

4.6 Avslutning

Dette sluttkapitlet var ment for å gi det fullstendige bilde om hva egentlig digitalisering innebærer. Hvor hensikten var å gi et bedre grunnlag for drøftelsen, da den viser hvilke teknologier som eksisterer, hva som er i utvikling og muligheter/utfordringer med digitalisering. Fra teorien kan digitalisering defineres slik: *“Digitalization refers to the practice of taking processes, content or objects that used to be primarily (or entirely) physical or analog and transforming them to be primarily (or entirely) digital”* (Fichman et al., 2014, s. 333). Trendene i markedet er også at det forekommer stadig nye teknologiske løsninger. Det er da viktig at bankene holder seg oppdatert. Det er videre viktig at ledelsen og de ansatte har en proaktiv holdning overfor digitaliseringen. Det fremkommer også at problemet ikke bare ligger hos den enkelte bedrift, når det kommer til vilje og evnen til implementering av nye digitale løsningene, men også at det foreligger hindringer på samfunn og politisk nivå.

Fintech er noe som utfordrer de tradisjonelle bank- og finanstjenestene. Kort oppsummert kan man si at Fintech er alle teknologiske innovasjoner i den finansielle sektoren. Videre er Big Data et sentralt begrep i den digitale utviklingen. Big Data brukes eksempelvis til å predikere og skreddersy individuelle løsninger gjennom bruk av avanserte analyseverktøy. I tillegg er Blockchain teknologi som defineres som en transaksjonshovedbok som åpner muligheten for å distribuere, lagre og verifisere informasjon gjennom en kjede av informasjon som går på tvers av landegrenser i løpet av få sekunder med svært lave transaksjonskostnader (Frøystad & Holm, 2016). Det ble også vist at kunstig intelligens har sin hensikt å simulere menneskelig intelligens gjennom å utføre menneskelig handlinger. KI teknologien utarter gjennom en kombinasjon av automatisering og maskinlæring. Kunstig intelligens kan beskrives som et lærende system, som bruker data til å lære og forbedre seg over tid for å gi bedre og mer nøyaktig prediksjoner.

5.0 Metodisk tilnærming

I dette kapittelet vil det bli gitt en presentasjon av de metodiske valgene som har blitt gjort for denne studien. Metoden skal gi et innblikk i fremgangsmåten som er brukt til å besvare problemstillingen og de tilhørende forskningsspørsmålene. Valg av metode tas på bakgrunn av problemstillingen, forskningsspørsmålene, studiens omfang, ressursbegrensninger og hvordan på best mulig måte belyse formålet med studien. Metoden er derfor en sentral del av forskningsprosessen og er beskrevet av Halvorsen (2008, s. 20) som: *“(…) den håndverksmessige siden av vitenskapelig virksomhet, eller mer presist læren om de verktøyene en kan benytte for å samle inn informasjon”*

Sagt på en annen måte, beskrive de fremgangsmåter som er valgt for å tilegne seg data. Metodisk tilnærming involverer å gjøre et valg mellom ulike undersøkelsesteknikker. Det innebærer valg innenfor innsamlingsmetoder, organisering, bearbeidelse, analyse og tolke sosiale fakta på en slik måte at funnene er etterprøvbare for dem som skal bruke- eller kontrollere funnene (Halvorsen, 2008). Ifølge Jacobsen (2015) er det helt essensielt at metoden avklares tidlig i forskningsprosessen.

5.1 Forskningsdesign

Forskningsdesign er i korthet en beskrivelse av hele innsamlings- og analyseprosessen etter at formål og problemstilling er formulert. I litteraturen skilles det vanligvis mellom tre forskjellige design: eksplorativt- (utforskende), deskriptivt- (beskrivende) og kausalt design (årsak-virkning). Ifølge Gripsrud, Olsson og Silkoset (2010, s. 38) vil *“(…) valg av design vil avhenge av hvor mye vi vet om et område, og hvilke ambisjoner vi har med hensyn til å analysere og forklare sammenhenger”*. Med eksplorativt design menes at man ønsker å tolke og forstå et fenomen eller tema på best mulig måte (Gripsrud et al., 2010). Denne brukes normalt sett når det mangler forskning eller kunnskap om et fenomen, gjeldende forskning inneholde store mangler, emnet er svært komplekst eller det ikke eksisterer nok teori på området til å danne et teoretisk rammeverk. I eksplorativt design brukes det vanligvis fokusgrupper eller individuelle dybdeintervjuer. En stor fordel med eksplorativt design er at den er en fleksibel og tilpassningsdyktig tilnærming til et fenomen (Sekaran & Bougie, 2016).

For problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål er det mest nærliggende for denne studien å bruke et eksplorativt design. Da den hurtige utviklingen i digitaliseringen medfører en

begrensning i data og kunnskap, spesielt med tanke på bankenes digitalisering. Videre er det uvisst hvordan de forskjellige bankene vurderer lånetilsagn og hvordan disse følges opp av bankene. Samtidig er det usikkerhet om det er forskjeller mellom små, mellomstore og store banker på de overnevnte områdene. Da det er usikkerhet hva studien vil avdekke, passer studien et eksplorativt design. Dette er et design som er fleksibelt og tilpasningsdyktig av natur (Sekaran & Bougie, 2016).

5.2 Datainnsamling

Kvalitativ vs. kvantitativ metode

Datainnsamlingen kan gjøres enten ved hjelp av kvantitativ - eller kvalitativ metode. Hovedforskjellen er at kvantitative data uttrykkes i tall eller mengde enheter, mens andre data som språk og handlinger karakteriseres som kvalitative (Gripsrud et al., 2004). *“Kvantitativ metode kartlegger at noe skjer, mens kvalitativ metode kartlegger hvorfor noe skjer”* (Krumsvik, 2014, s. 113).

Selv om det er mest vanlig å kategorisere i enten kvalitativ- eller kvantitativ metode påpeker Grønmo (1996) at man kan bruke en kombinasjon av metodene, ved at man for eksempel i hovedsak bruker åpne intervju, men at man i tillegg har noen spørsmål med faste svaralternativ. Alternativt kan dette anvendes for spørreskjema med noen spørsmål som har faste svaralternativer og noen spørsmål som er åpne, hvor respondenten svarer med egne ord. Hvilken metode som er den best er det stor uenighet om blant forskere, men som Jacobsen (2015, s. 125) uttrykker *“Kvalitative og kvantitative data er like gode, men egner seg til å belyse ulike spørsmål og problemstillinger”*. Med dette mener han at det som avgjør om man skal velge kvalitative eller kvantitative metode er ikke hvilke forskere anser som den beste for å belyse en problemstilling, men heller at formålet, problemstillingen, ressurser og tid som avgjør hva som er best egnet for den enkelte studie.

Det er flere fordeler knyttet til kvalitative data og følgende kan trekkes frem som de viktigste: åpenhet, nærhet, relevans, nyanserikdom og fleksibilitet. Men det er også ulemper knyttet til kvalitative data: ressurskrevende, generaliseringsproblemer, kompleksitet, nærhet, undersøkelseeffekt og fleksibilitet (Jacobsen, 2015). Videre forteller han at kvalitativ metode egner seg best når man er interessert i å avklare nærmere hva som ligger i et begrep eller fenomen.

For den kvantitativ metode finner vi også fordeler og ulemper. Fordelene i en slik metode er: oversikt, presisjon, generalisering og avstand. Videre framgår det ulemper som: virkelighetsfjern, avstand (stor avstand til undersøkelsesobjekter), rigiditet og undersøkelseeffekten. Kvantitativ metode egner seg best når vi har en relativt god forhåndskjennskap til temaet som studeres og når problemstillingen er relativt klar. Man kan likevel ved å kombinere kvalitativ og kvantitativ metode begrense noen av de svake sidene ved ren bruk av kvalitativ eller kvantitativ metode (Jacobsen, 2015).

For problemstillingen og tilhørende forsknings spørsmål i denne studien tar vi utgangspunkt i en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode. Dette for å kunne nå ut til flest mulig banker, men samtidig kunne stille en kombinasjon av kvantitative og kvalitative spørsmål.

5.2.1 Innsamlingsmetode

En innsamlingsprosess kan gjøres på mange forskjellige måter. For en kvalitativ studie er de vanligste metodene for innsamling av informasjon: individuelle åpne dybdeintervju, fokusgruppeintervju, observasjon og dokumentundersøkelse. Videre i en kvantitativ studie er de hyppigst primært: spørreundersøkelse med lukkede svaralternativer, men også innsamling tilgjengelige statistiske sekundærdata (Jacobsen, 2015).

For denne studien ble det valgt å bruke spørreundersøkelse med stor grad av åpne spørsmål. Bakgrunnen for dette var mangelen på informasjon rundt hvordan banken vurderer og følger opp lånetilsagn, samt regnskapsreguleringens innvirkning. På bakgrunn av denne usikkerheten for hva vi kommer til å finne og i mangelen på oversikt over alle mulige svaralternativer vil en spørreundersøkelse med faste svaralternativer vanskelig være dekkende. Ifølge teorien er det kun ved to situasjoner der åpne spørsmål bør benyttes. Slike tilfeller fremkommer når et spørsmål kan lede til mange forskjellige svar, eller en oppramsing av disse ville ha ført til at man hadde trengt flere sider til å liste dem opp (Couper et al. 2011, Schuman & Presser 1996).

Videre ble det valgt å benytte Web-basert spørreundersøkelse som ble sendt til respondentene via E-post. Fordelene ved å bruke Web-basert spørreundersøkelse er at de har lave kostnader, arbeidsbesparende, muligheten for å lage komplekse spørreskjemaer hvor respondentene ledes inn i ulike spor, asynkronisert, lite intervju effekter og opplevd anonymitet. Men det er også negative sider ved bruk av web-basert spørreundersøkelser som svarprosent, representativitet,

fracfall, manglende interaksjon og hurtighet; det vil si at respondentene venter med å svare. Noen av disse ulempene kan overkommes ved at undersøkelsen rettes mot eliten, det vil si ressurssterke personer. Som eksempler på «eliten» nevner han blant annet revisorer, personalledere og byråkrater. Videre kan dette overkommes hvis respondentene er relativt interessert i problemstillingen (Jacobsen, 2015). I denne studien rette vi oss mot finansielle rådgivere i banker som arbeider mot bedrifter. Disse respondentene vil falle inn under kategorien «eliten», samtidig er studien rettet spesifikt mot bankene som vil kunne øke interessen til respondentene. Ettersom studien gjennomføres i forbindelse med masteravhandlingen vår, har vi valgt en web-basert spørreundersøkelse. Dette da vi har begrensede ressurser og tid.

Spørsmålene ble utarbeidet med utgangspunkt i spørreundersøkelsen gjort i sammenheng med utredning om “Lov om regnskapsplikt” (NOU 2015: 10), men ble tilpasset vår studie. Det ble lagt til et betydelig antall spørsmål om behandlingen og oppfølging av lånetilsagn, samt at det ble tatt vekk noen spørsmål som ikke passet inn i vår studie. I tillegg ble det vedlagt spørsmål om digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens. Spørsmålene om digitalisering ble bevisst spurt noe åpnere for å kunne teste kunnskapen til respondentene. Spørsmål som ble stilt i undersøkelsen er forankret i teorien som er under kapittel 2, 3 og 4. For å lage spørreundersøkelsen ble det brukt «surveyxact» som er det verktøyet som benyttes ved Universitetet i Agder. Spørreundersøkelsen ble også distribuert igjennom dette programmet.

5.2.2 Utvalg

Utvalget som skal velges baserer seg på den utarbeidede problemstillingen og skal velges ut ifra populasjonen. Dette er alle undersøkelsesenheter som passer beskrivelsen av ønskede respondenter og hvor utvalget bør være representativt for populasjonen vi ønsker å uttale oss om (Jacobsen, 2015). Utvalget som skal besvare spørreundersøkelsen er nøkkelen for å nå målene ved studien. En populasjon må være stort nok til at du ved en viss sikkerhet kan trekke konklusjoner ut ifra de innsamlede dataene (Ringdal, 2013).

Populasjonen er alle banker i Norge som driver med lånefinansiering til næringslivet. Ønsket var å ha størst mulig utvalg for å kunne se på forskjeller mellom store, mellomstore og små banker. Utvalget ble valgt ved at vi brukte konsesjonslisten til finanstilsynet over banker som hadde konsesjon til å drive bankvirksomhet. Deretter ble alle aktuelle banker lagt inn i Excel, før vi gikk inn på hver av bankenes hjemmesider og fant liste over ansatte som arbeidet med

lånetsilsagn til bedrifter. Utvalget er basert på et ønske om å belyse fenomenet fra ulike ståsteder og synsvinkler.

5.3 Evaluering av studien

Ved gjennomføring av en studie er det særdeles viktig at validitet og reliabilitet blir verifisert. Det er viktig “(...) at resultatene i forskningen blir verifisert, ved at de er troverdige, pålitelige og gyldige” (Sekaran & Bougie, 2016, s. 348). Det er derfor viktig at forskerne er kritiske til data som er innhentet er tilstrekkelig og hensiktsmessig som dekker validitet og reliabilitet på en tilfredsstillende måte. Samtidig har samfunnsvitenskapelige undersøkelser konsekvenser, både for de som undersøkes og for samfunnet. Derfor plikter forskeren å gjøre en grundig vurdering av hvordan forskningen påvirker de som blir undersøkt og hvordan forskningen vil bli oppfattet og brukt. Dette stiller forskeren overfor noen etiske dilemma som må klargjøres før studien settes i gang og hele tiden vurdere de valg man gjør ut fra etiske prinsipper (Jacobsen, 2015). Studiens validitet, reliabilitet og etiske vurderinger vil i sin helhet bli drøftet i studiens avsluttende del, nærmere bestemt delkapittel 8.2, mens det teoretiske grunnlaget for drøftelsen er presentert under.

5.3.1 Validitet

Validitet (gyldighet) er definert som en uttalelse av sannhet, riktighet og styrke. Ifølge Kvale et al (2015) er en valid slutning korrekt utledet fra sine premisser som innebærer at man faktisk måler det man ønsker og trekker gyldige slutninger. Det å validere vil si at man kontrollerer og undersøker for feilkilder. Her skilles det gjerne mellom intern og ekstern gyldighet, der intern gyldighet omhandler resultatenes gyldighetsgrad for utvalget og fenomenet studien undersøker. Intern gyldighet deles gjerne inn i tre nivåer: 1) “*hvorvidt studieobjektene faktisk har gitt en sann beskrivelse av virkeligheten*”, 2) “*hvorvidt forskerens gjengivelse og fortolkning av dataene er riktig*” og 3) “*hvorvidt de funn og konklusjoner forskeren trekker, faktisk gjenspeiler virkeligheten*” (Jacobsen, 2015, s. 228-229). Ekstern gyldighet handler om at man kan generalisere funnene i undersøkelsen. Forskningen har høy ekstern validitet, hvis resultatet er generaliserbart og motsatt ved lav ekstern validitet (Jacobsen, 2015).

5.3.2 Reliabilitet

Reliabilitet (pålitelighet) omfatter tilfeldige målefeil, altså forsknings resultatenes konsistens og troverdighet (Kvale et al., 2015). Ved høy reliabilitet vil resultatet ha få målefeil. Reliabilitet handler om hvor nøyaktig og pålitelig svarene fra en måling eller undersøkelse gir, samt at resultatene kan gjenskapes på et senere tidspunkt med samme resultat. Dersom man oppnår samme konklusjon ved ulike målinger, vil man kunne si at resultatene er reliable. Det er derfor viktig å vurdere hvilken informasjon som kommer gjennom datagenereringen, slik at det blir minst mulige tilfeldige feilkilder. Kort forklart utgjør reliabiliteten hvor egnet måleinstrumentet er, og hvor godt vi klarer å måle noe (Arntzen & Tolsby, 2010)

5.3.3 Etske vurderinger

Som nevnt over, kan en samfunnsvitenskapelig undersøkelse ha konsekvenser for både de som blir undersøkt og for samfunnet. Derfor plikter forskeren å gjøre grundige vurderinger av påvirkningen studien har for de involverte og for samfunnet. Det kan i en studie oppstå flere etiske dilemma som forskeren må avklare. For denne studien kan det oppstå etiske dilemmaer mellom forskerne og undersøkt, og mellom forskerne og samfunnet. Etske dilemma mellom forsker og undersøkt kan oppstå i flere sammenhenger, blant annet hvis forskeren ønsker å «skjule» hensikten med studien for den som undersøkes for å styrke påliteligheten til studien.

Ifølge Jacobsen (2015) skal forskere i Norge ta utgangspunkt i tre grunnleggende krav for forskningsetikk i forholdet mellom forskeren og de undersøkte: informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt. For utenom dette er det i Norge en egen lov om behandling av personopplysninger, kalt Personopplysningsloven (LOV-2018-06-15-38) og har som formål å beskytte personer mot at personvernet blir krenket gjennom feil behandling av personopplysninger. Personopplysningsloven (LOV-2018-06-15-38) inneholder fra 20. juli 2018 også bestemmelsene i EUs “personvernforordning (General Data Protection Regulation (GDPR))”, gjelder som lov i Norge. I tillegg skal prosjekter i henhold til Universitet i Agders retningslinjer som behandler personopplysninger meldes inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Prosjektet ble meldt inn til NSD hvor vi i denne studien fikk en forenklet vurdering med begrunnelse: Fullstendig dokument med vurdering er lagt ved i vedlegg 1.

5.4 Avslutning

I dette kapitlet ble det presentert forskjellige tilnærminger for diverse forskningsstrategier hvor det ble utledet i hvilke situasjoner de forskjellige strategiene skulle praktiseres. Fra teorien og de praktiske anvendelsene ble det konkludert med at en kvantitativ med kvalitative innslag var den beste og den mest effektive tilnærmingen for oppgaven, da oppgaven hadde begrenset tid og ressurser. Undersøkelsen ble sendt ut til bankrådgivere i små, mellomstore og store banker i Norge. Spørsmålene ble utformet i stor grad som åpne spørsmål. I den forbindelse ble det også gjort rede for validitet, reliabilitet og etiske vurderinger for å få innsikt i hvordan utlede en pålitelig avhandling, samt hvilke påvirkninger dette kan ha på samfunnet. Vurderingene av dette blir redegjort for i avslutningen av oppgaven.

6.0 Resultater

I denne delen blir det redegjort for resultatene som kom av undersøkelsen. Formålet med denne delen er å gi en så korrekt fremstilling av svarene fra respondentene som mulig og danne grunnlaget for analysen og drøftelsen i neste kapittel. For innhenting av data, utarbeidet vi som nevnt en spørreundersøkelse som var kvantitativ med kvalitative spørsmål som vi distribuerte ut til små, mellomstore og store banker rundt om i landet gjennom spørreskjemaet SurveyXact. Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 20. februar, - 15 mars 2019.

6.1 Datainnsamling

Det er i dag 155 banker som har konsesjon til å drive med bank i Norge og av disse er det ca. 21 som kun driver bank rettet mot privatmarkedet. Dette gjør at populasjonen for denne studien består av ca. 134 banker. Etter at vi tok bort de bankene hvor kontaktinformasjon var utilgjengelig, sto vi igjen med 104. Undersøkelsen ble således distribuerte vi undersøkelsen til de forskjellige bankene som behandler lånetilsagn for bedriftsmarkedet. Av disse var det 29 banker som svarte og utgjør en svarprosent på ca. 28%. Målsettingen vår var på 35 - 40 banker, og er dermed noe mindre enn hva vi hadde anslått. Men ettersom denne undersøkelse var en kombinasjon av kvantitativ og kvalitative spørsmål og besto av totalt 73 spørsmål har nok dette hatt en innvirkning på svarprosenten. Av de 29 respondentene som tok undersøkelsen var det et frafall på en bank etter første del og to etter andre del. Bankene som deltok ville også være anonymisert og vil derfor ikke bli nevnt i studien.

Vi har valg å kategorisere de forskjellige bankene som små, mellomstore og store. Dette ble gjort på bakgrunn av at de små bankene opererer primært på kommunalt nivå, mellomstore opererer på regionsnivå, mens de store bankene opererer nasjonalt og/eller internasjonalt nivå. Inndeling vil kunne vise oss om det foreligger forskjeller mellom bankene, avhengig av hvilket nivå de opererer på. Dette ga oss 20 små, 6 mellomstore og 3 store banker. Inndelingen vil også gi oss muligheten til å se på forskjeller i praksisen mellom bankene. I den spurte populasjonen forekom det variasjon i grad av arbeidserfaring i bransjen, hvor erfaringen gikk fra 1-34 år.

Spørreskjemaet besto av tre hoveddeler med totalt 73 spørsmål:

- Bruk av regnskapsinformasjon ved behandling av lånesøknad (39 spm.)
- Bruk av regnskapsparametere i låneavtalen (9 spm.)
- Digitalisering (Totalt 25 spm.)

- Bruk av digitale løsninger i låneprosessen for bedriftskunder (6 spm.)
- Automatisering (4 spm.)
- Kunstig intelligens (4 spm.)
- Generelle spørsmål om digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens (5 spm.)

6.2 Bruk av regnskapsinformasjon ved behandling av lånesøknad

I den første delen av spørreundersøkelsen fremstilte vi en case bankene kunne forholde seg til, og ta utgangspunktet i når de besvarte spørsmålene. Caset omhandlet investeringseiendom slik at bankene kunne ta utgangspunktet i samme investering, og lød som følgende:

Lånesøker er et norsk mellomstort aksjeselskap som driver med eiendomsinvesteringer (eks. total kapital på 100 mill. kroner). Bedriften søker om lån på 50 mill. kroner til eiendomsinvestering, eiendommen skal i all hovedsak leies ut. Bedriften har kundeforhold fra før, men bare mindre lån.

Informasjonsinnhenting

Først ble bankene spurt om hvilken informasjon som typisk innhentes i behandlingen av lånesøknaden. I denne prosessen fremkommer det variasjon i praksisen hos de mindre bankene. Det gjennomgående er at det blir i all hovedsak innhentet regnskap, budsjetter og resultater i inneværende periode, samt tidligere år. Videre ønskes det informasjon om takster, planlagte investeringer, revisors beretning og leieavtaler. I tillegg viser flere til at de henter inn offentlig kredittinformasjon om selskapet, eiere og aksjonærer. Disse tingene er også noe som blir innhentet i større eller mindre grad av de større bankene. Men hos disse var det i noe større grad fokus på eksisterende leieavtaler, egenvurdering og markedsvurdering av investeringen.

Videre ble bankene spurt hvordan regnskapsinformasjon vektet i forhold til annen informasjon, i tillegg hvor mange år med regnskap som tas i bruk. Her fremkommer det at regnskapsinformasjon vektet i stor grad hos de store og mellomstore bankene. Hos de små gjøres dette i noe mindre grad. Men samtlige banker tar i bruk 2-3 år med regnskap når et tilsagn skal vurderes. Bankene ble så spurt om hva som er viktigst av konsern- og selskapsregnskapet. De aller fleste bankene ser på selskapsregnskapet som den viktigste informasjonskilden. Videre ble bankene spurt om offentlig tilgjengelig regnskapsinformasjon komplementeres med annen regnskapsinformasjon. Av informasjonene bankene

komplementerer regnskapet med, fremkommer det klare tegn på hva som blir innhentet. Først og fremst ønskes den nyeste informasjonen og det som går igjen er: revidert og ikke revidert regnskap, budsjetter, halvårstall, fordrings lister, planer, prognoser og perioderegnskap. Men her dukket det opp noen interessante svar som er verdt å merke seg:

- *“Balansen er ofte viktigere en resultatregnskapet” (Liten bank).*
- *“Alt etter kvaliteten i informasjonen, det er stor spredning i kvaliteten/seriositeten i ulike bedrifter” (Mellomstor bank).*
- *“Revidert regnskap er ofte “foreldet” (Stor bank).*

På spørsmål om det innhentes annen informasjon rundt et ANS enn for AS, som for eksempel informasjon om eierne. Fremgår det at i et slikt tilfelle ble det sett på i større grad hvem som står bak selskapet og hvor soliditeten til deltakerne blir mer aktuell enn bare selskapets soliditet. Men fra de små bankene nevnes det at rutineene ikke differensierer seg i så veldig stor grad. De vil kun ha noen andre vurderinger med hensyn på hvilken sikkerhet som en krever da de er personlig ansvarlig for lånetilsagnet under et ANS.

Av de mellomstore og store bankene ser vi de samme trendene som fra de små, men de påpeker at de også innhenter informasjon om eierne når selskapet har enn annen eierform enn et ANS, dette fordi i henhold til en av respondentene: *“Bankene plikter og vite hvem som er deltakere / eier i en bedrift uavhengig, antihvitvask er en viktig del av vårt arbeid”*. Videre skriver de store bankene at det avhenger av sakens kompleksitet.

Videre ble bankene spurt om bruken av regnskapsinformasjon blir matet mekanisk inn i modeller. Eller om det også gjøres subjektive vurderinger, og i så fall hvilke. De fleste av bankene som behandler regnskapsinformasjon nevner at denne prosessen består av en mekanisk og subjektiv vurdering. Mens det var tre små bankene som sier at denne prosessen er helt mekanisk, hvor de mater regnskapstall inn i en modell. I svarende som fremkom i undersøkelsen var det noe varierende, men det var også noen som viste god kunnskap om hva som er viktig å vurdere. Noen subjektive vurderinger som nevnes er: det generelle markedet, deltakerne, regnskapet, balansen, likviditet, henger tall sammen med tanke på noter og den øvrige informasjonen, historikk og prognoser for videre drift. I tillegg fremkommer det at:

“Er vurderinger av balansen ok. Er det økning i balanseposter som virker normale, eller kunstig høyt varelager og kundefordringer eller unormale økninger av disse. Prosjekter under arbeid og hvordan er det vurdert. Er vurderingsprinsippene i regnskapet endret? Hvilke konsekvenser får dette for balansen?” (Liten bank).

Hos de mellomstore og store ser vi de samme trendene når det kommer til de subjektive vurderingene hvor det blant annet nevnes at de ser på: avsetning til tap på fordringer, reell verdi av aksjeinvesteringer/øvrige eiendeler, selskapets strategi og kvaliteten knyttet til driverne.

Investerings eiendom

Videre ble det spurt om det gjøres andre vurderinger når det kommer til investeringseiendom enn for investeringer som driftsmidler. Bankene er enige om at det gjøres noen forskjellige vurderinger når man ser på investeringer innen eiendom og driftsmidler. Det gjennomgående er at når bankene vurderer eiendom går det på alternativ bruk, om det er utleie etc. Hvor det fremkommer at i slike tilfeller er leieinntekter det sentrale hvor leieinntekter skal helst dekke vedlikehold, renter og avdrag. Dette gjelder blant annet potensielle og faktiske leieinntekter. Ved vurdering av investeringer for driftsmidler er det noen som nevner at det er større risiko under slike vurderinger. Dette gjelder særlig spesialtilpassede maskiner hvor annenhåndsmarkedet er begrenset, utstyr skal ofte erstattes med en annen maskin med tilsvarende kostnad og om driftsmidlet er omsettelig eller ikke. Nedenfor er det listet opp noen sentrale og spennende vurderinger.

- *“Eiendom er enklere å vurdere da det er færre forhold som har betydning” (Liten bank).*
- *“Eiendomsselskap har en veldig transparent driftsform. Vi vurderer konkursrisikoen for leietakere og langsiktigheten i leieavtalen” (Liten bank).*
- *“Eiendom har en mer langsiktig vurdering enn vurderingen av driftsmidler” (Liten bank).*

Det samme går for de mellomstore bankene. Det nevnes at eiendom er et tryggere panteobjekt og det er enklere å innhente uavhengig verdivurdering på eiendom. Av de to forskjellige nevnes det at betjeningsevne og endring i sikkerhetens verdi vurderes ulikt. De store bankene utaler seg om at prinsippene er de samme. Men ved investering i eiendom for utleie, vil en stor del av analysen brukes på leietaker, kontrakt, markedet og muligheter for eventuelt utleie.

Regnskapsregulering og verdivurdering

På spørsmål om hvilket regnskapsspråk som gir det mest korrekte bildet, svarer de aller fleste at de gir like korrekt eller feilaktig bilde. Det var kun fem banker som mente at det var et spesifikt regnskapsspråk som ga det beste bilde av situasjonen. Av disse var det to som mente at forenklet IFRS ga det mest korrekte bildet, to mente IFRS og en mente at GRS ga det mest korrekte bildet. På spørsmålet om dette hadde noen betydning, var svaret i «liten grad». Men det ble påpekt at egne vurderinger uansett gjøres, og man tilpasser seg etter brukt standard. Noen av svarene lød som følgende:

- *“Det er de forventede fremtidige kontantstrømmene som er viktigst å vurdere mhp kundens betjeningsevne. Regnskapene gir et bilde av situasjon, men en må korrigere for en del faktorer (skjulte reserver mv)” (Liten bank).*
- *“Liten betydning for lånesøknaden. Verdijustert EK blir uansett estimert når GRS benyttes, som er hoved tilfellet” (Mellomstor bank).*
- *“Selskap som er børsnoterte har ofte en mer oversiktlig balanse gjennom IFRS. For banken betyr balanseregnskapet mye” (Mellomstor bank).*
- *“De ser flere eiendomsselskaper har gått over til IFRS og forenklet IFRS hvor de verdsetter eiendommen til markedsverdi og man får frem reell egenkapital i selskapet. Som bank er vi ikke så opptatt av denne «gymnastikken», da markedsverdien på eiendommen uansett må identifiseres” (Liten bank).*

Men i dette tilfellet var det hele seks banker som valgte å ikke svare, det var til og med en som hevdet at de ikke kjenner betegnelsene. Av de store bankene fremkom det også her at det gjøres egne vurderinger, men samtidig spores noe høyere tillit til regnskapet. Som fremkommer av sitatet: *“Vi stoler på at regnskapsfører / revisor har gjort sin jobb, så vi gjør ikke noen store vurderinger/tanker rundt dette”.*

Videre ble bankene spurt om anskaffelseskost, verdireguleringsmodellen og virkelig verdi på eiendeler har betydning i vurderingen av lånesøknaden. Her bekrefter 16 små, fem mellomstore store og en stor bank at dette hadde en betydning. Av de små bankene som bekreftet dette, var det et gjennomgående svar hvor virkelig verdi på eiendeler, takst, verdivurdering, sikkerhet i eventuell pant var vesentlig og er noe som skal vurderes ut fra reell verdi. Type verdivurdering som er brukt, er også noe som bankene hensyn tar. Det kommenteres at dette er vesentlig og spesielt for eiendom. Videre nevner en at bokført verdi vs. reelle verdier vil påvirke vurderingen

av lånetilsagnet og banken krever alltid en oppdatert verdivurdering. Men her kommer det også frem at bankene ikke stoler 100% på de utarbeidede tallene. Som bekreftes ved uttalelsen: *“Jeg er ute etter faktiske verdier i balansen, bokført verdi er stort sett alltid feil” (Liten bank)*. En av de små bankene som svarte «nei», nevner at de alltid krever takst som er ferskere enn seks måneder på eiendommer som stilles til sikkerhet. Videre nevner flere at virkelig verdi blir alltid estimert for eiendommen i forhold til belåning, som blant annet brukes for å avdekke merverdier i regnskapet, samt virkelig verdi på objekt som gravemaskiner, lastebiler m.m.

Videre når det kommer til innføring av større grad av virkelig verdi enn i dag for ikke-børsnoterte selskaper, fremgår det splittede meninger hos de små bankene, hvor det var ni som svarte bekreftende. Hos de mellomstore var det fem, og for de store var det to. Hos de små bankene var argumentasjonen for innføring av mer virkelig verdi at det vil gi et mer reelt bilde av verdier, som er viktig for pantesikkerhet. Innføringen vil også gi mindre forskjeller mellom balanseført verdi og den reelle markedsverdien. Hvor de får best mulig beslutningsgrunnlag sett i lys av at bankene skal vurdere saken opp mot risiko og sannsynligheten for tap. Motargumentene var at virkelig verdi kun er enkelt å finne når det er et velfungerende annenhåndsmarked. Det nevnes at det er krevende å finne sannheten om verdien, og i mange situasjoner er eiendomstakster satt til en verdi som er tilpasset eiers behov. Bankene uttaler at dette er noe av grunnen til at de ikke har full tillit til den rapportert verdien. Det er også en liten bank som uttaler seg slik: *“I vår verden - på bygda så er virkelig verdi av aktiva (eiendom, fordring, varelager og maskiner) noe vi vel så godt greier å ha et forhold til som en regnskapsfører, eiendomsmegler eller revisor”*.

For de mellomstore bankene var situasjonen en annen, da det var fem som var for. Argumentasjonen her var i stor grad den samme som for de små. Det fremkommer blant annet at: *“For eiendomsselskaper er det av interesse med en nøytral vurdering av virkelig verdi, uten at takstmenn må engasjeres i forbindelse med lånesaker”*. Men samtidig var det en av bankene som mente at: *“Kostpris er et lettere mål å forholde seg til. For profesjonelle kan det være greit å bruke forenklet IFRS, men for små og mellomstore selskaper kan det bli utfordrende. Banken vil uansett vurdere virkelig verdi ved lån”*.

Storbankene argumenterte også med at det vil gi et mer korrekt bilde av balansen å innføre mer bruk av virkelig verdi. Men samtidig kommer en av respondentene med sin personlige mening og tanker rundt bruken av virkelig verdi: *“Personlig mening. En slik bruk av virkelig verdi vil*

uansett være usikker. Hvem avgjør virkelig verdi? Hvem kan/skal godkjenne virkelig verdi? Tillit til disse aktørene. Banken vil som nevnt i tidligere spm., gjøre en selvstendig vurdering av disse forholdene, og gjøre nødvendige korrigeringer”.

Bankene ble så spurt om hvilken vurdering som blir foretatt rundt estimeringene i situasjoner hvor selskapet anvender virkelig verdi og om det brukes ekstern taksering. Her svarte de små bankene at det kommer helt an på objektet som skal vurderes. De fleste har rutiner om å innhente takster og verddivurderinger. Men det kommer også frem at på grunn av sterk lokal tilknytning har de ofte bedre kunnskap enn en ekstern takstmann. Videre påpekes det blant annet at: *“Ved eventuelle store sprik på hva kundens regnskap forteller i forhold til det saksbehandler vurderer verdien til, så ønskes det at en uavhengig takst evt., revisor kommer med en uttalelse på hva verdien kan være” (Liten bank).*

Det nevnes også at det alltid vil være diskusjon om hva som er virkelig verdi. Ved for eksempel en oppgang i markedet vil det være lett å skrive opp verdier og dermed gi et feil inntrykk av drift og status i selskapet. De mellomstore bankene nevner at eksterne takster blir i liten grad vektlagt og brukes kun i få tilfeller, men det meste baserer seg på egne vurderinger i de ulike casene. De skriver videre at leieinntekter, eierkostnader og kapital faktor / yield⁷ er noe som blir benyttet for å estimere verdier. Ekstern taksering brukes i tilfellene der balanseført verdi avviker vesentlig fra det som banken anser som riktig verdi basert på kontantstrømmer og yield verdier. Svarene fra storbankene samsvarer med de mellomstore, hvor de nevner at det kreves takst i enkelte tilfeller, men banken gjør alltid sine egne vurderinger.

På spørsmål om det foretas standard justering av rapporterte tall (for eksempel goodwill, immaterielle eiendeler, virkelig verdi, verdi på eiendeler) var det store forskjeller på om dette gjøres eller ikke, hvor ni små og tre mellom store svarte ja, mens alle de store praktiserer dette. Av disse var de gjennomgående svarene at det gjøres justeringer knyttet til immaterielle eiendeler og goodwill som regel ved å redusere eller ta bort balanseført verdi. Men justeringene er avhengige av type eiendel. Det gjøres primært justeringer for virkelig verdi på eiendom der denne kan dokumenteres. En liten bank kommenterer at justeringer de gjør er som følger *“bolig -20%, næringseiendom/tomt -30%, fordringer -50%, varer -50-75%, driftstilbehør -75%”.*

⁷ Avkastning

Bruken av regnskapsinformasjonen

Bankene ble så spurt om hvilke nøkkeltall som er viktig og hvordan disse vektet. Her nevnes det i all hovedsak kontantstrømmer, likviditetsgrad, arbeidskapital, egenkapital, totalrentabilitet, gjeldsgrad, soliditet og EBITDA. Men her var det noen av de små bankene som skilte seg ut og uttalte blant annet:

- *“Nja.. En danner seg et helhetsbilde basert på mange deler av økonomirapport og andre forhold. Vi tenker mer praktisk enn dogmatisk, ser det overordnede bildet fremfor detaljer”.*
- *“Nøkkeltall som støtter vurdering av saken, men der lokalkunnskap til bedrift og drivere/eiere er det avgjørende”.*

Samtidig fremkommer det fra en mellomstor bank at de bruker: *“Egenkapital (enn så meningsløst det kan være i mange tilfeller), fordi finansilsynet har forelsket seg i dette begrepet”.* De store bankene uttaler seg om mye av det samme som allerede er nevnt. Men samtidig er det en som påpeker at de ikke bare ser på nøkkeltall. Hvor banken i tillegg vurderer lånesøker etter betjeningsevne, hva/hvordan skal lån til banken tilbakebetales, hvilken finansiell fleksibilitet har selskapet. Her snakker banken om to forsvarslinjer: *“1. forsvarslinje. Soliditet og evt. til slutt sikkerheter, er det vi kaller 2. forsvarslinje. Hva skal/kan dekke vårt engasjement om 1. forsvarslinje svikter”.*

Videre ble bankene spurt om informasjonen fra notene brukes og hvilke som er viktige. Her nevnte alle bankene at de bruker informasjonen fra noter, og mange noter ses som viktige. Noen av de viktigste notene som nevnes er knyttet til eierposter, avskrivninger, anskaffelser, fordringer, gjeld, vurderingsprinsipper for varelager etc. og det mellomværende i konsernforhold. De mellomstore bankene nevner samtidig noter som er knyttet til garantistillelser, beregning av utsatt skatt/skattefordeler og noter som angir avvik som viktige. De store bankene peker på det samme, men skriver også at de som regel bruker de fleste noter, hvor investering, sikrings-andel, gjeld, avskrivning og avgang er viktig, samt endring av egenkapital. Men det påpekes at det varierer fra case til case og at et regnskap uten noter er nesten «verdiløst».

Videre ble respondentene spurt om det var noen noteopplysninger som de savnet. Her nevner bankene mye av det samme, hvor det ønskes mer kvalitet og høyere grad av spesifisering av

enkelte tall i balansen. Da de mener at det er stor variasjon mellom selskapene om hvor god informasjon i notene er, informasjon om større endringer kan i noen tilfeller være fraværende og hva poster i regnskapet inneholder. Dersom det mangler informasjon tar bankene som regel kontakt med kunden.

Kontantstrømoppstilling

Her ble bankene spurt om det kreves kontantstrømoppstilling dersom låne søker ikke hadde dette. Fra undersøkelsen svarer de fleste at dette er ikke noe som kreves. Men samtidig var det fem små og tre mellomstore som sa at dette var et krav. Dersom kontantstrømoppstillingen foreligger, bruker bankene denne til å utarbeide prognosemodeller for fremtidige kontantstrømmer. Kontantstrømmer er noe som ofte blir nevnt gjennom undersøkelsen som viktig for bankene. Dette på bakgrunn av at den gir god innsikt i faktiske transaksjoner og er generelt viktig for vurderingen av bedriftens stilling.

Årsberetning

Her spurte vi om informasjonen fra årsberetningen brukes, og i så fall hvilken informasjon. Her var det fem små, to mellomstore og en stor bank som mente at dette ikke er noe de bruker. Bankene nevner at informasjonen i disse beretningene varierer stort når det kommer til informasjonskvalitet. Men at årsberetningen i all hovedsak brukes til å sjekke relevant informasjon om selskapet og dens utfordringer. Hvor de primært ser etter anbefalinger for videre drift, særlig hos selskap med negativ egenkapital og svake resultater. Det nevnes at i få tilfeller kan enkelte beretninger komme med informasjon, som ellers ikke fremkommer andre steder. Den blir uansett en del av det totale vurderingsbildet, og det nevnes blant annet at fraser omkring miljø og likestilling er typiske utsagn som ikke er interessante, fordi her prøver de fleste selskapene å gi et sminket bilde av den faktiske situasjonen. Men det blir samtidig nevnt hos de store bankene at årsberetning ofte gir lite relevant informasjon, hvor det er tendenser til «klipp og lim» fra år til år. I tillegg hevder bankene at det er få selskaper har et bevisst forhold til hvilke tiltak de skal gjennomføre hvis for eksempel selskapets aksjekapital er tapt.

Revisor og revisorsberetning

På spørsmål om revisors beretning brukes, svarer alle at de bruker revisor beretning. Men hvor mye beretningen blir brukt er varierende, da 16 banker bruker denne i «middels grad», 9 i «lav grad» og 4 i «høy grad». Det fremgår også dersom bedriften ikke har krav om revisor, kreves heller ikke dette. Bankene ble også spurt om de kontrollerer regnskapet for manglende poster,

selv om revisor har godkjent regnskapet, eksempelvis for manglende avsetninger. Her var det tydelig at bankene har ulik tillit til revisor. Av de små bankene var det kun åtte som kontrollerte. De mellomstore var det halvparten, mens hos de tre store bankene var det kun en som ikke kontrollerte regnskapet.

Videre ble det spurt om revisor kontaktes i vurderingen av lånetilsagn. Her fremgår det at under vurdering av et lånetilsagn er revisor lite brukt og kontaktes stort sett bare ved uklarheter. De små bankene nevner at revisor kontaktes i spesielt kompliserte caser og i tilfeller hvor det trengs en verdivurdering, kvalitetssikring av opplysninger, forklaring av informasjon og vurdering av fremtiden. Av de mellomstore nevnes det at revisor kontaktes for å avklare saker dersom det ikke fremkommer tydelig av beretningen, i spesielle tilfeller og om informasjon rundt transaksjoner mellom eiere og selskap. Revisor kontaktes også dersom det er poster i regnskapet som ikke er forklart i noter og som det ønskes videre informasjon om. De store bankene nevner de samme tilfellene som de mellomstore bankene. I tillegg kontaktes revisor for å bekrefte at transaksjoner ikke strider mot aksjeloven i den grad de er usikre.

Regnskapsmanipulasjon og strekking

Her ble det spurt om hvordan de forsøker å avdekke manipulering og/eller strekking i regnskapene. For de små nevnes det blant annet at de hadde gode lokalkunnskaper og følger tett opp bedriftene de jobber med. Andre stolte mer på revisors vurderinger, og andre nevnte at dette var det lite fokus på og vanskelig å svare på. For å avdekke slike tilfeller settes det ofte i gang egne undersøkelser ved mistanke. Eksempler på dette var egne vurderinger av varelager, fordringer, manglende avsetninger, avskrivninger, endringer i balansen og ikke minst spørre og grave for å danne seg et helhetsinntrykk ved mistanker om misligheter. Bankene forsøker å ha en egen oppfatning av balanseverdiene i regnskapet. Men respondentene erkjenner at de har erfart, at det i mange tilfeller er utfordrende å avdekke misligheter av regnskapet. Av de utspurte var det hele åtte stykker som sa dette er noe som aldri oppdages. Av de som sa de oppdaget dette varierte antall tilfeller fra 1-5 ganger.

De mellomstore bankene nevnes det at banken gjør egne vurderinger i forhold til eiendeler som banken tar pant i. Samtidig nevnes det at dette blir sett på i liten grad, men har et bevisst forhold til for eksempel avskrivningssatser. For å avdekke slike situasjoner sjekkes det for u-naturlige svingninger i noen av balansepostene. En bank påpeker også at: *“Vi vurderer grundig de som vi har på høgrisiko listene. Vår kjennskap til kunden er og avgjørende for hvor grundig vi gjør*

jobben. Men vi sjekker kontoutskrifter, mot regnskap (gjerne på kontonivå) og finner mye rart”.
Noen få hevder at de gjennomfører en fullstendig regnskapsanalyse på alle selskap.

De store bankene hevder at de har egne analyse avdelinger, samt at flere gjennomgår regnskapene. Det påpekes at deres jobb er å være kritisk nysgjerrig, og vil ofte stille spørsmål til regnskapet og de vurderinger som er gjort av selskapet og revisor. Det nevnes også at det er tatt i bruk systemer som scorer selskapene basert på en rekke faktorer i tillegg til menneskelige vurderinger. Men samtidig påpekes det også her at manipulasjon dessverre er vanskelig å avdekke og systemene kan bli bedre.

Risikovurdering

Når det kommer til risikovurdering av lånsøkere ble det spurte om hva som vektlegges og om det brukes ferdigmodeller som tallene blir matet inn i. De små bankene opplyser at det brukes ferdigmodeller som for eksempel modeller med intern og ekstern data, kredittvurderings-systemer og egenutviklet modeller. En av respondentene nevner blant annet at tall er bare en liten del av vurderingen hvor det spesifiseres at person, marked, historikk, utsikter, konkurransebilde m.m. også er viktig. Av momentene som vektlegges kommer det frem: betjeningsevne, betjeningsvilje, sikkerhet, kontantstrømmer, egenkapital, betalingshistorikk og anmerkninger.

Hos de mellomstore bankene sier de alle at de bruker ferdigmodeller i kombinasjon med egne vurderinger. Bankene sier også at troen på ledelsen til bedriften og mange av de overnevnte faktorene har mye å si for en vurdering av et lånetilsagn. Kravene som egenkapital og kontantstrømmer er gjennomgående, men nevner også at kjennskap til kundene, bransjene og markedet er viktig. Videre hos storbankene er det mye av det samme som nevnes hvor de har en rekke automatiske systemer som baserer seg på en rekke faktorer. Systemene gir en klassifisering av selskapet og dersom banken mener den gir et feil bilde av selskapets faktiske risiko, kan dette overstyres manuelt (både positivt og negativt).

Sikkerhet

Når det kommer til sikkerhet innenfor og/eller utenfor selskapet, svarer absolutt alle respondentene at dette praktiseres. Sikkerhetskravet som stilles av bankene er gjennomgående for hele lånebeløpet. I tillegg til å ta sikkerhet for å dekke egenkapitalkravet fremkommer det at det ofte tas sikkerhet for å dekke resterende lånebeløp. På spørsmål om hvor vanlig det er at

banken tar sikkerhet utenfor selskapet, svarer de fleste i middels grad. Panteobjektet er alt fra realkausjon som fast eiendom til kausjon/kausjonist som for eksempel eiere, nærstående eller eventuelt et moderselskap. Det blir også tatt opp pant i lett omsettelig aktiva som for eksempel aksjer, eiendom og driftsmidler. Samtidig poengteres det at:

“Prosentandelen varierer fra case til case. Utgangspunkt i en finansiering er 70/30. Eiendom koster 50 medfører EK i MNOK 15,0. EK kan imidlertid være allerede eksisterende eiendeler i selskapet eller sikkerheter fra andre kilder” (liten bank).

Det samme er gjennomgående for de mellomstore og de store bankene hvor kravet for egenkapital er som regel 20% og manglende egenkapital kan for eksempel kompenseres med kausjon eller tilleggssikkerhet i annen aktiva. Det benevnes at det ikke er noe faste satser på hvor mye som blir tatt i sikkerhet da dette varierer veldig fra case til case og hvor privat kausjon som regel kreves bare i mindre caser.

6.3 Bruk av regnskapsinformasjon i oppfølging av låneavtalen

I andre del av undersøkelsen skiftet fokuset over til oppfølging av låneavtaler. Her ble det også gitt en case basert på caset i første del av undersøkelsen med følgende tilleggstekst: *“Ovennevnte lån innvilges med 10 års løpetid med flytende rente”*. Caset har til hensikt og gjør det lettere for respondentene å sette seg inn en setting av en vanlig dag på kontoret hvor de følger opp lånetilsagn, samt at det gir respondentene et utgangspunkt for å svare på spørsmålene som i noen tilfeller vil være av en slik art at det vil kunne variere utfra hvilket lån som gis. I denne delen hadde vi frafall på en liten bank.

Bruken av regnskapet i oppfølgingen

Undersøkelsen viser at de aller fleste av de små og mellomstore bankene vanligvis krever løpende regnskapsrapportering, hele 21 av 28 banker svarer bekreftende på at banken krever løpende rapportering. Kun fem av de små bankene svarte at de ikke krevde løpende rapportering, men noen av disse hadde samtidig skrevet kommentarer underveis i undersøkelsen om at banken ikke ga ut store lån, som det kan antas at de ikke har behov for like tett oppfølging. Av de store bankene var det to som vanligvis ikke krevde dette.

Videre ble bankene spurt om de krever mer rapportering enn det som følger av regnskapsplikten. Her svarer åtte av de små bankene at de krever periodetall eller perioderegnskap, to opplyser halvårsregnskap, fire krever bare årsregnskap og tre opplyser at

de noen ganger kan kreve mer enn periodetall, da gjennom resultatbudsjett, likviditetsbudsjett og oppdaterte- og reviderte prognoser. Av de mellomstore bankene opplyser tre at de krever periode tall, noen krever i tillegg budsjett og beskjed om endringer i leieavtaler (gitt at lånet er for investeringseiendom). De store bankene som svarer at de ikke vanligvis krever løpende rapportering, nevner at de vil ved større engasjement kreve løpende rapportering, og utenom årsregnskapet krever de da periodetall, perioderegnskap og budsjetter. Storbanken som svarer bekræftende på at de krever løpende rapportering svarer at de krever primært periode tall og noen ganger likviditetsprognoser. Samtidig skriver flere banker at de kan kreve oftere rapportering og mer grundig rapportering ved problemer.

Revisor og revisorsberetning

Her spurt vi om revisor blir kontaktet, og om revisors beretning blir brukt i oppfølgingen av lånetilsagnet. Her opplyser 14 små bankene at de ikke kontakter revisor eller bruker revisors beretning i oppfølgingen av låneavtalen, mens resterende opplyser at revisor blir kontaktet eller at de bruker revisors beretning. Det opplyses riktignok at revisor kontaktes ved store problemer hvor faren for mislighold er overhengende. Revisor og revisors beretning blir brukt for å sjekke om revisor har noen bemerkninger, kommentarer om framtidsutsikter og om selskapet følger lover og regler. For de mellomstore bankene er det en betydelig større andel som opplyser at revisor blir kontaktet og at revisors beretning brukes i oppfølgingen av låneavtalene, der hele fem av seks banker svarer positivt på bruk av revisor og revisors beretning. De mellomstore bankene nevner mye av det samme som de små, men samtidig kommenteres det at *“Vi ser i økende grad at dette er standardtekster som brukes, og beskriver i mindre grad selskapets tilstand”*. For de store bankene svarer to av tre at revisor blir kontaktet og beretningen blir brukt og svarer at revisor blir kontaktet i den grad det er anmerkninger eller forhold som tilsier at det må gjøres tiltak.

Covenant krav

Her ble bankene spurt om bruken av covenantkrav, og om dette var knyttet til årsregnskapet eller om bankene krever hyppigere rapportering. Av de små bankene svarer fem at de ofte bruker covenantkrav, 12 svarer at de av og til bruker covenantkrav, mens tre banker svarer at dette sjeldent brukes. Samtlige av de små bankene skriver at de vanligvis kun krever årsregnskap og vanligvis ikke hyppigere rapportering. Men flere kommentarer at de også bruker covenantkrav mot andre faktorer enn regnskapet uten å spesifisere nærmere hva disse faktorene er. Mens noen prøver å unngå bruken av covenant. Av de mellomstore bankene svarer tre at de

ofte benytter covenantkrav, mens tre «av og til». Her fremkommer det også at covenant som regel er knyttet opp mot årsregnskapet, men at de noen ganger kan kreve hyppigere rapportering. Av de store bankene svarer to at de «av og til» brukes covenantkrav, mens en skriver ofte. Det fremgår videre at covenantkrav ofte blir brukt på større engasjement, men sjeldent på små lån. Videre skriver de at covenant som oftest er knyttet til årsregnskapet, men kan også i enkelte større engasjement kreves hyppigere rapportering som kvartalstall eller halvårlig rapport. En av bankene svarer i tillegg at tallene ikke nødvendigvis trenger å være reviderte, men varierer fra case til case.

For å få et bedre bilde av saken, spurte vi bankene om hvilke nøkkeltall som eventuelt ble brukt som covenant. Her fremkommer det at samtlige små og mellomstore banker mener at egenkapitalen er det viktigste nøkkeltallet. Samtidig påpeker de at covenant krav vil variere med type lån, bransje, og størrelsen på lånet. De små bankene skriver at det blir satt utbyttebegrensninger som covenant krav, i form av størrelsesbegrensning eller krav om godkjenning fra banken. Det blir også oppgitt at det brukes resultat- og lønnsomhetsmål, krav til konto for rentebetaling og et års avdrag på egen konto som covenant.

De mellomstore opplyser at også de har krav knyttet til utbyttet i samme form som de små bankene, hvor flere nevner at de har krav knyttet til gjeld og EBITDA⁸. To mellomstore banker skriver at de har krav knyttet til arbeidskapital, hvor en opplyser om at de har forbud mot å ta opp lån eller andre kreditter uten bankens godkjenning. De store bankene skriver i hovedsak det samme som de små og mellomstore, at covenant ofte er knyttet opp mot egenkapitalen, men at også EBITDA og NIBD⁹ blir brukt. Videre nevnes det krav knyttet til arbeidskapital og likviditetsbeholdning brukt. Videre er det en av bankene som nevner at de kan ha krav om at gjeld til eiere ikke skal tilbakebetales uten bankens godkjenning. Men igjen påpekes det at dette vil variere fra case til case avhengig av størrelse og omfang av engasjementet.

Bankene ble så spurt om konsekvensen av å bryte covenant krav(ene). Her er de små og mellomstore bankene ganske så samstemte. Alle opplyser om rentendringer, oppfølging og dialog, reforhandlinger og i ytterste konsekvens oppsigelse som konsekvenser for brudd. I tillegg skriver to av de små bankene at de ville kunne krevd ny innbetaling av egenkapital eller tilleggssikkerhet. Flere banker legger til at dette selvsagt vil variere utfra kundeforhold,

⁸ "Earnings Before Interest Taxes and Amortization"

⁹ "Net interest-bearing debt"

størrelse på lån og alvorlighetsgraden av bruddet. Dette er de store bankene enig i, hvor de skriver at konsekvensene kan være reforhandlinger, renteendringer, prisøkning, handleplikt og oppsigelse. Men som en poengterer er det viktigste formålet med covenantkrav og få låntaker til forhandlingsbordet ved misligheter.

Tilslutt ble bankene spurt om endringer av verdsettelsesmetoder eller estimater vil bli fanget opp av bankene i deres vurderinger om covenant kravene overholdes, og hvilken konsekvens dette i så fall vil ha. Svært overraskende unngår hele 10 av de små bankene å svare på dette spørsmålet, seks svarer usikkert eller trolig ikke, mens kun fire av de små svarer bekreftende på at dette ville blitt oppdaget. Bankene som svarer bekreftende sier at konsekvensen for dette som regel er dialog. Av de mellomstore bankene svarer fem av seks at dette ville blitt oppdaget og oppgir at konsekvensen er dialog og/eller reforhandling av covenant kravene. Av de store bankene svarer to av bankene at dette ville blitt oppdaget, da covenantkrav sjekkes manuelt med jevne mellomrom, men samtidig skriver en at kravene gjerne er satt med presisering om hvilke justeringer som skal eller kan gjøres.

6.4 Digitalisering

I den tredje delen av undersøkelsen er fokuset digitalisering, og er delt inn i fire deler. I del en tar vi for oss bruken av digitale løsninger, dette for å få innsikt i hvilke løsninger som benyttes og for å teste bevisstheten til bankene; altså om de forstår at de faktisk bruker digitale løsninger i hverdagen. Del to tar for seg automatisering, hvor målet er å finne ut hvor mye av de digitale løsningene som er automatiserte. Del tre tar for seg bruken av kunstig intelligens, formålet her er for å se om bankene har tatt i bruk noen form for kunstig intelligens. I den avsluttende delen vil bankene tilslutt bli stilt generelle spørsmål vedrørende digitaliseringen.

6.4.1 Bruk av digitale løsninger i låneprosessen for bedriftskunder

Her ble de først spurt om hvorvidt det brukes digitale løsninger. Av de små bankene svarer overraskende tre stykk at de ikke bruker digitale løsninger i låneprosessen, mens samtlige av de mellomstore svarer bekreftende på at digitale løsninger blir brukt. På spørsmål om i hvor stor grad digitale løsninger blir brukt, svarer en stor andel av både de små og mellomstore bankene at dette brukes i «middels grad». Kun en mellomstor og en liten bank svarer at de i «høy grad», mens seks små og en mellomstor svarer i «lav grad». De store bankene på sin side, svarer samtlige at digitale løsninger blir brukt i middels grad.

Sett i lys av dette ble bankene som sagt spurt om på hvilke områder digitale løsninger anvendes. Her svarer bankene ganske så samstemt, at dette brukes til e-signering, søknaden, innhenting av selskapsinformasjon, innhenting av regnskap, grunnboken og heftelser, kredittsjekk, scoringsmodell og risikoklassifisering. En skriver at de stort sett bruker digitale løsninger til alt utenom tinglysning hos Brønnøysundregisteret. Videre skriver de store banke at digitale løsninger brukes til dokumentproduksjon, innhenting av data og til signering og hvor en nevner at de har utviklet løsninger for at små bedriftskunder kan søke om finansiering på nett, som behandles av et finansieringsteam.

Når det kommer til oppfølgingen av lånet, svarer bankene at digitale løsninger brukes til å innhente regnskapsinformasjon, risikoklassifisering, oppfølging av risiko, scoring av kunden, mislighold og oppfølging av covenant krav. Det nevnes også av en *“(…) Vi benytter Bisnode som daglig sender oss rapport om endringer hos selskapene, f.eks kredittrating, endring av styre, fravalg av revisor, mm”*. Mens noen av de små hevder at det ikke brukes digitale løsninger i oppfølgingen av lånetilsagnet. De store bankene skriver at det brukes til å innhente informasjon og få varsler om kundene.

Fallgruver

Tilslutt spurte vi om de så noen fallgruver ved bruk av digitale løsninger. Overraskende svarer ni av de små bankene «nei». Av de som svarer at de ser fallgruver ved bruk av digitale løsninger, nevnes det blant annet at man mister nærhet, og den daglige kontakten med kunden. Da muligheten for mer salg og individuelle vurderinger i møte med kunden kan falle bort. Det uttales blant annet av de små bankene:

- *“Enkelt å laste inn opplysninger digitalt, men det setter større krav til saksbehandler å sette seg inn i tallene og notene - fort å overse viktig informasjon”.*
- *“Digitale løsninger mangler behovsdekking og en god samtale med rådgiver vil avdekke ofte helt andre behov enn det kunden egentlig i utgangspunktet hadde”.*

Av de mellomstore bankene uttales det:

- *“Bankene blir for "firkantet" og for like i vurderingen av lånetilsagn. Kjennskap til mennesker og lokale forhold blir stadig vanskeligere å vektlegge. Et problem for konkurransesituasjonen hvis alle må bli som DNB, og et problem for kundene om alle*

må treffe på de samme punktene før et lån kan vurderes innvilget. Bekymringsfullt at finansstilsynet "KUN" er opptatt av å gjøre alle bankene helt like".

- *“Statistikk fungerer ikke på individnivå. Ved å miste den personlige tilknytningen kan man gå glipp av viktige distinksjoner. For eksempel personen med god inntekt og lav belåning som selv ordner avdragsfrihet til evig tid. Der en person vil se at kunden i realiteten har betalingsproblem grunnet høyt forbruk, mens roboten bare ser objektive parametere”.*

Mens to av de mellomstore svarer at de ikke ser noen fallgruver. Av de store bankene svarer kun en at de ser noen fallgruver eller problemer ved bruk av digitale løsninger. Her svarer banken at *“Nærhet til kunde og det å kunne fange opp signaler i markedet”*, mens de to andre storbanken svarer at de ikke ser noen fallgruver eller problemer.

6.4.2 Automatisering

I det første spørsmålet om automatisering ble bankene spurt om noen deler av lånvurderingen og oppfølging er automatisert, og i så fall på hvilke områder. Her er de små bankene delte, hvor kun ni oppgir at deler av prosessen er automatisert. Av de mellomstore bankene oppgir fire at deler er automatisert, mot en som svarer at ingen deler er automatisert. Bankene oppgir at signering av lånedokumenter, kredittsjekk og scoring av kundene, innhenting av årsregnskapet og at manglende betjening av lån varsles automatisk. Videre uttaler en av de små bankene at: *“Lånesystemet gjør fortløpende vurdering og anbefaling i låneprosessen om man anbefaler avslag eller å gå videre. Oppfølgingen baserer seg på bruk av banken, purringer m.m. og regnskapene - danner en scoring som igjen avgjør videre oppfølging”*. Videre uttaler en av de mellomstore bankene at *“PM (personmarked) er i stor grad automatisert. Bedrifts lån er i liten/ingen grad automatisert”*. Av de store bankene, kommenterer to av tre at noen deler er automatisert, de svarer blant annet at det er automatiserte løsninger for scoring/rating, oppdatering av sikkerhet, fornyelse av engasjementer, mm. Videre skriver en at de arbeider med løsninger hvor kundene på sikt skal kunne søke om lån helt automatisk, men at dette dog er en komplisert oppgave.

Videre spurte vi om i hvor stor grad de selv mente at lån og oppfølgingen var automatisert i dag. Hvor de fleste av de små/mellomstore bankene sier at det i dag er «lav grad» av automatisering. Videre fremgår det noen få som svarer i «middels grad». Av de store bankene svarer samtlige at dette gjøres i «lav grad». Det ble også spurt om hvor sannsynlig det er at flere

områder vil bli automatisert i nær fremtid (1-5 år). Her var også de små/mellomstore ganske samstemte, hvor de fleste svarte “høy sannsynlighet”. Det fremkommer av undersøkelsen at kun to banker, en liten og en mellomstor bank, mener at det er «lav sannsynlighet». Av de store, svarer to “høy sannsynlighet”, og en “middels sannsynlighet”.

På spørsmål om hvilke områder bankene tror kommer til å bli automatisert, kommenterer de små/mellomstore bankene at scoring, covenant oppfølging, «early warning» på selskaper, innhenting av informasjon, søknad, innvilgelse av kreditter og lån, etablering av pant, og til slutt alt som har med behandling av regnskapet og tinglysning i Brønnøysundregisteret kommer til å bli automatisert. Storbankene er samstemte med de små/mellomstore bankene, men skriver også dokumentproduksjon. Det kommenteres av en storbank at *“automatisk vurdering av mindre lånesøknader der sikkerhet er etablert og kundens betjeningsevne er solid tror jeg vil bli automatisert i løpet av få år”*.

Fallgruver

Her ble bankene spurt om de så noen fallgruver eller problemer med økt grad av automatisering. En overvekt av bankene kommenterer at de ser fallgruver eller problemer ved økt bruk av automatisering. Blant annet ser de problemer med at man mister den løpende kontakten med kunden og mister den subjektive vurderingen til saksbehandler. Bankene hevder også at det vil være viktig å vektlegge saksbehandlers egne vurderinger og konklusjoner i fremtiden, fordi hver enkel sak trenger sin egen skreddersøm i tilsagnet. *“Man kan ikke erstatte lokalkunnskap og personlige vurderinger - som er hovedgrunnlaget for en beslutning”* hevder en liten bank.

Det kommenteres i tillegg av en liten bank at: *“De minste kundene blir i mindre grad vurdert av en saksbehandler som kan ha tro på mennesket, konseptet eller bedriftens fremtid. I større grad vil nøytrale vurderingskriterier (datamaskin) vurdere de minste lånesøknadene. Utfordrende for "grundere" som skal vokse”*.

Samtidig skriver en av de små bankene som svarte nei på spørsmål om at de så fallgruver eller problemer ved økt automatisering at de tror *“(…) det blir gode og avstemte systemer, som vil kunne fange opp 60 - 70 % av «manuelle» prosesser”*. Videre skriver en av de mellomstore bankene at automatiserte systemer vil være *“For streng med selskaper med lav inntjening som er flinke å spare. For snille med selskaper med høy inntekt og stort forbruk”* og en annen at *“En del vurderinger som er forskjellig fra gang til gang. Ikke like standardisert som PM”*.

Storbankene svarer her som under digitale løsninger, to banker skriver at de ikke ser noen fallgruver, men en svarer ja med henvisning til svaret gitt under bruk av digitale løsninger.

6.4.3 Kunstig intelligens

I det første spørsmålet om kunstig intelligens ble bankene spurt om de bruker noen form for kunstig intelligens og i så fall på hvilke områder. Ikke overraskende svarer de fleste bankene at de ikke eller i begrenset grad bruker kunstig intelligens. En av de store bankene kommenterer samtidig at det i dag arbeides med spennende løsninger som anvender kunstig intelligens, men de andre storbankene skriver også at de er noe usikker på bruken av kunstig intelligens.

Videre ble bankene spurt om de tror kunstig intelligens kommer til å bli tatt i bruk i nær fremtid (1-10 år), samt hvilke områder de tror kunstig intelligens kan ta over. Her svarer de fleste små/mellomstore bankene at de tror kunstig intelligens kommer til å bli tatt i bruk, hvor fem av respondentene mener at dette ikke kommer til å ta i bruk. Områdene bankene tror kunstig intelligens kan ta over, eller ta del i, nevnes blant annet å avdekke kundens behov mot bankene og gjennom annen datafangst, kredittvurdering av mindre lån, kundeoppfølging og kontroll, samt at flere skriver at det arbeides med løsninger rettet mot kundeservice. I tillegg kommenterer en av de små bankene at *“Det meste innen bank vil bli automatisert/robotisert i løpet av 10 år”* og en mellomstor skriver at det *“Jobbes med flere områder rettet mot kundeservice”*.

Av storbankene svarer samtlige at det er sannsynlig at kunstig intelligens kommer til å bli tatt i bruk. Hvor en kommenterer at *“Jeg tror at selskaper vil få gleden av mange nye produkter/tjenester fra bankene fremover som baserer seg på kunstig intelligens, som for eksempel prognoser”*. Videre kommenteres det at de tror det kommer til å bli tatt i bruk på scoring, rating, kredittvurderinger og for å forutse mislighold.

Bankene ble så spurt om det er noen vurderinger eller beregninger de mener kunstig intelligens kan overta i fremtiden uten menneskelig vurdering. På dette svarer de at vurdering av smålån uten større risiko, kontroll av covenant, problemløsning, standardiserte oppgaver, samtidig kommentere en at mange oppgaver som i dag gjøres manuelt vil i fremtiden bli gjort av kunstig intelligens. Videre kommenteres dette:

- *“Det meste innen bankdrift, men fortsatt behov for kundesamtaler og manuell oppfølging, programmering og drift av systemer, samt noe manuell internkontroll”* (liten bank).
- *“Kunstig intelligens har større potensiale enn hva vi kan forestille oss. Det mest nærliggende er nok at kunstig intelligens kan benyttes til å spore "røde flagg" i regnskapene og varsle der det nødvendig med tiltak”* (stor bank).

Samtidig problematiseres også den økte bruken av kunstig intelligens av en av de små bankene ved uttalelsen *“(…) min grunnholdning er at det som følge av dette blir mer krevende for mindre bedrifter å få lån når vurderingskriteriene skal være omtrent de samme i alle bankene”*. Tilslutt ble bankene spurt om hvilken regnskapsstandard de mener krever minst grad av menneskelig vurdering og har best utgangspunkt for å samarbeide med kunstig intelligens. Her var det få av de små og mellomstore bankene som hadde en formening, men noen kommenterer likevel at:

- *“Ingen analyse er verdt noe uten å se på de bakenforliggende tallene, men som retningsgiver for target lister etc. kan det være mulig bruksområdet”* (liten bank).
- *“GRS. IFRS og forenklet IFRS har subjektive vurderinger av balanseposter”* (mellomstor bank).
- *“Vurdering av regnskap bør i liten grad gjøres av kunstig intelligens. Gjør det bare enda enklere å manipulere virkeligheten”* (mellomstor bank).

I tillegg opplyser to andre av de små og mellomstore bankene at de mener GRS har størst potensiale. De store bankene er noe usikker, men en skriver at IFRS har størst potensial for å samarbeide med kunstig intelligens, slik at de synes som at av de som svarte på spørsmålet er det uenighet mellom små- og mellomstore bankene og de store bankene.

6.4.4 Generelle spørsmål om digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens

Spørsmålene i denne delen omhandle mer generelle spørsmål rundt digitalisering og regnskapsregulering. Bankene ble spurt om hvorvidt de mener at innføring av digitale løsninger, automatisere og bruk av kunstig intelligens ville bli lettere ved større bruk av virkelig verdi i den norske regnskapsreguleringen. På dette svarer de fleste av de små og mellomstore avvisende. Mens på den andre siden sier samtlige av de store bankene at økt bruk av virkelig vil gjøre det lettere å digitalisere. I tillegg ble bankene spurt om dagens regnskapsreguleringer (herunder GRS, IFRS og forenklet IFRS) hemmer den digitale utviklingen i bankene. På dette

spørsmålet virker det som at flere av de små og mellomstore bankene er usikker, men noen få svarer likevel bekreftende. Det kommenteres blant annet:

- *“Beslutningsgrunnlaget blir ikke bedre enn de dataene/tallene man mater inn. Verdivurderinger et vesentlig punkt her. For eiendom kan nok noe av dette avhjelpes med parallelle databaser for eiendomsvurderinger/eiendoms beregninger”* (liten bank).
- *“Ja. Slik jeg ser det er det største problemet verdsettingen som kundene/bedriftene gjør. Om denne hadde vært pålitelig kunne den digitale utviklingen gå raskere”* (mellomstor bank).
- *“Mange standarder kan gjøre bruk av digitale verktøy vanskeligere”* (mellomstor bank).

Av de store bankene svarer kun en av bankene at de er usikker, mens de to andre har valgt ikke å svare på dette spørsmålet. Bankene ble så spurt om de tror med dagens regnskapsreguleringer at lånevurderingen og oppfølging av lån i fremtiden kan bli gjort helt uten subjektive vurderinger. Her svarer kun tre banker bekreftende. Samtlige av de store bankene svarer negativt på dette. Tilslutt ble bankene spurt om hvilke tanker de gjør seg om fremtidens utvikling. Her svarer bankene at de tror på mer bruk av digitale løsninger, mer automatisering og bruk av kunstig intelligens. Flere mener at dette kommer til å gagne både kunden og banken, slik at rådgivere kan bruke tiden på oppfølging og rådgivning. Fremtidig digitalisering kommenteres med blant annet:

- *“Målet må være at bankrådgivere bruker tiden utelukkende på rådgiving og at saksgang er overtatt av kunstig intelligens”* (mellomstor bank).
- *“Mer automatisering, digitale tjenester for nye generasjoner, nye betalingssystemer og konkurransesituasjon med flere nye aktører som f.eks. Apple, Google etc. Dagens kort og kontanter forsvinner- mobil, ur eller chiper overtar helt. digitale flater blir enda viktigere enn i dag”* (liten bank).

Men samtidig er det flere bekymringer som belyses rundt den digitale fremtiden:

- *“Muligheten til å velge heldigitaliserte løsninger vil konkurrerer med personlig oppfølging, hvor kunden selv må velge det ene eller det andre. For kunden krever*

dette at de selv kan finne rådgivere der de selv mangler kompetanse, for banken må rådgivingen oppleves nyttig nok til å forsvare prisen” (Liten bank).

- *“Det blir mer like krav til søknader om lån, uavhengig av om banken har kjennskap til kunden eller lokale forhold som bør vektlegges uten at dette blir enkelt å få til. Endringen blir størst for de små bedriftskundene” (Mellomstor bank).*
- *“Automatisering trenger et stort datagrunnlag, mindre virksomheter kan opplever dårligere løsninger da automatiserte prosesser ikke fanger opp lokal kunnskap om kunden” (Liten bank).*

Samtidig er flere opptatt av å påpeke at det kommer til å ta lang tid før låne vurderingene kan gjøres uten menneskelig innvirkning, spesielt for bedriftsmarkedet. Det samme gjelder full automatisering av lånetilsagnet, da regnskapene inneholder mange subjektive vurderinger som gjør at bedriftsrådgiverne må sjekke at tallene stemmer overens med realitetene. Men som en av de små bankene kommenterer: *“De proffe og store selskapene med større behov automatiseres og digitaliseres først. De mindre proffe og SMB markedet kommer haltende etter”*, altså tyder dette på at de større bankene opptre mer profesjonelt og er raskere til å ta i bruk ny teknologi. Dette er noe som underbygges av uttalelsen *“Vi jobber med små bedrifter innen SMB-segmentet. Vi får dårligere kvalitet på informasjon enn en får fra større virksomheter. Automatiserings potensial øker med kundens størrelse”* (liten bank).

De store bankene skriver blant annet at de tror på større grad av automatiserte løsninger og en skriver at han tror fremtiden vil bringe mer *“Digitalisering, Big Data og kunstig intelligens kommer til å ta over flere av de vurderingene som i dag gjøres av mennesker”*. Men samtidig påpeker også de store bankene at det vil være behov for menneskelig skjønn og relasjoner også i fremtiden.

7.0 Drøftelse og analyse

I denne delen vil funnene som er gjort bli drøftet opp mot teorien. Formålet er å vise hvordan svarene fra undersøkelsen samstemmer og avviker fra teorien. Problemstillingen vår er: *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*. For å svare på denne problemstillingen, trekke slutninger og konkludere senere, er vi nødt til å analysere resultatene vi har presentert i kapittel seks. Vi har valgt å skille bankene i små, mellomstore og store fordi vi har en antakelse om at størrelsen på banken har noe å si på hvordan lånesøknader behandles, oppfølges og hvordan bankene tilpasser seg den digitaliserte verden. For å besvare vår problemstilling utarbeidet vi forskningsspørsmål som vil bli drøftet påfølgende.

7.1 Forskningsspørsmål 1

I dette delkapittelet vil vi ta for oss det første forskningsspørsmålet: *“Hvordan brukes regnskapet og hvilke nøkkeltall, samt annen informasjon i årsrapporten brukes i vurderingen og oppfølgingen av lånetilsagnet?”* Vi vil med dette forskningsspørsmålet søke å kartlegge bankenes bruk av årsrapporten og da spesielt regnskapet, for å forstå reguleringens innvirkning. I en slik kartlegging må vi blant annet se på hvilken informasjon som innhentes og brukes, hvilke vurderinger bankene gjør om regnskapsspråk, hvilke nøkkeltall som brukes, risiko vurdering av kunden, hvordan regnskapet kontrolleres og om bankene har tillit til informasjonen.

Bruk av regnskapsinformasjon og regnskapsreguleringen

Det er tydelig at samtlige banker benytter seg av det offentlig rapporterte årsregnskapet og at dette har høy vektning hos de fleste av bankene. I oppfølgingen brukes også stort sett årsrapporten, men ved større engasjementer kan det kreves hyppigere rapportering. Dette viser at årsregnskapet er sentralt i vurderingen og oppfølging av lån. Men samtidig står det i kontrast til at en stor del av bankene skriver at bruken av NGAAP, IFRS eller forenklet IFRS har liten betydning. Som teorien i kapittel to viser at det er forskjeller mellom hvordan de ulike reguleringen påvirker postene i regnskapet. Spesielt med tanke på hvordan investeringseiendom vurderes, hvor man under IFRS i stor grad benytter virkelig verdi, mens for NGAAP er det anskaffelseskost som er tillatt.

Forskjellene mellom regnskapsstandarder er også noe som vises ekstra godt i tabell 1: *«Netto fortjeneste ved forskjellige nasjonale GAAP»*, hvor forskjellige vurderinger av regnskapsposter

kan gi store utvalg. Riktignok viser ikke denne tabellen forskjell mellom IFRS, forenklet IFRS og NGAAP, men den viser at forskjellige regnskapsregulering gir svært ulike svar. I tillegg synes det noe underlig at omtrent samtlige av bankene skriver «spiller ingen rolle» på spørsmål om hvilket regnskapsspråk som gir det mest korrekte bildet etter deres mening.

I tillegg fremkommer det at flere banker mener at balansen er viktigere enn resultatregnskapet. Da IFRS som nevnt er balanseorientert, er det definisjonene for eiendeler og gjeld som avgjør om en hendelse eller transaksjon skal innregnes i balansen, og hvor resultatet således blir et produkt av balansen. Som det fremkommer av teorien betyr dette at egenkapitalen blir et residual av differansen mellom å tillate balanseførte eiendeler og tillate balanseførte forpliktelser, - målt etter det IFRS tillater. På bakgrunn av at IFRS har et balansefokus blir resultatet en «dumpingplass» for endringer i balansen som gir resultatet lav predikasjonsverdi. NGAAP er på den andre siden resultatorientert og som beskrevet under delkapittel 2.1.2 er fokuset at regnskapet først og fremst skal reflektere utviklingen og skal videre gi grunnlag for en meningsfull resultatmåling, og således blir balansen et residual av resultatet. Derfor vil det kunne forekomme ulike størrelser på postene mellom NGAAP og IFRS. I tillegg inneholder ikke NGAAP detaljregulering som beskrevet under delkapittel 2.1 som gir mulighet for «god regnskapsskikk» og «profesjonelt skjønn». Samtidig synes noe av dette å henge sammen med at bankene i noen grad gjør sine egne vurderinger av verdier i regnskapet, slik at årsregnskapet således kan synes å ikke gi den tiltenkte verdien for brukerne. På den andre siden er balansen hvor verdiene fremkommer, mens resultatregnskapet er hvor verdiene skapes.

Bankene henter også inn annen offentlig tilgjengelig informasjon som skattemelding, næringsoppgaven, grunnbok. Dette er noe som kan tyde på at bankene mener at årsregnskapet i seg selv ikke er nok, men at annen offentlig tilgjengelig informasjon er nødvendig for å komplementere årsregnskapet i vurderingen av låntakers betalingsdyktighet. På den andre siden henter bankene også inn informasjon som ikke er offentlig tilgjengelig som budsjetter, driftsregnskap, leiekontrakter, takster, prognoser, «ikke-reviderte» årsregnskap, kvartalsrapporter, planlagte investeringer m.m. Det man kan trekke ut av dette er at årsregnskapet i seg selv ikke gir et godt nok grunnlag for bankene til å vurdere lånetilsagn.

Som sitatet i innledningen av delkapittel 1.1 kommenterer Heskestad at “*regnskapet lyver på enkelte områder*” som også underbygges av flere av uttalelsene som er sitert under resultater. Dette indikerer at årsregnskapet i noen grad ikke oppfyller kvalitetene som rammeverkene til både IFRS og NGAAP har som intensjon. Kvalitetskravene er som sagt nødvendig for at

brukerne skal kunne ta informerte beslutninger, og som konsekvens av dette må innhente mye annen informasjon som både er offentlig og ikke offentlig tilgjengelig informasjon.

Som presentert under resultatene bruker bankene i snitt ca. tre år med årsregnskap. Det synes viktig for bankene å kunne se trender i årsregnskapet og således er det derfor viktig at det er krav om at flere år med regnskap må rapporteres inn både under IFRS og NGAAP. Uten flere år å sammenligne med, ville det vært utfordrende å kunne gjøre seg opp en mening om selskapets økonomiske stilling og dens framtidsutsikter. Videre synes det viktig at både selskapsregnskapet og konsernregnskapet blir rapportert, da bankene som nevnt i resultatene er delte i hva de mener er viktigst. Ved både å ha selskapsregnskapet og konsernregnskapet tilgjengelig kan bankene både se på konsernet som en helhet, men også det aktuelle selskapet som søker lån. Dette synes viktig for å oppdage om konsernet har en usunn drift med flere røde flagg i regnskapet som igjen påvirker selskapet.

Verdivurdering

Når det kommer til verdivurderingsmetode av eiendeler herunder: Virkelig verdi, verdireguleringsmodellen og anskaffelses kost tyder undersøkelsen på at dette har en betydning. Men det som kom overraskende fram var at to av tre store banker mener at dette ikke har en betydning for vurdering av lånetilsagnet. Under NGAAP er den eneste tillatte verdivurderingsmetoden å balanseføre eiendelene til anskaffelseskost som beskrevet under delkapittel 2.1.1. For IFRS kan anskaffelseskost, verdireguleringsmodellen og virkelig verdi benyttes som beskrevet under delkapittel 2.2.2. Som medfører at balanseføring av en ellers identisk eiendel kan ha forskjellige verdier avhengig av verdivurderingsmetode.

Som det fremgår av resultatene sier de fleste bankene at type verdivurderingsmetode som brukes har betydning og bankene ønsker den reelle verdien. Det vi kan dra ut av dette er at virkelig verdi av eiendeler er viktig og er noe bankene vurderer selv om bedriften ikke har gjennomført en slik estimering og er spesielt brukt under vurderinger av eiendom. På den andre siden tyder undersøkelsen på at bankene ikke har full tillit til de rapporterte tallene og derav foretar egenvurdering av verdien på eiendelene. Men når det kommer til innføring av større grad av virkelig verdi fremkommer det et skille mellom de små og de større bankene, hvor de små er splittet, men en overvekt av banker som ikke ønsker dette. Dette kan ha sammenheng med at de små bankene håndterer mindre lån og bedrifter hvor kunnskapen og validiteten av

regnskapet er på et noe lavere nivå. I tillegg kan det tenkes at de små bankene opererer under mindre forhold, hvor «alle kjenner alle».

Hvilken type verdivurderingsmetode som benyttes vil som sagt gi sentrale forskjeller for poster i regnskapet, herunder resultater og balansen for bedriften. Blant annet verdier på eiendeler, som igjen vil påvirke egenkapitalen. Mens eiendeler som blir vurdert til anskaffelseskost og avskrives vil føre til redusert egenkapitalen da verdien på eiendelene synker, mens ved bruk av virkelig verdi vil eiendelene potensielt få høyere verdi. Dette gjelder spesielt for eiendom som i gode tider kan få betydelig økt verdi som igjen fører til økning i egenkapitalen. Mens i dårlige tider kan få en betydelig verdireduksjon. Dette påvirker også resultatet da justeringene skal føres til resultatet. Men vil samtidig gi den reelle verdien på eiendommen. På den annen side har virkelig verdi flere tillatte verdsettelses tilnærminger, jf. Delkapittel 2.2.3, som innebærer at selskapet har mulighet til å velge den metoden som best egner seg for situasjonen til bedriften.

Virkelig verdi på driftsmidler derimot fører med seg større usikkerhet, da maskiner og utstyr ofte er spesiallaget og har gjerne ikke et effektivt annenhåndsmarked, slik at man i større grad skal være forsiktig med å bruke virkelig verdi, fordi det kan i mange tilfeller ikke gi den reelle verdien. Dette er også blitt problematisert i artikkel “*Forslaget til ny regnskapslov: Virkelig verdi av varige driftsmidler*” av Heskestad og Tofteland (2016). Hvor konklusjonen er “*Ser man bort fra problemene med pålitelighet, trekker dette i retning av at man bør avgrense informasjon om virkelig verdi til kun note*”. Derfor bør virkelig verdi i balansen unngås for driftsmidler, da man normalt sett ikke har et effektivt annenhåndsmarked.

Men et problem ved innføring av virkelig verdi for NGAAP er også at bankene synes å ikke ha tillit til verdi vurderingen som blir gjort av selskapene selv om revisor har godkjent verdien, da flere kommenterer at de foretar sine egne vurderinger eller innhenter ekstern takst. Som det fremgår av resultatene mener enkelte av de små bankene at de selv har en like god eller bedre oppfatning av verdien på eiendeler som kan vises med sitatet: “*I vår verden - på bygda så er virkelig verdi av aktiva (eiendom, fordringer, varelager og maskiner) noe vi vel så godt greier å ha et forhold til som en regnskapsfører, eiendomsmegler eller revisor*” (liten bank). Utsagnet fremstår likevel som noe underlig, da det vanskelig kan tenkes at bankrådgiverne har en bedre oppfatning av eiendomsmarkedet enn lokal takstmann eller eiendomsmegler.

Ut ifra dette kan det spores indikasjoner på at det er noe lav tiltro til revisor, takstmann og de rapporterte tallene. På den andre siden er bankene en brukergruppe av regnskapet og når disse

ikke har tillit til tallene, tyder det på at bruken av virkelig verdi bør bli mer pålitelig. Hvis den norske standarden skal innføre mer bruk av virkelig verdi bør det legges betydelig vekt på at vurderingen skal være pålitelig for brukerne, samt retningslinjer for når dette kan benyttes på driftsmidler eller om dette skal begrense til å kun fremgå av notene.

Bruk av nøkkeltall og noter

Det er tydelig at nøkkeltall blir brukt, og de fleste av bankene foretar standard justeringer av de rapporterte tallene. Selv om det var mange som svarte nei, fremkommer det likevel fra tidligere spørsmål at dette praktiseres, slik at det er mulig at det har skjedd en misforståelse av spørsmålet som ble gitt i undersøkelsen. Men det nevnes justeringer av verdi på bolig, næringseiendom/tomt, fordringer, varelager og driftstilbehør. I tillegg fremkommer det at poster som goodwill og immaterielle eiendeler justeres bort. På den andre siden synes bankene å ta konservative vurderinger av nøkkeltallene, blant annet som det er skrevet i resultatene nedjusteres driftstilbehøret med opptil 70%, men kanskje mer overraskende er at næringseiendom nedjusteres med hele 30% som det fremkommer av sitatet: “*bolig -20%, næringseiendom/tomt -30%, fordringer -50%, varer -50-75%, driftstilbehør -75%*” (liten bank). Dette er noe bankene synes å gjøre for å sikre seg at tallene blir reelle, men justeringene synes å være noe konservativt

Nøkkeltall som likviditetsgrad, arbeidskapital, egenkapital, totalrentabilitet, gjeldsgrad, soliditet og EBITDA synes å være viktig for bankene for å kunne danne seg et bilde av selskapets økonomiske situasjon. Men som det fremkommer av delkapittel 3.3 er disse tallene svekket økonomisk fortolkning. “*Balansført egenkapital eller gjeldsgrad i seg selv sier lite om foretakets soliditet og er en svak konkursprediktor*”. Videre fremkommer det at “*Finansielle eiendeler delt på kortsiktig rentebærende gjeld gir bedre konkursprediksjon enn bruk av det tradisjonelle likviditetsgrad-nøkkeltallet*” (Kinserdal, 2018).

Samtidig er det også viktig å forholde seg til «røde flagg», spesielt i oppfølgingen av låneavtalen. Bankene oppgir ikke at de bruker nøkkeltall som: fordringer vokser mer enn salgsinntekter, varelageret vokser mer enn varekostnaden og kortsiktig gjeld vokser mer enn varelageret, som er definert under delkapittel 3.1 som røde flagg og kan indikere misligheter. Men samtidig framgår det ulik praksis mellom bankene for hvilke nøkkeltall og hvordan disse anvendes. Resultatene gir indikasjoner på at desto større banken er desto mer vekt tillegges nøkkeltall. De mindre bankene synes i større grad å vektlegge lokalkunnskap og kjennskap til kunden.

Videre i resultatene fremkommer det at alle bankene praktiserer bruken av noter i sine vurderinger og hvor de fleste bruker dette til å tilegne seg kunnskap om andre faktorer som påvirker regnskapet. De større bankene praktiserer dette i større grad for å finne avvik og endringer som vil ytterligere komplementere regnskapet. Det framkommer også uttalelser om at *“et regnskap uten noter er nesten verdiløst”*. Da notene er en viktig forklarende faktor for hvorfor nøkkeltallene som utarbeides i et regnskap framgår som de gjør og hva som ligger til grunn for vurderingene.

På den andre siden kan noter brukes til å «begra» essensiell informasjon, og kan føre til at brukeren får et misvisende bilde av situasjonen. Dette kan for eksempel være søksmål, forpliktelser og endringer av estimeringsmetoder som kan ha påvirkning på regnskapet. I tillegg fremkommer det av undersøkelsen at noteopplysningene som blir gitt ofte er varierende og til tider mangelfull. Dette er noe som gir indikasjoner på at noteinformasjonen bør muligens forbedres og informasjonen må bli mer tilstrekkelig, samt bør i enkelte tilfeller bli mer oversiktlig.

Prognose modeller og kontantstrøm

I resultatene kommer det fram at bankene ser på kontantstrømmer som viktig og tar disse i bruk for å predikere fremtidige utfall som for eksempel fremtidig inntjening på en investeringseiendom. Alle selskaper som ikke er definert som små selskaper skal i henhold til loven om årsregnskap utarbeide kontantstrømoppstilling. Dette innebærer at ikke alle selskaper i Norge er pliktig til å utarbeide dette, og som resultatene viser er det få av bankene som krever utarbeidelse, dersom dette ikke foreligger. På den andre siden er kontantstrømmene en viktig informasjonskilde, slik at sannsynligvis vil det være fornuftig å innføre dette som krav til alle selskapet, men da med noen forenklingsregler for små foretak.

Årsberetning

Bruken av årsberetningen har noe varierende praksis. Samtidig fremkommer det i undersøkelsen at det er variasjon i kvaliteten i utførelsen av denne beretningen. Bankene bruker denne for å tilegne seg annen relevant informasjon om selskapets tilstand og for å få et mer helhetlig bilde av selskapet. Men samtidig tyder undersøkelsen på at årsberetningen brukes til å «skryte» av selskapet og ikke faktisk opplyse om utfordringer. I tillegg tyder undersøkelsen på tendenser til «klipp og lim». Men som det fremgår av regnskapsloven § 3-3a er hensikten med årsberetningen at den skal både oppstille det som går bra, men også risiko, utfordringer,

usikkerhetsfaktorer og lignende. Det bør derfor tydeliggjøres overfor de som utarbeider årsberetningen at et «sminket»-bilde av virkeligheten ikke er tillatt. I 2018 ble det innført at årsberetningen ikke er et krav lengre for de mindre selskapene, men om dette er for det beste gjenstår å se.

Investerings eiendom

Undersøkelsen som ble gjennomført hadde fokus på eiendomsinvesteringer og derfor ønsket vi å undersøke om det ble gjort forskjellige vurderinger når investeringene skulle være for eiendom enn for andre investeringer. Her fremkommer det at bankene tar hensyn til hva lånetilsagnet omhandler. De spurte påpekte også at det er enklere å vurdere lånetilsagn for eiendomsinvesteringer, fordi ofte i vurderingen går det på alternativt bruk av eiendommen, og hvor det som regel er et klarere annenhåndsmarked og høyere annenhåndsverdien. Det nevnes også at det er et tryggere panteobjekt da driftsmidler som regel nedskrives i høyere grad og medfører seg en høyere «sunk-kost». Men samtidig gjøres flere av de samme vurderingene uansett hva lånet blir gitt for, som lønnsomhetsvurderinger, likviditet og risiko. Resultatene tyder likevel på at spesielt de små bankene foretrekker lån gitt for eiendom da de anser dette som tryggere. Mens på den andre siden sier de store bankene at vurderingene som blir foretatt er de samme og det har derfor liten betydning for hva lånetilsagnet omhandler.

Revisor og revisorberetning

Som nevnt i delkapittel 2.4, er hovedoppgaven til en revisor å vurdere årsregnskapet og gjøre seg opp en upartisk formening om bedriften har god likviditet og de forutsetningene som skal til for videreførelse av en sunn drift. Det fremkommer av undersøkelsen at alle bankene bruker revisors beretning, men de fleste vektet denne beretningen i «middels grad» i forhold til regnskapet som har høy vektning. Videre fremkommer det at revisor blir som regel kun kontaktet i spesielle situasjoner. Her virker det som at revisor ikke har full tillit hos bankene da mange gjennomfører egen vurdering av regnskapsposter og bankene hevder at revisors beretning har tendenser til «klipp og lim» og standardisering. Men på den andre siden fremkommer det av de store bankene at de har som regel tillit til revisor, og at han/hun har gjort korrekte vurderinger.

Men videre kan vi se en større forskjell i oppfølging av lånetilsagnet, hvor de små bankene bruker revisor/revisors beretning i mindre grad enn hva de mellomstore og store bankene gjør. Da de større tilsynelatende har bedre oppfølging av låneengasjementet. På den andre siden kan den manglende bruken av revisor føre til at revisor i noen situasjoner kontaktes for sent,

hvor det allerede er for sent å snu selskapet økonomiske situasjon. En større bruk av revisor i prosessen vil muligens øke sannsynligheten for å oppdage faresignaler på et tidligere stadium.

At det kan spores noe lav tillit til revisors godkjenning av regnskapstall er noe som er bekymringsverdig, da av §1-2 i revisorloven (1999) fremgår at revisor er allmennhetens tillitsperson som skal utøve sin virksomhet med integritet, objektivitet og aktsomhet. Årsaken til at tilliten ikke er der den skal være er ukjent, men det er indikasjoner på at revisors beretning bør bli mer relevant igjen, da bankene hevder at denne har tendenser til «klipp og lim» og standardisering. Er det slik at bestemmelsene i revisorloven (1999) kapittel 4 har mistet sitt fotfeste? Hvor det er nødt til å bli foretatt endring i hvordan bransjen arbeider på, for å øke revisors integritet, objektivitet og aktsomhet overfor bedriftene de reviderer? Dette er noe som det bør forskes videre på for å kunne trekke noen slutninger, men vi kan allikevel si at det er indikasjoner på at tilliten er noe lav, da spesielt til revisors beretning. På den andre siden kan det stilles spørsmål ved om den antydde manglende tilliten til revisor som kan spores hos de mindre bankene er berettiget. Da det er stor forskjell på om tallene i regnskapet «lyver» eller om revisor ikke gjør jobben sin tilfredsstillende. Men det er igjen viktig å påpeke at også her var det forskjeller mellom de små bankene og de synes å være delte på flere områder.

Revisor er den uavhengige personen som oftest kjenner selskapet best og således skulle dette tilsi at bankene i større grad skulle ha benyttet seg av revisors kunnskap. Etter våre vurderinger kunne bankene spart ressurser ved at de innledningsvis i vurderingen av lånetilsagn kontaktet revisor for å få innsikt i selskapets økonomiske stilling, gitt at banken ikke har god kjennskap til selskapet fra før. Prosessen kunne på denne måten bli mer effektiv og bankene kunne fått en uavhengig part som kjenner selskapets perspektiv. På den annen side som skrevet i resultatene oppgir flere av bankene at de mener revisors beretning har blitt for standardisert og det brukes i økende grad standardtekster. Slik at revisors beretning mister noe av intensjonen som ligger bak kravet.

Av lovgivning er det i Norge i dag selskaper som ikke er pålagt revisor i de tilfellene selskapet har en omsetning på under fem millioner, få ansatte (avhenger av selskapsform) og under en satt størrelse på eiendeler (også avhengig av selskapsform). Revisors godkjenning av regnskap fører ofte med seg en høy kostnad. Således kan det være svært tyngende for små selskaper, spesielt i oppstartsfasen. Dette bekreftes også av at bankene ikke krever reviderte tall hvis selskapet ikke har revisor.

Regnskapsmanipulasjon, strekking og røde flagg

I resultatene forekommer det hos de små bankene at de i liten grad kontrollerer regnskapet for manglende poster, men jo større bankene var desto oftere ble det nevnt at det gjennomføres en kontroll for manglende poster etter at revisor hadde godkjent regnskapet. På den andre siden, skal revisor i teorien oppdage for eksempel manglende avsetninger før regnskapet godkjennes. Dette tilsier at revisor er mer relevant enn hva bankene antyder og burde brukes i større grad. I resultatene ser vi også at manipulasjon eller kreativ regnskapsføring av regnskapet er noe som sjeldent blir oppdaget i de forskjellige bankene som er spurt. Ingen av bankene utmerker seg i særlig grad på hvor mange tilfeller som oppdages. Det vil si at de store og mer profesjonelle bankene oppdager ikke flere tilfeller enn de små. Det fremgår av resultatene at det var hele åtte banker som sa de aldri oppdaget regnskapsmanipulasjon. Av de som sa de oppdaget dette, varierte antall tilfeller fra 1-5 ganger årlig. Men som delkapittel 3.1 viser, forekommer det at hos konkursrammede selskaper inneholdt en stor andel av selskapenes regnskaper «røde flagg», slik at det burde være fullt mulig for banken å oppdage flere misligheter i regnskapene under vurdering og oppfølging av lånetilsagn.

Som det fremgår av resultatene gjør bankene flere tiltak for å forsøke å oppdage regnskapsmanipulasjon og strekking, men dette er mer av den generelle sorten. Blant annet gjør de egne vurderinger basert på lokalkunnskaper og kjennskap til bedriften. Men det er indikasjoner på at rutineene på dette området er veldig varierende, blant annet fremkommer det at noen av de store bankene har egne analyseavdelinger som forsøker å oppdage misligheter. Men fremdeles klarer ikke de store i vesentlig grad å avdekke misligheter.

Men som det fremgår av undersøkelsen synes flere av bankene at det er vanskelig å oppdage misligheter i regnskapet, noe det også er og kan ses i til tabell 2: “*Some of the largest accounting scandals after year 2000*” i delkapittel 3.1, hvor man kan se at selv store selskaper som granskes av flere brukere kommer seg unna med regnskapsmanipulasjon i lang tid. Som tallene tyder på oppdager heller ikke bankene i Norge så mange tilfeller av regnskapsmanipulasjon som man skulle forvente ut fra teorien beskrevet under delkapittel 3.1, hvor det fremgikk at en stor andel undersøkte konkursrammede selskaper hadde tre eller flere rødeflagg i regnskapet de siste årene før konkurs. Men som vi skal komme tilbake til, kan den økende digitalisering gjøre at bankene frigir ressurser som kan brukes til å fokusere på å avdekke misligheter hos kundene.

En metode bankene kan bruke for å oppdage kreativ regnskapsføring eller regnskapsmanipulasjon er ved å gjennomføre en resultatkvantitativanalyse med fokus på røde

flagg som beskrevet under delkapittel 3.1. Samt å se etter mer generelle røde flagg som også er beskrevet under delkapittel 3.1. Men som det fremgår av resultatene ser bankene allerede etter mer generelle røde flagg til en viss grad. Ved å gjennomføre en grundig analyse kan bankene få indikasjoner på om det foreligger regnskapsmanipulasjon eller strekking som får regnskapet til å fremstå bedre enn hva som er virkeligheten. På den måten minimeres risikoen for mislighold av låneavtalen.

Risikostyring, covenant og sikkerhet

Alle kunder som søker om kreditt i en bank må gjennom en kredittvurdering prosess, hvor det utarbeides en «risiko score» på de forskjellige kundene. Fremgangsmåten i en slik vurdering kan ses i figur 7: *kredittvurderingsprosessen* i delkapittel 3.2. I dag utsettes bankene for flere typer risiko som nevnt i delkapittel 3.2, men risikoene som fremgår som de viktigste i forbindelse med et lånetilsagn er kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko. Svarene vi har fått angående risikovurderingen av lånsøkere tyder på at det var disse som ble vektlagt, hvor det ofte ble tatt i bruk ferdigmodeller som tall mates inn som genererer en score på kunden som er avgjørende for betingelser og om lånet innvilges. På den andre siden vil det kunne oppstå problemer ved vurderingen av kredittrisiko hvis det er feil eller misligheter i regnskapet som vil påvirker denne vurderingen.

Men det kommer fram at de fleste bankene ikke bare ser på tallene fra regnskapet da dette bare er en del av risikovurderingen, de ser også på markedsrisiko og hvor de legger vekt på operasjonell risiko hos dem selv. I henhold til teorien i delkapittel 3.2 har historisk sett har lån som er gitt til næringsdrivende medført høyere tap og har derfor generelt høyere risiko. Dette er noe som har ført til et høyere kapitalkrav hos bankene. Mye av risikostyringen til bankene er som sagt lovpålagt gjennom kapitalforskriften som er redegjort for under delkapittel 3.2. Men hvor mye kapital som kreves for hvert lånetilsagn avhenger av risikoen for det enkelte lånet og bør vurderes ut fra et profesjonelt skjønn. Bankene ser på bedriften som en helhet hvor man ser på historikken, sann tid og fremtid i markedet hvor bedriften befinner seg og selskapets deltakere. Dette gir tilleggsinformasjon til bankene hvor bankene kan klassifisere selskapene, og dersom de mener ferdig modellene gir et misvisende bilde av selskapets faktiske risiko, kan dette overstyres manuelt.

Covenantkrav brukes som et kontrollverktøy for oppfølging av engasjementet. Som resultatene viser oppgir de fleste bankene at det «av og til» brukes covenantkrav. I henhold til Carlberg (2003) henger det sammen med at det er svært ressurskrevende for bankene å følge opp om

covenant kravene overholdes. Derfor er normalen å stille slike individuelle krav i forbindelse med bevilgning av større lånetilsagn. Av resultatene er det mest brukte covenant kravet knyttet til egenkapitalen, som påvirkes av alle eiendelene til selskapet. Slik som drøftet over kan verdivurderingsmetode gjøre store utslag i egenkapitalen, som igjen påvirker om selskapet overholder covenantkrav.

Slik det fremkommer under delkapittel 3.3 består egenkapitalen av et sammensurium av ulike målemetoder. Videre fremkommer det at egenkapitalen i prinsippet er differansen mellom tillat balanseførte eiendeler og tillatte balanseførte forpliktelser (Kinserdal, 2018). Dette står i kontrast til at flere av de små bankene opplyser at endringer i verdivurderingsmetode og verdsettelse tilnærming ikke ville blitt fanget opp i oppfølgingen av låneavtalen. Men på den andre siden er det rimelig å anta at de små bankene har mer kjennskap til sine kunder, samt at omfanget av regnskapene til kundene er mindre og lånebeløpene er betydelig lavere. I tillegg fremkommer det av resultatene at også andre nøkkeltall som lønnsomhetsmål og resultatkrav brukes, hvor det er rimelig å anta basert på tidligere resultater i undersøkelsen at det anvendes tradisjonelle målinger av disse. Men som det kommer frem under delkapittel 3.3 gir de tradisjonelle nøkkeltallene og målingene av disse lav konkursprediksjonsverdi. Videre kom det frem at bankene i tillegg til nøkkeltall i regnskapet også bruker andre typer krav som for eksempel eierforhold og begrensninger i adgangen til å ta opp nye lån. En helhetlig oppfølging vil minimere risikoen ved engasjementet.

Bankene tar sikkerhet i omsettbare eiendeler for å minimere risikoen for ikke å få dekket inn lån som blir misligholdt. Ut fra undersøkelsen tyder mye på at bankene i noen grad er opptatt av å sikre størst mulig andel av lånet. For mye sikkerhet i kombinasjon av konservative vurderinger kan hemme næringslivet, ved at bankene avviser lån eller bevilger mindre lån enn ønskelig basert på konservative vurderinger. På den ene siden er dette viktig for at bankene skal minimere sine tap, og hvor bankene er pålagt strenge krav gjennom kapitalforskriften, men på den andre siden kan for stort fokus på sikkerhet hemme utlånstakten. Samtidig gir undersøkelsen indikasjoner på at hvis verdien i en balansepost ikke kan pantsettes ser bankene bort fra posten, typisk immaterielle eiendeler. På den andre siden kan en post i regnskapet som ikke kan pantsettes fremdeles gi viktig informasjon om selskapets økonomiske stilling.

7.2 Forskningsspørsmål 2

I dette delkapitlet vil vi ta for oss det andre forskningsspørsmålet: *“Finansregnskapet «lyver» på enkelte områder og regnskapsbrukeren ikke har god nok innsikt i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen”*. Hensikten med dette forskningsspørsmålet er å kartlegge hvorfor regnskapet «lyver» på enkelte områder og forsøke å kartlegge om bankrådgiverne mangler den nødvendige kunnskapen om de valg og vurderinger som er gjort i regnskapet.

Det er kjent blant økonomer som arbeider med regnskap at regnskapet «lyver» på enkelt områder. Det kommer blant annet frem under delkapittel 3.3 at flere nøkkeltall har noe lav økonomisk fortolkningsverdi (Kinserdal, 2018). Men generelt er regnskapet av god kvalitet i Norge, men det er noen mangler. Som kommer det frem av teorien at NGAAP har anledning til å bruke «god regnskapsskikk» og «profesjonelt skjønn», og under IFRS er det tillat flere forskjellige målemetoder som kan tilpasses etter regnskapsprodusentens situasjon og ønske. Som naturlig vil føre til at selskaper velger de metoder som får selskapet til å fremstå slik ledelsen ønsker. Det at regnskapet lyver på enkelte områder er noe bankene synes å være enig om, men samtidig er det indikasjoner på at noen av bankene ikke forstår hvorfor regnskapet lyver på enkelte områder.

Av teorien er finansregnskap til en bedrift betraktes som den viktigste informasjonskilden til utenforstående/eksterne beslutningstakere som i dette tilfellet er bankene og det er derfor viktig at regnskapskvaliteten er god. Med god regnskapskvalitet menes et regnskap med lite støy som diskutert under delkapittel 2.5. Videre har finansregnskap som formål å fremstille den økonomiske situasjonen til bedriften så reelt som mulig. Men tallene i et finansregnskap blir påvirket i stor grad av skjønnsmessige estimater og valg av prinsipper. Når man undersøker et finansregnskap er det viktig å utøve «sunn skepsis» som det fremgår av artikkelen til Heskestad (2015). Dette fordi rapporteringen av et finansregnskap åpner for skjønnsmessige vurderinger når det kommer til for eksempel utgangsverdier og levetid på anleggsmidler.

Dette står i kontrast til at de fleste bankene forteller at NGAAP, IFRS eller forenklet IFRS har i liten grad betydning. Noe som kan tyde på en av to ting, enten at bankrådgiverne har god kunnskap om reguleringene slik at de forstår det bakenforliggende i hver standard, eller at de ikke er klar over de regnskapsmessige konsekvensene. Men på den andre siden er det fremkommer det at flere, spesielt de små, opplyser at endringer i verdivurderingsmetode,

verdsettelses tilnærminger og verdsettelse grunnlag ikke ville blitt oppdaget. Da en eventuell endring kan få store utslag i finansregnskap.

Bankene forteller videre at de i «stor grad» gjør sine egne vurderinger, men det nevnes lite om hvordan de håndterer endringer, og hvor det fremkommer av undersøkelsen at enkelt av de små bankene ikke alle ville ha oppdaget endringer i prinsipper, estimeringer og vurderinger. Dette er noe som gir signaler om at noen banker ikke er helt klar over hvilken effekt dette kan ha på finansregnskapet. Som en kan lese ut av resultatene er det flere indikatorer på at spesielt de små, men også til dels de mellomstore bankene mangler kunnskap om regnskapsregulering og bakgrunnen for tallene som blir rapportert. Da det er indikasjoner på og noen oppgir at de ikke forstår de regnskapsmessige begrepene som blir benyttet i undersøkelsen.

Indikasjonene på den manglende kunnskapen om de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen er noe som kan føre til at bankene foretar konservative verdivurderinger av postene i regnskapet. Resultatene fra undersøkelsen viser at bankene gjennomgående bruker regnskapet, men gjør samtidig egne konservative verdivurderinger av regnskapspostene, hvor det tyder på at de ofte synes å sikre seg i for stor grad. Som Heskestad (2015) påpeker skal finansregnskapet avbilde økonomiske realiteter på en mest mulig reell måte. Men på den andre siden blir regnskapet påvirket av regnskapsregler, selskapets valg av prinsipper og en rekke skjønsmessige estimer. Som igjen gir rom for at produsenten av finansregnskapet kan til en viss grad føre regnskapsbrukeren bak lyset ved å skjule noe av sannheten gjennom opportunistisk rapportering.

I denne forbindelse er det viktig at bankene forstår vurderingene som er foretatt av selskapet og hva som ligger til grunn for tallene i finansregnskapet. Da det kan foreligge «asymmetrisk informasjon» mellom produsent og bruker. Dette er også noe som forekommer da flere av respondentene kommenterte at årsberetningen og revisors beretning har blitt for standardisert, hvor det forekommer mye «klipp og lim» fra tidligere år.

Samtidig tyder drøftelsen under forskningsspørsmål (1), at bankene gjør svært konservative vurderinger av de regnskapsmessige postene og tar bort poster i balansen som goodwill og immaterielle eiendeler som ikke kan brukes som sikkerhet. Samt at bankene forsøker å ta sikkerhet for hele lånesummen. Samlet kan dette indikere at bankene er mer opptatt av å ta nok sikkerhet og foreta konservative vurderinger enn å forstå de vurderinger og valg som er gjort

for regnskapstallene. Det samme kan også trekkes ut av at bankene er mer opptatt av balansen enn resultatet. Selv om resultatet kan gi indikasjoner på hvordan selskapets lønnsomhet utvikles. Man kan derfor hevde at bankene setter konservatisme høyere enn kunnskap som igjen har potensialet til å hemme næringslivets utvikling. Selv om indikasjonene i studien viser tendensene til at desto mindre banken blir, desto mindre blir kunnskapen om regnskapsregulering er det også her store forskjeller, hvor noen skiller seg ut med svært god kunnskap, mens andre viser manglende kunnskap.

Som nevnt under delkapittel 3.1 er neppe en mer regelbasert regulering veien og gå for å få et mer rettvise bilde av finansregnskapet. Dette er noe som er bevist av flere regnskap skandaler på begynnelsen av årtusenskiftet, hvor disse skandalene viste at et regnskap som tilsynelatende samsvarer med alle detaljregler ga samtidig et bilde av selskapets inntjening og stilling som var i strid med grunnprinsippene (Gjesdal, 2003). For mange regler og regelbaseringen gjør det i henhold til Heskestad (2015) mulig for regnskapsprodusenter å utarbeide regnskap som ikke reflekterer underliggende inntjening og finansiell stilling på en tilfredsstillende måte som fører til at regnskapet kan lyve på enkelte områder.

Slik som drøftelsen og resultatene indikerer har ikke alle bankene den nødvendige innsikten i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen og at regnskapet lyver på enkelte områder. Løsningen er neppe en mer regelbasert tilnærming, som det fremkommer av teorien er IFRS fortsatt i for stor grad regelstyrt og i henhold til Heskestad (2015) er det for mange som synes å leve i den villfarelsen at det er behov for mer regelbasert regnskapsrapportering. For bankene sin del vil en mulig løsning være å gjennomføre en resultat kvalitetsanalyse, som vil kunne identifisere eventuelle røde flagg som kan indikere at regnskapet bevisst eller ubevisst er utformet slik at regnskapsbrukeren blir mer eller mindre villedet. Som sagt er røde flagg sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid, og ikke minst i forhold til hva som er vanlig i bransjen (Heskestad, 2015).

7.3 Forskningsspørsmål 3

I dette delkapitlet vil vi ta for oss det tredje forskningsspørsmålet: *“Hvor langt har bankene kommet i digitalisering rettet mot bedriftsmarkedet? Hva er mulighetene og utfordringene med en digitalisering av låneprosessen?”* Her vil vi søke å kartlegge bankenes digitalisering, men også den digitale kunnskapen til bankrådgiverne. En slik kartlegging vil ha hovedfokuset på hvor langt bankene har kommet i digitaliseringen som rettet mot bedriftsmarkedet, hvilke muligheter- og utfordringer bankene ser med digitalisering og om det kan spores kunnskapsmangler hos respondentene. Spørsmålene som ble utarbeidet for denne delen av spørreundersøkelsen ble derfor med hensikt spurt mer åpne enn spørsmålene som omhandlet lånetilsagn og oppfølging. Dette for å undersøke om det kunne spores kunnskapsmangler om digitalisering hos respondentene og påfølgende om dette kan være en utfordring ved digitaliseringen.

Først og fremst fremkommer det av resultatene at bankene benytter seg i mer eller mindre grad av digitale løsninger. Basert på teoriene og resultatene som er generert av undersøkelsen, kan det synes at utviklingen av bankenes digitalisering er på et moderat nivå, sett i forhold til den teknologiske utviklingen. Men det skal likevel poengteres at utviklingen varierer mellom de forskjellige bankene, slik det fremgår av delkapittel 6.4, hvor det er flere indikatorer på at desto større banken er, desto mer er fokuset på digitalisering.

Respondentenes svar i undersøkelsen viser at digitale løsninger brukes i låneprosessen, hvor det brukes på å hente inn regnskap, kredittsjekk, scoringsmodeller, risikoklassifisering, E-signering og søknader. Men samtidig var det noen små banker som nevnte at de ikke bruker digitale løsninger, som kan indikere at de ikke helt forstår hva bruk av digitale løsninger innebærer. Fra teorien fremkommer det ny og spennende teknologi som er under utvikling og kan bidra til endringer innenfor regnskapsfaget som vi kjenner det. Men det framgår av undersøkelsen at det er flere banker som er skeptiske til den digitale utviklingen. Men jo større bankene er, ser de større muligheter enn ulemper med dagens framdrift og utvikling. Hvor det er flere banker som er redd for er at digitaliseringen vil føre til mindre kundekontakt, hvor generelle muligheter for mer salg og individuelle vurderinger faller bort. Men som presentert i teorien er en stor del av digitaliseringen å utnytte dagens teknologi på best mulig måte for å bedre kundeopplevelsen og effektiviteten. Blant annet vil implementering av nye systemer og løsninger bidra til effektivisering av tidligere tidkrevende manuelle prosesser som vil friggi ressurser som kan benyttes på andre steder i bedriften.

Skjelvan (2015) hevder at det er for liten kompetanse på området og for lite standardisering, som er noen av de større utfordringene norske bedrifter og banker står overfor. Dette er noe vi kan se i sammenheng med de små bankene, da det virker som om de ikke helt har forstått potensialet med ny teknologi, samt hva som er forskjellen på automatisering og kunstig intelligens. Men på den andre siden er det ikke nødvendigvis standardisering gjennom en mer regelbasert tilnærming av regnskapet som er løsningen, men en standardisering av hvordan regnskapet utarbeides og presenteres. Hensikten med digitaliseringen er kostnadsbesparelse og høyere kundetilfredshet. Eller sagt på en annen måte, bankene vil få mer tid til rådgivning av kunden i stedet for å behandle søknader ved en implementering av nye teknologiske løsninger.

Videre fremkommer det av undersøkelsen at bankene har automatisert noen deler av låneprosessen rettet mot bedriftsmarkedet, men samtidig må det kunne hevdes at dette har skjedd i liten grad i forhold til potensialet. Hele ni av de små bankene nevner at de ikke har automatisert i det hele tatt, og er noe som kan tyde på at mange av bankene har en lang vei å gå før deler eller hele prosessen kan automatiseres. Dette er noe som er forståelig da under et lånetilsagn for en bedrift har flere variabler som det må tas hensyn til. Signalene fra undersøkelsen tyder på at slik situasjonen er i dag, vil det være vanskelig å automatisere store deler av denne prosessen. Men undersøkelsen gir inntrykk av at dette ansvaret ikke ligger fullt og helt hos bankene. Det synes å være et behov for at utarbeidelsen av regnskapet for bedrifter i større grad standardiseres før bankene kan automatisere. Her er det viktig å påpeke at det ikke er vurderinger som bør standardiseres, jf. Drøftelsen over. Men her synes det at myndighetene allerede har tatt grep, da de har lansert at alle bokføringspliktige i Norge blir lovpålagt innen 2020 å følge Standard Audit File Tax (SAF-T). SAF-T er et standardisert regnskapsformat som vil bedre dataflyten mellom regnskapssystemer og er noe som muligens vil gjøre det lettere for bankene og automatisere løsningene sine da dataflyten vil kunne bedres.

Når det kommer til fremtiden, er de fleste bankene overbevist om at flere deler av prosessen vil bli automatisert innen fem år. Hvor de nevner områder som innsamling av data, søknad, signering og etablering av pant og scoring. Her ytrer bankene også bekymring, for at den løpende kontakten med kundene vil falle bort. Dette utdyper de med at enkelte lånetilsagn trenger sin egen skreddersøm, hvor de små bankene hevder at lokalkunnskapen og personlig vurdering ikke kan erstattes, da de mener at dette er hovedgrunnet for en beslutning. Det fremkommer også bekymring om at automatiserte systemer vil være for «strenge» med

selskaper med lav inntjening men er flinke til å spare, og «snille» med selskaper med høy inntekt og stort forbruk. Av dette fremgår det at slik som situasjonen er i dag har man ikke muligheten til å digitalisere og standardisere bedriftsmarkedet som man har gjort for personmarkedet. Men teorien viser flere muligheter hvor digitaliseringen kan være med på å effektivisere og bedre kvaliteten. Samtidig trengs det en bedre forståelse for hva det innebærer å digitalisere bankene, da inntrykket er at noen rådgivere ikke har full forståelse og derfor et behov for at ledelsen i bankene skaper mer positivitet og kunnskap rundt dette temaet.

Hvis banken ikke følger med i utvikling er det muligheter for at det vil komme inn nye aktører på markedet som kan utfordre også denne delen av verdikjeden. Da nye aktører har fått tilgang til bankenes data gjennom det nye PSD2 direktivet. Som det fremkommer av teorien har dette ført til at bankene opplever større konkurranse i å tilby tjenester for kundene og økt potensial for tapte inntekter. Gjennom implementeringen av PSD2 og den hurtige utviklingen av «Fintech» blir det lettere for andre aktører som ikke driver med bank å ta markedsandeler.

Når det kommer til informasjon om kunden vil etter all sannsynlighet Big Data ha en innvirkning på kundebehandlingen. Dette kan for eksempel brukes til å skreddersy tilbud for kundene, da banken ved store mengder data kan få bedre kunnskap om kunden. Avgjørelsene kan baseres mer på databevis enn kun egen intuisjon, det vil si at beslutningsgrunnlaget vil øke. Videre kan Big Data utnyttes til å finne mønstre og sammenhenger i kundenes preferanser. Dette systemet er i dag mest brukt mot enkeltpersoner, men i fremtiden ser vi ikke hvorfor dette ikke kan implementeres i større grad mot bedriftsmarkedet.

Videre for digitaliseringen og automatiseringen av låneprosessen synes Blockchain teknologi å by på flere muligheter. Dette på bakgrunn av at det framgår at bankene bruker mye tid og ressurser for å innhente informasjon om kunden hvor det er en generell skepsis til regnskapet bedriften har utarbeidet. Igjennom denne teknologien vil bankene kunne selv innhente noe av informasjonen de selv anser som viktig når det kommer til økonomiske beslutningene og transaksjoner gjort av selskapene. Av denne informasjonen kan de igjen utarbeide sitt eget regnskap for bedriften, hvor de kan foreta seg egne justeringer av for eksempel nedskrivninger eller oppskrivning (Lazanis, 2015). Teknologien vil da føre til en del besparelse av tid da banken selv kan direkte gå inn og se på regnskapsinformasjon.

Dette systemet vil også kunne gjøre det lettere for bankene når det kommer til oppfølging av lånetilsagnet da de hele tidene kan gå inn og se transaksjonene til bedriften fortløpende. Eventuelle endringer som bedriften foretar seg vil også bli synlig for alle deltakerne i et slikt nettverk. Det at informasjonen blir registrert med et tidsstempel som ikke kan endres vil føre til at tilliten til selskapet data vil øke og det kan bli vanskeligere for bedriftene og drive med strekking og manipulering, da dette systemet gjør at alle transaksjoner blir mer transparent (Yermack, 2017). På den andre siden vil ikke dette systemet alene kunne løse problemene på grunn av periodisering. Samt at selskapet kan fremdeles manipulere regnskapet gjennom opportunistisk regnskapsføring, det blir derfor viktigere med fokus på dette området.

Vi undersøkte også hvilket forhold bankene hadde til kunstig intelligens, men som forventet svart de fleste at dette er ikke noe som brukes. Men som det fremgår av teorien under delkapittel 4.2 er kunstig intelligens kun i en startfase og vil etter all sannsynlighet øke i tiden fremover. Samtidig må bankene gjøre flere avveininger ved implementeringen av kunstig intelligens (Agrawal et. al, 2018), for eksempel kan implementeringen resultere i at bankene får mindre kontakt med kunden og muligheten for mersalg kan forsvinne hvis dette ikke implementeres på de rette områdene. Det vil også medføre store investeringskostnader, da det koster mye å samle inn nok data slik at man kan trene opp kunstig intelligens til å gjøre de rette vurderingene og prediksjoner. På den andre siden har allerede bankene mye data om kundene sine som de kan bruke i «opplæringen» av KI.

Det fremgår også av undersøkelsen at det var stor usikkerhet rundt kunstig intelligens. Det var få som hadde en formening om hvordan dette brukes i deres bank og hva som finnes av planer for fremtiden. Men de fleste respondentene sier at de tror at kunstig intelligens kommer til å bli en realitet på flere områder i fremtiden. Dette på områder som å avdekke kundens behov mot bank og gjennom annen datafangst, kredittvurdering av mindre lån, kundeoppfølging og kontroll. Men samtidig viser teorien under delkapittel 4.2 at KI har mye større potensial enn dette.

Dette er også noe som kan bli en sannsynlighet ved implementering av Blockchain teknologi og bruken av Big Data, hvor dette integreres og brukes av kunstig intelligens til å gjøre prediksjoner og vurderinger. Samtidig vil sannsynligvis de mindre bankene ha noe større problem med å implementere kunstig intelligens da de har mindre datagrunnlag for å lære og utvikle denne teknologien. Undersøkelsen gir indikasjoner på at de store bankene kommer til å

ta i bruk kunstig intelligens og annen ny teknologi raskere enn de små bankene som blant annet kan leses ut fra denne kommentaren *“De proffe og store selskapene med større behov for automatiseres og digitaliseres først. De mindre proffe og SMB markedet kommer haltende etter”* (liten bank). Videre fremkommer det bekymring fra noen av de små bankene, at ved økt automatisering vil vurderingskriteriene bli for standardiserte. Konsekvensen av dette kan bli at enkelte bedrifter får det vanskeligere med å få lån, da det blir mindre grad av individuell vurdering.

De fleste bankene hadde heller ingen formening om hvilke standard som krever «minst grad» av menneskelig vurdering, eller har det beste utgangspunktet for samarbeid med kunstig intelligens. Det ble også problematisert overfor bankene om regnskapsreguleringer hemmer den digitale utvikling, og om større grad av virkelig verdi vil gjøre det lettere. Her fremgikk det uenigheter, hvor de små/mellomstore var imot og de store var mer positive til innføring av mer virkelig verdi. Men på den andre siden var det noe usikkerhet rundt spørsmålet om regnskapsstandardene hemmer dagens digitalisering, hvor noen var bekreftende, mens andre hadde ikke et klart svar. Bankene belyste videre at verdsettelsen er nødt til å bli mer pålitelig da det er stor variasjon i reguleringene og at de baserer seg på subjektive vurderinger og ulike målemetoder.

Men som påpekt tidligere er det flere banker som uttrykker bekymring over hvilke konsekvenser digitaliseringen vil medføre kundene og kvaliteten på analysen av de utarbeidede tallene. Bekymringen som fremkommer av dataene som er innhentet, kan oppsummeres av disse tre uttalelsene:

- *“Digitale løsninger mangler behovsavdekking og en god samtale med rådgiver vil avdekke ofte helt andre behov enn det kunden egentlig i utgangspunktet hadde”* (liten bank).
- *“Bankene blir for "firkantet" og for like i vurderingen av lånetilsagn. Kjennskap til mennesker og lokale forhold blir stadig vanskeligere å vektlegge. Et problem for konkurransesituasjonen hvis alle må bli som DNB, og et problem for kundene om alle må treffe på de samme punktene før et lån kan vurderes innvilget. Bekymringsfullt at finanstilsynet "KUN" er opptatt av å gjøre alle bankene helt like”* (mellomstor bank).
- *“Nærhet til kunde og det å kunne fange opp signaler i markedet”* (stor bank).

Dette er noe som forsterker mistanken vår om at ikke alle bankene har fullt forstått hva begrepene digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens innebærer. Dette forsterkes også av en annen uttalelse om automatiseringen: *“Automatisering trenger et stort datagrunnlag, mindre virksomheter kan oppleve dårligere løsninger da automatiserte prosesser ikke fanger opp lokal kunnskap om kunden”* (Liten bank). Da det er kunstig intelligens som trenger store mengder data for å lære og utvikles, mens automatisering beskrives som en prosess hvor man tar mennesket helt eller delvis ut av prosessen. Det er også en mellomstor bank som uttaler at *“vurdering av regnskap bør i liten grad gjøres av kunstig intelligens. Gjør det bare enda enklere å manipulere virkeligheten”*. Dette er nok et eksempel på at bankene ikke helt forstår hva kunstig intelligens er, da kunstig intelligens blir lært opp til å gjenkjenne det som man ønsker. På den andre siden viser teorien at en risiko med kunstig intelligens kan være bevist eller ubevist manipulasjon av læringen. Men samtidig er denne læringen sannsynligvis ikke noe produsentene av regnskapet gjør, men brukerne av regnskapet og revisor, som lærer opp systemene til å gjenkjenne røde flagg, misligheter og feil. Samtidig kan det antakelig ikke bli verre enn det er i dag, da bankene ikke oppdager i nærheten så mange tilfeller av misligheter som det med rimelighet kan antas å være i de over 300 000 selskapene i Norge.

Som teorien viser er digitale løsninger verktøy som bankene kan bruke til for eksempel å mate inn tall, dele eller innhente informasjon. Dette betyr altså at digitale løsninger er regelbaserte handlinger som er forhåndsprogrammert av mennesker. Mens kunstig intelligens er et prediksjons hjelpemiddel som vil forbedre beslutningsgrunnlaget ved å innhente informasjon, se komplekse sammenhenger basert på store mengder data og lære hva den skal se etter ved hjelp av disse dataene. Mens automatisering på den andre siden er teknikken å få systemer til å fungere uten, eller med liten grad av menneskelig medvirkning, slik at kunstig intelligens er en del av automatiseringen, men ikke automatisering i seg selv.

Utviklingen av teknologien har ikke som hensikt å erstatte mennesket fullt ut, men å effektivisere, forbedre kvaliteten og frigi arbeidskapasitet som kan brukes på andre områder. Den frigitte arbeidskapasiteten kan brukes på som mangt, for eksempel forbedre kundekontakten. Hvor rådgiverne vi få bedre mulighet til å gå i dybden. Det er derfor viktig at kompetansen til bankrådgiveren spisses mer mot rådgivningen av kundene og større grad spesialisere seg på å forstå de menneskelige vurderingene som ligger i regnskapet. Da det vanskelig kan hevdes at kunstig intelligens vil kunne forstå de menneskelige vurderingene og hvordan «verden fungerer» på overskuelig fremtid. Det å forstå hvordan verden fungerer, og ta

beslutninger i unike situasjoner basert på et lite sett med data er ifølge teorien i delkapittel 4.2 mennesket styrke over kunstig intelligens.

Gjennom digitalisering vil fremtidens bankrådgiverens oppgaver forandres. Mange av oppgavene som utføres i dag vil trolig bli automatisert og erstattet av kunstig intelligens. Dette vil gi mer tid til å utforske mangler og kontrollere poster i regnskapet, som for eksempel manglende avsetninger, mer tid til oppfølgingen av kunden, og kan i større grad bruke tiden sin på rådgivning og sikre et langt fremtidig partnerskap. Fremtidens bankrådgiver kan samtidig få en rolle som «watchdog» både for banken, men også for myndighetene, andre investorer og brukere av regnskapet. For bankene sin del betyr dette at bankrådgiveren kan fokusere mer på å kontrollere regnskapet og kundene, som vil kunne føre til at bankene ikke nødvendigvis trenger å ta like konservative vurderinger av regnskapsposter og dermed innvilge lån som ellers ville blitt avvist. Eller på den andre siden avvise lån hvor regnskapet gir indikasjoner på at noe er «galt», fordi bankene da vil bli mer sikkert på at regnskapet er riktig.

8.0 Avslutning

I denne delen av oppgaven skal vi oppsummere forskningsspørsmålene før vi konkluderer hovedproblemstillingen basert på resultatene og drøftelsen under delkapittel 6 og 7. Videre vil vi evaluere studien opp mot teorien under delkapittel 5.3. Før vi skal komme med noen anbefalinger rettet spesielt mot bankene, men også anbefalinger/kritikk mot reguleringene. Tilslutt vil vi komme med noen forslag til videre forskning.

8.1 Oppsummering og konklusjon av funn

I dette delkapittelet vil vi ta for oss hovedproblemstillingen: *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*. Vi vil her søke å besvare problemstillingen basert på forskningsspørsmålene ved å se forskningsspørsmålene i sammenheng. Det vil først bli gitt en oppsummering av funnene i forskningsspørsmålet før dette vil bli brukt til å konkludere på problemstillingen.

Forskningsspørsmål (1): *“Hvordan brukes regnskapet og hvilke nøkkeltall, samt annen informasjon i årsrapporten brukes i vurderingen og oppfølgingen av lånetilsagnet?”* Det er flere momenter som vil ha betydning for den digitale utviklingen i samspill med bankrådgiveren. Her fremkommer det at offentlig rapporterte årsrapporten brukes, men det er indikasjoner på at det legges størst vekt på balansen, hvor årsrapporten ofte komplementeres med annen offentlig tilgjengelig og ikke-offentlig informasjon, hvor bankene bruker i snitt tre år med regnskap for å se trender og utvikling i bedriften. Fokuset ligger på balansen fordi det er her verdiene ligger, men det er i resultatet at verdiene skapes. Det fremkommer at bankene hele tiden er ute etter det mest rettviseende bilde, og vil i de fleste situasjoner foreta egne vurderinger og i enkelte tilfeller innhenter eksterne takseringer av eiendelene i balansen. Videre vises det noe skepsis til økt bruk av virkelig verdi i den norske reguleringen fra de små/mellomstore bankene. Undersøkelsen viste videre at noter og nøkkeltall brukes, men forskning har vist at informasjonsverdien av tradisjonelle nøkkeltall reduseres som følge av at regnskapet «lyver» på enkelte områder og bankene hevder at noteopplysningene i regnskapet kan være av varierende kvalitet. I tillegg tyder studien på at banken foretar konservative vurderinger av balansepostene.

Undersøkelsen tyder videre på at revisor brukes i noen grad ved vurdering, men i liten grad under oppfølgingen av lånetilsagnet. Men det er også indikasjoner på at revisor kun kontaktes

i spesielle situasjoner og noe for sent i oppfølgingen. De små bankene benytter revisor i noe mindre grad, da de i større grad stoler på sine egne lokalkunnskaper. Det framkommer av bankene at revisors beretning, samt årsberetningen har blitt for standardisert og at det er tendenser til «klipp og lim». Videre gir studien indikasjoner på at få tilfeller av regnskapsmanipulasjon oppdages av bankene. Samtidig kan scoren i kredittrisikovurderingen av kunden påvirkes av misligheter og tildels utdaterte nøkkeltall i regnskapet. Det fremkommer at covenant brukes som et kontrollverktøy, men studien gir tegn på at dette kun er ønskelig å bruke i større engasjement, hvor det samtidig brukes tradisjonelle og tildels utdaterte nøkkeltall som covenant. Studien gir til slutt indikasjoner på at det er mye fokus på å ta sikkerhet, som i verste fall kan hemme det norske næringslivet. Samtidig viser studien at vurderingene for investeringseiendom, som studien har hatt et fokus på, ikke har vesentlig forskjellig vurdering fra andre lån. Det eneste studien viser er at bankene anser dette som noe tryggere lån og det er noe fokus på leieavtaler.

Fra forskningsspørsmål (2): *“Finansregnskapet «lyver» på enkelte områder og regnskapsbrukeren ikke har god nok innsikt i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen”*. Det er flere momenter som tyder på at regnskapet «lyver» på enkelte områder og således påvirker digitaliseringen. Undersøkelsen gir signaler på at kompetansen hos saksbehandleren i noen banker har enkelte mangler når det kommer til de valg og vurderinger som er gjort i regnskapene, hvor kunnskapen synes å øke med størrelsen på banken. Dette vil således ha en innvirkning på digitaliseringen da mennesket og teknologi må operere i samspill.

Finansregnskap betraktes som den viktigste informasjonskilden til eksterne beslutningstakere, det er derfor viktig at regnskapskvaliteten er av høy kvalitet. Men både teori og undersøkelsen viser at finansregnskapet «lyver» på enkelte områder, slikt at informasjonsverdien av tradisjonelle nøkkeltall reduseres. Undersøkelsen gir videre indikasjoner på at noen banker ikke er fullt klar over dette. Videre avdekket undersøkelsen at ikke alle bankene ville oppdaget endringer i prinsipper, estimater og vurderinger. Dette er noe som gir signaler på at noen av bankene ikke er helt klar over hvilken effekt dette har på finansregnskapet. Men studien klarte ikke å avdekke hvordan bankene ville håndtert en endring fra NGAAP til IFRS. Det er flere indikatorer i resultatet og drøftelsen på at spesielt de små, men også i noen grad de mellomstore bankene har noen mangler i kunnskapen om regnskapsregulering og bakgrunnen for tallene

som blir rapportert. Da det virker som at de ikke forstår de regnskapsmessige begrepene som blir benyttet i undersøkelsen.

Samlet kan dette indikere at enkelte av bankene er mer opptatt av å ta nok sikkerhet og gjøre konservative vurderinger enn å forstå de vurderinger og valg som er gjort for regnskapstallene. Indikasjoner i undersøkelsen viser at desto mindre banken blir desto mer variert blir kunnskapen om regnskapsreguleringen, men samtidig er det også her store forskjeller hvor noen skiller seg ut med svært god kunnskap.

Fra forskningsspørsmål (3): *“Hvor langt har bankene kommet i digitalisering rettet mot bedriftsmarkedet? Hva er mulighetene og utfordringene ved digitalisering av låneprosessen?”* Er det flere momenter som tyder på at digitaliseringen har en vei å gå, og at det er flere utfordringer som indikerer å ha en sammenheng med informasjonen som blir innhentet fra selskapene og kunnskapen bedriftsrådgiverne besitter.

De digitale løsningene er i mer eller mindre grad implementert, men i varierende grad avhengig av størrelsen på bankene. Indikasjonene fra studien viser at de større bankene har et høyere fokus på digitaliseringsprosessen. Men flertallet av bankene synes å undervurdere potensialet til kunstig intelligens i forhold til hva teorien viser. Videre fremkommer det at de små bankene har noe mindre kunnskap om hva digitalisering innebærer og hva som utgjør forskjellen i kunstig intelligens i forhold til en automatisert prosess. Men det er flere av respondenter som viser indikasjoner på mangler i kunnskap om digitalisering dette uavhengig av størrelsen til banken. Slik situasjonen er i dag kan vi se at bankene har digitalisert prosessen i noen grad, men det foreligger flere momenter som må utbedres for at digitaliseringen skal kunne nå sitt potensial. Automatisering av prosesser i bankene kan by på flere utfordringer i tiden fremover da regnskapene inneholder mange subjektive vurderinger og profesjonelt skjønn, noe som i dag kun kan forstås av mennesker.

Men samtidig foreligger det flere muligheter og løsninger som kan være med på å effektivisere og forbedre låneprosessen. Dette hvor blant annet kunstig intelligens, Big Data, SAF-T, og Blockchain vil bistå i den fremtidige digitaliseringen. Bruken av kunstig intelligens vil også etter all sannsynlighet øke i tiden framover, hvor den vil bistå bankene med fremtidig prediksjon og trendanalyse. Big Data vil sannsynligvis ha en sentral rolle hvor man henter og lagrer informasjon om kunden og avgjørelser kan basere seg i større grad på datagrunnlag. SAF-T

formatet kan gjøre det vesentlig lettere å dele regnskapet mellom produsent og bruker, samt minske variasjonen i utformingen av regnskapet. Blockchain vil kunne effektivisere informasjonsinnhenting, samt øke vurderingsgrunnlaget til brukeren da informasjonen blir mer transparent. I et Blockchain nettverk brukeren kan se og innhente all regnskapsinformasjon som også vil kunne bidra til å redusere asymmetrisk informasjon.

Men på den andre siden foreligger det noen utfordringer med implementeringen av de nye systemene og teknologien som presentert ovenfor. Dette fordi en omstilling vil være ressurskrevende og er avhengig av en generelt høy kvalitet på de rapporterte tallene som bankene bruker i sine vurderinger. Ved implementering av kunstig intelligens kreves det store mengder data. Derfor vil antakelig de små bankene få noe større utfordringer enn de større bankene med læring og utvikling av disse systemene. Videre kan kunstig intelligens resultere i at bankene får mindre kundekontakt og muligheten for mer salg kan forsvinne hvis dette ikke implementeres på de rette områdene. Studien avdekker også at bankene har bekymringer for at kunstig intelligens skal medføre mer manipulasjon. Men teorien viser at dette er ubegrunnet bekymring så lenge kunstig intelligens blir lært opp riktig, men samtidig er det et lærende system som kan bli utsatt for bevisst eller ubevisst manipulering under læringen. Videre har Blockchain og Big Data noen begrensninger som må hensyn tas. Blockchain løser ikke problemet med periodiseringene i regnskapet og Big Data har utfordringer knyttet til personvern. Til slutt vil PSD2 direktivet åpne opp for økt konkurranse som kan utfordre også denne delen av banknæringen. Men samtidig kan dette føre til økt samarbeid på tvers av bransjer som kommer kundene til gode.

Flere av oppgavene som bankrådgiveren i dag utfører vil antakelig bli automatisert og erstattet av kunstig intelligens. Dette vil frigi mer tid til å drive med verdiskapende aktivitet og undersøke kvaliteten på regnskapet som for eksempel å utforske regnskapsposter for å avdekke mangler. Det vil bli samtidig mer tid til oppfølgingen av kunden, og hvor man i større grad kan bruke tiden på rådgivning og sikre et langt fremtidig partnerskap.

Konklusjon

Det er flere momenter fra forskningsspørsmål (1) om bruken av årsrapporten som direkte eller indirekte kommer av regnskapsreguleringen, som kan påvirke digitaliseringen. Kvaliteten og tilliten til regnskapet, spesielt nøkkeltall og noter som er en sentral del av flere av vurderingene som gjøres i forbindelse med lånetilsagn har indikasjoner på å være noe lavt. Videre gjøres det mange subjektive vurderinger i regnskapet, hvor det er muligheter for profesjonelt skjønn i regnskapsstandardene. Noe som fører til at bankene foretar egne konservative vurderinger og beregninger for å sikre seg mot misligheter. Dette er noe som vil gjøre det vanskelig for bankene å kunne stole på at kunstig intelligens kan ta de vurderingene og de forbehold som trengs for å kunne etablere et rettvise bilde av regnskapet. Men det er samtidig viktig at rådgiverne forstår at kunstig intelligens skal bistå rådgiverne og ikke overta all vurderingen. Slik at rådgiverne kan konsentrere seg i større grad på å undersøke kvaliteten regnskapet. Videre er det viktig at fremtidens finansregnskap blir mer pålitelig for at den digitale utviklingen skal fortsette.

Under forskningsspørsmål (2) viser momentene at kompetansenivået og regnskap som «lyver» på enkelte områder påvirker digitaliseringen. Studien og teorien viser at regnskapet lyver på enkelte områder som følge av regnskapsreguleringen og kan således problematisere bruken av regnskapet i digitaliseringen. Videre viser studien at kompetansenivået om de valg og vurderinger som gjøres i regnskapet er noe varierende mellom bankene, hvor kunnskapsnivået synes å øke med størrelsen på banken med noen unntak. Kompetansen er viktig for at mennesket skal kunne fylle sin rolle i samspillet med kunstig intelligens. Som det fremgår av forskningsspørsmål (3) er det flere spennende løsninger som er under utvikling og kan motvirke noen av momentene. Men samtidig inneholder også disse flere utfordringer som man må være bevisst på. Det er derfor viktig at også bankrådgiverne innehar den rette digitalkompetansen.

Med disse momentene kan vi konkludere med at regnskapsreguleringen og kompetansenivået har en påvirkning i digitaliseringen av låneprosessen, men likevel synes dette å foreligge noen løsninger som kan motvirke noe av påvirkningen. Som en mulig konsekvens av de implisitte kravene til økt kunnskap og digitalisering vil man kunne tro at det sannsynligvis blir flere fusjoner av mindre banker. Noe som det allerede kan spores indikasjoner på ved fusjonen av Harstad sparebank, Lofoten sparebank og Vesterålen sparebank til Sparebank 68° Nord.

8.2 Evaluering av Studien

I denne delen skal vi evaluere studien ut fra teorien presentert under delkapittel 5.3. Vi vil gjøre en kritisk drøfting av validiteten, reliabiliteten og etiske vurderinger. I denne studien ble vår spørreundersøkelse besvart av 29 forskjellige bedriftsrådgivere fra 20 små, 6 mellomstore og 3 store banker rundt om i landet.

Validiteten (gyldigheten) til studien er som sagt definert som en uttalelse av sannhet, riktighet og styrke. En svakhet med den interne validiteten i studien kan stamme fra om respondentene har gitt en sann beskrivelse av virkelighet. Det er selvsagt alltid en risiko for dette i studier, som her er gjennomført, men samtidig har undersøkelsen hatt 29 respondenter hvor det er sett på sammenhenger innenfor den respektive inndelingen av respondentene. I tillegg har respondentene fått være anonyme. Dette har muligens medført mer ærlige svar. På den andre siden var det stor forskjell i antall banker i inndelingen, hvor det var flere små banker som responderte enn store banker. Samtidig er det slik at populasjonen og dermed utvalget består av langt flere små banker enn mellomstore og store banker, derav den høye forskjellen.

Videre oppstår problemet om vi som gjennomfører studien, har tolket og gjengitt svarene fra respondentene riktig og om vi har trukket de rette konklusjonene som gjenspeiler virkeligheten. Vi har etter beste evne forsøkt å gjengi svarene fra respondentene under kapittel seks på en objektiv og korrekt måte som vil gjenspeiler virkeligheten. Selv om det alltid vil være en risiko for at våre egne tanker og holdninger vil kunne påvirke gjengivelsen. Samtidig som vi har brukt kunnskapen vi har opparbeidet oss gjennom fem år med studier, samt arbeidet med teori og metode for å tolke og konkludere i studien. Det kan sies at resultatene i noe grad kan generaliseres for hele populasjonen. Selv om studien ideelt sett skulle hatt en større svarprosent, gir de respondentene vi har fått et tilfredsstillende bilde av virkeligheten. Teorien gir heller ikke noe nærmere indikasjoner på hva som er en tilfredsstillende svarprosent i forhold til utvalget. Men på grunn av begrensninger i tid og ressurser var det vanskelig å gjøre svarprosenten høyere da vi måtte ha startet ringerunder til bankene som ikke responderte. I tillegg vil det være en svakhet for den eksterne gyldigheten at vi ikke har sett på geografiske- og erfaringsmessige forskjeller. Da vi ikke har fått svar fra alle landets områder og hvor vi ikke har problematisert erfaringen til respondentene.

Reliabilitet (pålitelighet) omfatter som sagt tilfeldige målefeil, altså forsknings resultatenes konsistens og troverdighet (Kvale et al., 2015). Vi har fått indikasjoner på at respondentene på

enkelte spørsmål ikke har forstått spørsmålet, samtidig som dette gir grunnlag for noe av drøftelsen under forskningsspørsmål (2) da det indikerer at respondentene ikke kjenner de regnskapsmessige uttrykkene. Selv om vi med intensjon stilte spørsmålene om digitalisering noe mer åpent enn spørsmålene i de andre delene, burde vi nok vært noe mer presis. Da vi fikk veldig varierende svar på denne delen, noe som kan svekke påliteligheten til studien. Samtidig kan påliteligheten til studien ha blitt svekket av det store antallet spørsmål. Dette kan ha medført at respondentene har «gått lei» og derfor har gitt mer upresise svar utover i undersøkelsen. På den andre side har vi spurt mange spørsmål med ulike vinklinger for å få mest mulig pålitelige svar, dette medfører at vi får et bedre bilde av respondentenes meninger og synspunkt som vil øke påliteligheten til studien.

I forhold til etiske vurderinger har det vært en prioritet at respondentene skulle få være anonyme, som sannsynligvis har ført til mer ærlige svar. Videre at data fra undersøkelsen skulle bli oppbevart på en trygg måte og at undersøkelsen skulle bli gjennomført i henhold til universitetet og NSD sine retningslinjer. I tillegg har vi til enhver tid vært klar over hvilken påvirkning undersøkelsen kan påføre respondentene.

8.3 Anbefalinger

Etter å ha belyst situasjonen bankene befinner seg i dag, ser vi flere muligheter som eventuelt kan bidra til å bedre situasjonen. Av dette vil vi presentere noen anbefalinger og tiltak som kan iverksettes. Men som det fremkommer, bør problemene løses av de respektive partene selv, som innehar kunnskapen om egne prosesser. Vi har sett tre viktige punkter som vi ser på som essensielle for å løse noen av utfordringene som studien har belyst: For det første bør regulatoriske myndigheter og organisasjoner tilpasse regnskapsreguleringen til den digitale utviklingen på de områdene hvor dette er nødvendig. Bankene bør også fokusere på kunnskap om regnskapsmessige valg og vurderinger, samt øke den digitale kunnskapen i alle ledd av virksomheten.

For det tredje bør Resultatkvantitativanalyse innføres som et hjelpemiddel for å avdekke regnskapsmessige valg og skjønn foretatt av ledelsen, samt om det foreligger tegn til misligheter. Analysen tar utgangspunkt i fem steg. (1) Identifisere et selskaps kritiske regnskapsstørrelse, (2) evaluere graden av elastisitet i relevante regnskapsstørrelser, (3) evaluere regnskapsstrategien, (4) vurdering av informasjonskvaliteten og til slutt som punkt (5)

i regnskapskvalitetsanalysen skal røde flagg identifiseres. For mer informasjon om regnskapskvalitetsanalysen henvises det blant annet til Heskestad, T. (2015). “*Resultatkvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter*” og Heskestad, T. (2014). “*Manipulering av kostnader og «røde flagg»*” og “*Resultatkvalitet anno 2015 – en casestudie av norske regnskapsskandaler*” av Malén Ryste.

8.4 Forslag til videre forskning

Forslagene som blir gitt under er bare ment som veiledning for å starte tankeprosessen med å utvikle en passende problemstilling og undersøkelser for å se om det er mulig å gjennomføre en studie av forslagene. Forfatterne av denne artikkelen har ikke undersøkt om de følgende forslagene under er forsket på tidligere og det bør derfor undersøkes før påbegynnelse av studie.

Studien som er gjennomført her har gitt indikasjoner på at det praktiseres stor grad av konservatisme hos bankene og det er tegn til at dette forekommer i noe større grad hos de mindre bankene. En videre studie kan se på hvor stor grad dette praktiseres og hvilken betydning dette har for næringslivet. Videre har studien gitt indikasjoner på at de ansatte på lavere nivå i organisasjonen har noe manglende kunnskap om digitalisering og forskjellen mellom automatisering og kunstig intelligens. En mulig studie kan se mer direkte på denne kunnskaps mangelen og hvordan opplæring praktiseres. For å bygge videre på denne studien bør det gjøres grundige dybdeintervjuer med regulatoriske myndigheter, personer som utvikler datasystemer rettet mot banker (for eksempel Evry), bankrådgivere/ledelsen i banker og it-avdelingen i bankene for å få en mer dyptgående forståelse av situasjonen for å bekrefte de funnene som er gjort i forbindelse med regnskapsreguleringens og kompetansens påvirkning av digitaliseringen.

Litteraturliste

Agrawal, A., Gans, J., & Goldfarb, A. (2018). *Prediction machines: the simple economics of artificial intelligence*. Harvard Business Press.

Arntzen, E. & Tolsby, J. (2010). *Studenten som forsker i utdanning og yrke: Vitenskapelig tenkning og metodebruk*. (Red.) Høgskolen i Akershus.

Basel Committee. (2018). *History of the Basel Committee*. Hentet 21.03.2019 fra: <https://www.bis.org/bcbs/history.htm>

Beisland, L. A., & Heskestad, T. (2016). *Regnskapsføring av goodwill-En sammenligning av GRS og IFRS*. *Praktisk økonomi & finans*, 32(02), 216-227. Hentet fra: https://www.idunn.no/pof/2016/02/regnskapsfoering_avgoodwill_-_en_sammenligning_av_grs_og_if

Carlberg, B. S. (2003). *Bruk av covenants i låneavtaler*. *Praktisk økonomi & finans*, 20(1), 99-106. Hentet fra: https://www.idunn.no/pof/2003/01/bruk_av_covenants_i_laneavtaler

Couper, M.P, C. Kennedy, F.G Conrad & R. Tourangeau (2011). *Designing Input Fields for Non-narrative Open-Ended Responses in Web Surveys*. *Journal of Official Statistics*, 27 (1): 65-85. Hentet fra: (Jacobsen, 2015)

Cortet, M., Rijks, T., & Nijland, S. (2016). *PSD2: The digital transformation accelerator for banks*. *Journal of Payments Strategy & Systems*, 10(1), 13-27.

Cressey D. (1953). *Other People's Money: A Study in the Social Psychology of Embezzlement*. California: Wadsworth.

Datatilsynet (2017). *Big Data – personvernprinsipper under press*. Hentet 08.03.2019 fra: <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/rapporter-og-utredninger/big-data/>

DeAngelo, L. E. (1981). *Auditor size and audit quality*. *Journal of Accounting & Economics*, 3, 183- 199.

DnR. (2017). *Den norske Revisorforenings regler om etikk*. Hentet 20.02.2019 fra: https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/etikk/DnRs_regler_om_etikk

Eriksen, Å. S. (2017). *Ensidig digitalisering farlig*. *Finansfokus*. Hentet 11.03.2019 fra: <https://www.finansforbundet.no/finansfokus/2017/09/13/ensidig-digitalisering-farlig/>

Fichman, R. G., Dos Santos, B. L., & Zheng, Z. (2014). *Digital innovation as a fundamental and powerful concept in the information Systems curriculum*. *Mis Quarterly*, 38(2), 329-349. Hentet 13.03.2019 fra: https://www.researchgate.net/profile/Robert_Fichman/publication/261400539_Digital_Innovation_as_a_Fundamental_and_Powerful_Concept_in_the_Information_Systems_Curriculum/links/5a0ef92fa6fdccd95db7286e/Digital-Innovation-as-a-Fundamental-and-Powerful-Concept-in-the-Information-Systems-Curriculum.pdf

- Finans Norge (2017). *Operasjonell risiko*. Hentet 26.04.2019 fra: <https://www.finansnorge.no/globalassets/presentasjoner/2017/operasjonell-risiko-norges-bank.pdf>
- Finanstilsynet (2016). *Om Finanstilsynet*. Hentet 25.04.2019 fra: <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>
- Finanstilsynet (2017a). *Kapitaldekning - Beregningsgrunnlaget*. Hentet 25.04.19 fra: <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/beregningsgrunnlaget/>
- Finanstilsynet (2017b). *Nye standarder fra Baselkomiteen vedtatt*. Hentet 26.04.19 fra: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2017/nye-standarder-fra-baselkomiteen-vedtatt/>
- Finanstilsynet. (2019). *Informasjon i forbindelse med forestående gjennomføring av PSD2*. Hentet 25.03.2019 fra: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2019/informasjon-i-forbindelse-med-forestaende-gjennomforing-av-psd-2/>
- Flygind, B, H. (2016). *Utviklingen i banknæringen – evolusjon eller revolusjon? PWC*. Hentet 24.03.2019 fra: <https://blogg.pwc.no/finansbloggen/utvikling-i-bankn%C3%A6ringen-evolusjon-eller-revolusjon>
- Forvaltningshuset. (2016). *Investeringskommentar – eiendom*. Hentet 03.04.2019 fra: <https://www.forvaltningshuset.no/2016/12/15/investeringskommentar-eiendom/>
- Frøystad, P., & Holm, J. (2016). *Blockchain: Powering the Internet of Value*. Hentet 29.03.2019 fra: <https://www.evry.com/globalassets/insight/bank2020/bank-2020---blockchain-powering-the-internet-of-value---whitepaper.pdf>
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. John Wiley & Sons Incorporated.
- Gjesdal, F. (2003). *Resultatkvalitet anno 2003*. Praktisk økonomi & finans, 19(01), 51-67.
- Gulden, B. (2015). *Den eksterne revisor* (9. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Gripsrud, G., et al. (2004). *Metode og dataanalyse: med fokus på beslutninger i bedrifter*. Høyskoleforlaget, Kristiansand.
- Gripsrud, G., Silkoset, R., & Olsson, U. (2010). *Metode og dataanalyse: Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2. utg. ed.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Grønmo, S. (1996). *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen*. Kvalitative metoder i samfunnsforskning: 73-108.
- Wold og Helgevold (2014), *Virkelig verdimåling for ikke-finansielle eiendeler i IFRS*. Mastergradsoppgave (NHH)
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet*. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Cappelen Akademisk forlag. Oslo.

- Healy, P.M. & Wahlen, J.M. (1999). *A review of the earnings management literature. Accounting Horizons*, 13(4), 365–383. Hentet fra: (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).
- Hegdahl, P. & Regnskap Norge. (2018). *SAF-T blir lovpålagt fra 2020*. Hentet 28.04.19 fra: <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/bokforing/saf-t-blir-lovpalagt-fra-2020/>
- Heskestad, T. (2014). *Manipulering av kostnader og «røde flagg»* | Deloitte Norge. Hentet fra: <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/manipulering-av-kostnader.html>
- Heskestad, T. (2015). *Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter*. Revisjon og regnskap, 8.
- Heskestad, T., & Tofteland, A. (2016). Virkelig verdi av varige driftsmidler. Revisjon og regnskap, (1).
- IASB. (2010). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. Hentet fra: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/>
- IASB. (2015). *Conceptual Framework for Financial Reporting - Exposure Draft*. Hentet fra: <https://www.ifrs.org/-/media/project/conceptual-framework/exposure-draft/published-documents/ed-conceptual-framework.pdf>
- Investopedia. (2019). *Fintech*. Hentet 15.02.2019 fra: <https://www.investopedia.com/terms/f/fintech.asp>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3 utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Jakobsen, L. F., & Sørli, I. N. (2017). *Forekomsten av røde flagg i årsregnskapet til konkursrammede norske aksjeselskap* (Master's thesis, Universitetet i Agder: University of Agder).
- Johnsen, A., & Kvaal, E. (1999). *Regnskapsloven. Kommentarer til lov av 17.juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m. v.* Oslo/Bergen: Cappelen Akademisk Forlag.
- Kinserdal, F. (2018). *På tide å ta i bruk nye nøkkeltall i regnskapsanalysen*. Praktisk økonomi & finans, 34(04), 312-326.
- Kristoffersen, T. (2014). *Virksomhetsstyring og regnskapsorganisering: Lærebok*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode: ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3 utg. Vol. 2). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvifte, S., Bernhoft, A., & Tofteland, A. (2011). *Finansregnskap: God regnskapsskikk og IFRS* (2. utg. 3 opplag. 2016). Bergen: Fagbokforlaget.

- Kvifte, S., Johnsen, A., & Den Norske revisorforening. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utg. ed.). Oslo: Den norske revisorforening.
- Langli, J. C., & Tellefsen, J. T. (2010). *Årsregnskapet* (9. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langli, J. C. (2016). *Årsregnskapet* (10. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Langli, J. C. (2005). *Regnskapskvalitet: om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon*. *Praktisk økonomi & finans*, 2005(1), 49-62.
- Lien, I. (2019). *Automatisering, roboter og kunstig intelligens: Hva er egentlig forskjellen?* Hentet 28.04.19 fra: <https://www.onctg.com/automatisering-av-forretningsprosesser/>
- Lazanis, R. (2015). *How Technology Behind Bitcoin Could Transform Accounting as We Know it*. Techvibes. Hentet 04.04.2019 fra: <https://techvibes.com/2015/01/22/how-technology-behind-bitcoin-could-transform-accounting-as-we-know-it-2015-01-22>
- Lokanan, M. E. (2014). *Challenges to the fraud triangle: Questions on its usefulness*. *Accounting Forum*. doi: 10.1016/j.accfor.2015.05.002
- Lu, H., Li, Y., Chen, M., Kim, H., & Serikawa, S. (2018). *Brain intelligence: go beyond artificial intelligence*. *Mobile Networks and Applications*, 23(2), 368-375. Hentet fra: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11036-017-0932-8>
- Lønneid M. R. (2017). *Regnskapsbransjen er i et paradigmeskifte*. Hentet 06.03.2019 fra: <https://www.visma.no/blogg/spar-digitale-klasseskiller-i-regnskapsbransjen/>
- Moen, T., & Havstein, B. (2009). *Regnskapsorganisasjon: Bokføring og intern kontroll* (5. utg. ed.). Oslo: Cappelen akademisk forlaget.
- Moen, S. (2015). *Forenklet IFRS hva, hvem og hvordan*. Hentet fra <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/forenklet-ifrs-hva-hvem-hvordan.html>
- Moe, S. (2017). *Nordea-sjefen om sin bransje: - Nå endres alt vi gjør*. E24. Hentet 22.02.2019 fra: <https://e24.no/digital/bank/nordea-sjefen-om-sin-bransje-naa-endres-alt-vi-gjoer/24195003>
- Marr, B. (2018). *The 4th industrial Revolution is Here – Are You Ready*. Forbes. Hentet 15.02.2019 fra: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/08/13/the-4th-industrial-revolution-is-here-are-you-ready/#52bcae7d628b>
- McAfee, A., & Brynjolfsson, E. (2012). *Big Data: The Management Revolution*. Harvard Business Review. Hentet 13.02.2019 fra: <http://tarjomefa.com/wp-content/uploads/2017/04/6539-English-TarjomeFa-1.pdf>
- Norges Bank (2018). *Finansiell stabilitet 2018: sårbarhet og risiko*. Hentet 24.04.2019 fra: https://static.norgesbank.no/contentassets/1afe861c5f1c43afaf61fb57082e7c7a/fs2018_rapport.pdf?v=11/23/2018133919&ft=.pdf

Norges Bank (2004). *Norske Finansmarkeder – Pengepolitikk og Finansiell Stabilitet*. Hentet 27.04.2019 fra:
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/183934/FERDIG%20MASTEROPPGA VE%21%21%21.pdf?sequence=1>

Norsk Regnskapsstiftelse, (2018). *OM NRS*. Hentet fra:
<http://www.regnskapsstiftelsen.no/om-nrs/>

NOU 2015: 10. *Lov om regnskapsplikt*. Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-10/id2425387/sec22>

Ot.prp. nr. 42 (1997-98), *Om lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. Hentet fra:
http://www.revisjon.no/spesielle_tema_regnskap

Ot.prp. nr. 89 (2003-2004), *Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (gjennomføring av EØS-regler om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder m.m.)*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-89-2003-2004-/id129316/sec3>

Petersen, C. V., Plenborg, T., & Kinserdal, F. (2017). *Financial Statement Analysis: Valuation-Credit Analysis-Performance Evaluation*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.

Personopplysningsloven (2018). *Lov om behandling av personopplysninger (LOV-2018-06-15-38)*. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38/*#KAPITTEL_8

Ramvi, J. (2018). *Slik vil blockchain endre regnskapsbransjen*. Hentet 20.03.2019 fra:
<https://www.visma.no/blogg/jon-ramvi-slik-vil-blockchain-endre-regnskapsbransjen/>

Penman S. (2013): *Financial Statement Analysis and Security Valuation – Fifth Edition* McGraw-Hill International Edition. Chapters 1-18.

Picker, R., Clark, K., Dunn, J., Kolitz, D., Livne, G., Loftus, J. & van der Tas, L. (2016). *Applying IFRS standards* (4th ed. utg.). Chichester: Wiley.

PWC Norge, Fjørtoft L. E. og Brede, N. J. (2019). *Fintech*. Hentet 25.02. 2019 fra: <https://www.pwc.no/no/teknologi-omstilling/digitalisering-pa-1-2-3/fintech.html>

Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v. (LOV-1998-07-17-56)*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>

Revisorloven (1999). *Lov om revisjon og revisorer. (LOV-1999-01-15-2)*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2>

Revisorforeningen (2007). *2001-116 Avskrivninger på forretningsbygg*. Hentet 29.01.2019 fra: <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/2001-116-avskrivninger-pa-forretningsbygg/>

Ringdal, K. (2013). *Enheter og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, 3. utgave. Fagbokforlaget.

Rossen, E. & Dvergsdal, H. (2018, 10. mai). *Datamaskin: historikk*. Store norske leksikon. Hentet 19.02.2019 fra: https://snl.no/datamaskin_-_historikk

Ryste, M. (2015). *Resultatkvalitet anno 2015: en casestudie av norske regnskapsskandaler* (Master's thesis).

Sannes R. (2017). *Digitalisering av regnskapsbransjen*. Hentet 18.02.2019 fra: <https://www.visma.no/blogg/spar-digitale-klasseskiller-i-regnskapsbransjen/>

Schuman, H. & Presser S. (1996). *Questions & Answers in attitude Surveys. Experiences on question form, Wording and context*. Thousand Oaks: Sage

Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research methods for business: A skill-building approach* (7th ed.). Chichester: Wiley.

Skatteetaten (n.d). *SAF-T Regnskap*. Hentet 20.02.2019 fra: <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/starte-og-drive/rutiner-regnskap-og-kassasystem/saf-t-regnskap/>

Skjelvan, R. (2015). *Hindre for digitalisering. Praktisk økonomi & finans*, 187-195. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/66808046/pof_2015_03_pdf.pdf

SparebankenVest (2017). *Risiko- og kapitalstyring 2017*. Hentet 26.04.19 fra: <https://www.spv.no/om-oss/investor-relations/risiko-og-kapitalstyring>

Stief, S. E., Eidhoff, A. T. & Voeth, M. (2016). *Transform to Succeed: An Empirical Analysis of Digital Transformation in Firms. World Academy of Science, Engineering and Technology, International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 10(6), 1833-1842 hentet fra: <https://waset.org/publications/10004500/transform-to-succeed-an-empirical-analysis-of-digital-transformation-in-firms>.

Stenheim, T., & Blakstad, L. (2012). *Regnskapsmanipulering – definisjon, forutsetninger og incentiver*. *Praktisk økonomi og finans*, [29](2), 57-69.

Stenheim, T., Sundkvist, C., & Opsahl, A. (2017). *Hva menes med regnskapskvalitet?* - *Magma*. Hentet fra: <https://www.magma.no/hva-menes-med-regnskapskvalitet1>

Stuart, I. C. (2012). *Auditing and assurance services: an applied approach*. New York, NY: McGraw-Hill/Irwin.

Tepalagul, N., & Lin, L. (2015). *Auditor independence and audit quality: A literature review*. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30(1), 101-121.

Yermack, D. (2017). *Corporate governance and blockchains*. *Review of Finance*, 21(1), 7-31. Hentet fra: https://scholar.google.no/scholar?q=Corporate+Governance+and+Blockchains&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar

Vedlegg

Vedlegg 1: Spørreundersøkelse

Informasjon-til-respondenten

Denne spørreundersøkelsen vil være en del av datainnsamlingen for vår masteroppgave. Hensikt å kartlegge bankenes bruk av regnskapsinformasjon ved vurdering av lånetilsagn, oppfølging av lånekontrakter og digitalisering i banknæringen. Denne spørreundersøkelsen vil være en del av vår datainnsamling for vår masteroppgave. Vi tar gjerne imot flere svar fra hver enkelt bank dersom dette reflekterer en fordeling på ulike filialer/avdelinger og ansatte med ulike arbeidsfelt. Dine svar vil bli anonymisert og kan ikke spores tilbake til deg. Ønsker du også at banken din skal være anonym i studien, krysser du av feltet "Anonymiser" på neste side. Det er frivillig å delta i undersøkelsen og du kan når som helst trekke tilbake dine svar ved å underrette Erik Kleveland på E-post: Erikk113@uia.no, på TLF: 91899977 eller til Sigurd Kittelsen E-post: Sigurk17@uia.no, på TLF: 97978655. Du vil da motta en bekreftelse på at alle data eller ønsket data er slettet. Prosjektet er meldt til Norsk Senter for dataforskning (NSD), hvor vi er pålagt å følge Universitetet i Agders retningslinjer for innsamling av data, disse retningslinjene kan du lese her: <https://www.uia.no/forskning/om-forskningen/rutinar-for-behandling-av-personopplysningar-i-forskning-og-i-studentoppgaver>

Ønsker du at banken skal være anonymisert i studien?

- (1) Anonymiser
- (2) Ikke anonymiser

Bakgrunnsinformasjon

1. Hva heter banken du jobber i? (skriv inn selv om du har krysset av for "anonymisering")
2. Hvor er banken du er ansatt i lokalisert (angi tettsted/by)?
3. Omlag hvor mange ansatte er det i den banken du er ansatt i (hvis det er en filial mv., angi antall ansatte i filialen)?
4. Hvor mange års erfaring har du fra bank bransjen?

Bruk av regnskapsinformasjon ved behandling av lånesøknad

Case: Lånesøker er norsk mellomstort aksjeselskap som driver med eiendomsinvesteringer (eks. totalkapital på 100 mill. kroner). Bedriften søker om lån på 50 mill. kroner til eiendomsinvestering, eiendommen skal i all hovedsak leies ut. Bedriften har kundeforhold fra før, men bare mindre lån.

NB! Tallene over er kun ment som veiledning, bruk om nødvendig lavere tall.

For besvarelsen av spørsmålene under, ta utgangspunktet i dette caset.

1. Hva slags informasjon innhentes typisk om kunden ifm. behandling av lånesøknad?

2. Hvordan vektet regnskapsinformasjon ift. annen informasjon?

- (1) Stor vekt
- (2) Middels vekt
- (3) Liten vekt

3. Hvor mange år med regnskap anvendes?

4. Etableres det en prognosemodell f.eks. for beregning av fremtidig kontantstrøm?

- (1) Ja
- (2) Nei

5. Hva er viktigst som informasjonskilde?

- (1) Konsernregnskap
- (2) Selskapsregnskap

6. Kompletteres offentlig tilgjengelig regnskapsinformasjon med annen regnskapsinformasjon (f.eks. ikke-reviderte halvårstall eller budsjettall)? hvis ja, hvilke?

7. Hvilket regnskapsspråk gir som regel det mest korrekte bildet etter din mening?

- (1) GRS
- (2) IFRS
- (3) Forenklet IFRS
- (4) Spiller ingen rolle

8. GRS, IFRS eller forenklet IFRS, har dette betydning? I såfall hvilken?

9. Har bruk av anskaffelsesmetoden/historisk kost, verdireguleringsmetoden, virkelig verdi på eiendeler betydning i vurderingen av lånesøknaden? (1/2)

- (1) Ja
- (2) Nei

9. Hvis ja, isåfall hvilke? (2/2)

10. Bør Norge innføre større grad av virkelig verdi enn i dag for ikke-børsnoterte selskaper? (1/2)

- (1) Ja
- (2) Nei

10. Hvorfor, hvorfor ikke (2/2)

11. Hvis selskapet anvender virkelig verdi, hvilken vurderinger foretar dere rundt estimeringen? Kreves det f.eks. en ekstern taksering?

12. Foretas det standard justeringer av rapporterte tall (f.eks. av goodwill og immaterielle eiendeler, virkelig verdi, verdi på eiendeler)? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

12. Hvis ja, hvilken justeringer blir foretatt? (2/2)

13. Er det nøkkeltall som særlig vektlegges? Hvilke? Og hvordan vektet disse?

14. Brukes informasjon fra noter? (1/3)

- (1) Ja
(2) Nei

14. Hvilke noter er i så fall viktige? (2/3)

14. Er det noteopplysninger som savnes? I så fall hvilke? (3/3)

15. Hvis foretaket ikke har kontantstrømoppstilling, blir det da krevet utarbeidet?

- (1) Ja
(2) Nei

16. I eksempelet er låntaker et AS. Ville informasjonssinnhenting vært annerledes for en annen foretaksform? Vil det f.eks. for ANS innhente opplysninger om deltakerne/eierne?

17. Brukes informasjon fra årsberetningen? (1/2)

- (1) Ja
- (2) Nei

17. I tilfelle hvilken informasjon? (2/2)

18. Brukes revisors beretning?

- (1) Ja
- (2) Nei

19. I hvor stor grad brukes revisors beretning?

- (1) Lav
- (2) Middels
- (3) Høy

20. Hvis låntaker ikke har revisor (f.eks. har valgt bort revisor), stilles det krav om revisjon?

- (1) Ja
- (2) Nei

21. Kontrolleres regnskapet for manglende poster selv om revisor har godkjent regnskapet (feks. Manglende avsetninger)?

- (1) Ja
- (2) Nei

22. Kontaktetes revisor i vurderingen av lånetilsagn? (1/2)

- (1) Ja
- (2) Nei

22. På hvilken måte bidrar isåfall revisor i vurderingen av lånetilsagnet? (2/2)

23. Hvordan forsøker banken å avdekke manipulering og/eller strekking i regnskapene? (1/2)

23. Hvor ofte forekommer det at banken oppdager strekking og manipulering i regnskapene, (ca. hvor mange ganger i året)? (2/2)

24. Risikovurdering av lånesøker, hva vektlegges, brukes ferdig modell som tall mates inn i?

25. Er bruken av regnskapsinformasjon veldig mekanisk (slik at regnskapstall mates mekanisk inn i en modell), eller gjøres det subjektive vurderinger? (1/2)

- (1) Bare mekanisk
- (2) Mekanisk og subjektiv
- (3) Bare subjektiv

25. Hvis subjektive vurderinger, hvilke? (2/2)

26. Gjøres det andre vurderinger når investeringen er for eiendom enn for andre investeringer som driftsmidler? Isåfall hvilke?

27. Tas det sikkerhet innenfor og/eller utenfor selskapet? (1/4)

- (1) Ja
- (2) Nei

27. For hvor stor prosentandel av lånebeløpet kreves det i såfall sikkerhet for? (2/4)

27. Hva tas det sikkerhet i? (3/4)

27. Hvor vanlig er det at banken tar pant utenfor selskapet? (4/4)

- (4) Ingen grad
(1) I liten grad
(2) I middels grad
(3) I stor grad

Bruk av regnskapsparametere i låneavtalen

Case: Ovennevnte lån innvilges med 10 års løpetid med flytende rente

1. Er det vanlig å kreve løpende regnskapsrapportering fra låntaker?

- (1) Ja
(2) Nei

2. Er det i så fall mer omfattende rapportering enn det som følger av regnskapsplikten? Hvilken tilleggsinformasjon er det man i så fall ber om (f.eks. periodetall og budsjett)?

3. Blir revisor, og revisors beretning brukt i oppfølgingen av låneavtalen? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

3. I såfall på hvilken måte? (2/2)

4. Hvor vanlig er det med finansielle covenants i et slikt case?

- (1) Ofte
(2) Av og til
(3) Sjelden

5. Er covenants knyttet til årsregnskapet, eller kreves det hyppigere rapportering? Er det i såfall vanlig å kreve reviderte tall?

6. Hvilke nøkkeltall brukes oftest som covenants? Og hvordan vektet disse?

7. Hva er konsekvensen av å bryte en covenants (F.eks. reforhandling, renteendring, oppsigelse)?

8. Vil endringer av verdsettelsesmetoder eller estimer fanges opp av bankene i deres vurderinger om covenantskravene overholdes? og hvilken konsekvens har dette?

Bruk av digitale løsninger i låneprosessen for bedriftskunder

1. Brukes det i dag digitale løsninger i hele eller deler av lånetilsagnet i din bank.

- (1) Ja
(2) Nei

2. I hvor stor grad vil du si at lånetilsagnet bruker digitale løsninger i dag?

- (1) Lav
(2) Middels
(3) Høy

3. Hvilke områder av lånetilsagnet brukes det digitale løsninger i dag?

4. Blir det i dag brukt digitale løsninger i oppfølgingen av lån? I såfall på hvilke områder?

5. Ser du noen fallgruver ved bruk av digitale løsninger i låneprosessen og oppfølging av lån? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

6. I så fall hvilke? (2/2)

Automatisering

1. Er det noen deler av låne vurdering og oppfølging som er Automatisert? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

1. I så fall hvilke områder? (2/2)

2. I hvor stor grad vil du si at lånetilsagnet og oppfølgingen av lån er automatisert i dag?

- (1) Lav
(2) Middels
(3) Høy

3. Er det sannsynlig at noen områder kommer til å bli automatisert i nær fremtid (1-5 år)? (1/2)

- (1) Høy sannsynlighet
(2) Middels sannsynlighet
(3) Lav sannsynlighet

3. Hvilke områder tror du i så fall at vil bli automatisert? (2/2)

4. Ser du noen fallgruver ved bruk av automatiserte løsninger i lånetilsagnet og i oppfølgingen av lån? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

4. I så fall hvilke? (2/2)

Kunstig intelligens

1. Bruker din bank i dag noen form for kunstig intelligens? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

1. I såfall på hvilke områder? (2/2)

2. Er det sannsynlig at din bank kommer til å ta i bruk kunstig intelligens i nær fremtid (1-10 år)? (1/2)

- (1) Ja
(2) Nei

2. Hvilke områder tror du kunstig intelligens kan tas i bruk idag? (2/2)

3. Er det noen vurderinger og beregninger du mener kunstig intelligens kan overta i fremtiden helt uten menneskelig vurdering?

4. Hvilken regnskapsstandard mener du krever minst grad av menneskelig vurdering og har best utgangspunkt for et samarbeide med kunstig intelligens.

Generelle spørsmål om digitale løsninger, automatisering og kunstig intelligens.

1. Tror du det hadde blitt lettere å bruke digitale løsninger, automatisere og bruke kunstig intelligens hvis det ble tillate med større bruk av virkelig verdi etter norsk regnskapsregulering?

- (1) Ja
(2) Nei

2. Føler du at din bank er i forkant med tanke på digitalisering, automatisering og bruk av kunstig intelligens og dens muligheter?

- (1) Ja
(2) Nei

3. Hvilke tanker gjør du deg rundt hvordan utviklingen fremover kommer til og se ut?

4. Tror du at dagens regnskapsreguleringer (herunder GRS, IFRS og forenklet IFRS) hemmer den digitale utviklingen for bankene? I såfall på hvilken måte tror du at dette skjer?

5. Tror du at med dagens regnskapsreguleringer at lånevurderingen og oppfølging av lån i fremtiden kan bli gjort helt uten subjektive vurderinger?

- (1) Ja
(2) Nei

Har du noen ytterligere kommentarer?

Takk for dine svar!

Vedlegg 2: Tilbakemelding på meldeskjema med referansekode 680232

Tilbakemelding på meldeskjema med referansekode 680232:

FORENKLET VURDERING MED VILKÅR

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet har lav personvernulempe fordi det ikke behandler særlige kategorier eller personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser, eller inkluderer sårbare grupper. Prosjektet har rimelig varighet og er basert på samtykke. Vi gir derfor prosjektet en forenklet vurdering med vilkår.

Du har et selvstendig ansvar for å følge vilkårene og sette deg inn i veiledningen i denne vurderingen. Dersom du følger vilkårene og prosjektet gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet vil behandlingen av personopplysninger være i samsvar med personvernlovgivningen.

VILKÅR

Vår vurdering forutsetter:

1. At du gjennomfører prosjektet i tråd med kravene til informert samtykke
2. At du ikke innhenter særlige kategorier eller personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser
3. At du følger behandlingsansvarlig institusjon (institusjonen du studerer/forsker ved) sine retningslinjer for datasikkerhet
4. At du laster opp revidert(e) informasjonsskriv på utvalgssiden(e) i meldeskjemaet og trykker «bekreft innsending», slik at du og behandlingsansvarlig institusjon får korrekt dokumentasjon. NSD foretar ikke en ny vurdering av det reviderte informasjonsskrivet. 1.

1. KRAV TIL INFORMERT SAMTYKKE

De registrerte skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse. Du må påse at informasjonen minst omfatter:

- Prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til
- Hvilken institusjon som er behandlingsansvarlig
- Hvilke opplysninger som innhentes og hvordan opplysningene innhentes
- At det er frivillig å delta og at man kan trekke seg så lenge studien pågår uten at man må oppgi grunn
- Når prosjektet skal avsluttes og hva som skal skje med personopplysningene da: sletting, anonymisering eller videre lagring
- At du/dere behandler opplysninger om den registrerte basert på deres samtykke
- Retten til å be om innsyn, retting, sletting, begrensning og dataportabilitet (kopi)
- Retten til å klage til Datatilsynet
- Kontaktopplysninger til prosjektleder (evt. student og veileder)
- Kontaktopplysninger til institusjonens personvernombud

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for informasjonsskriv: nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/informasjon_samtykke/informere_om.html

Det er ditt ansvar at informasjonen du gir i informasjonsskrivet samstemmer med dokumentasjonen i meldeskjemaet.

2. TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.5.2019.

3. FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Dersom du benytter en databehandler i prosjektet må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

NSD SIN VURDERING

NSDs vurdering av lovlig grunnlag, personvernprinsipper og de registrertes rettigheter følger under, men forutsetter at vilkårene nevnt over følges.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Forutsatt at vilkår 1 og 4 følges er det NSD sin vurdering at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Forutsatt at vilkår 1 til 4 følges vurderer NSD at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19) og dataportabilitet (art. 20).

Forutsatt at informasjonen oppfyller kravene i vilkår 1 vurderer NSD at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

MELD ENDRINGER

Dersom den planlagte behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 3: Refleksjonsnotat

Refleksjonsnotat 1

Av Erik Kleveland

Masteroppgaven har temaet regnskapsregulering og digitalisering. Problemstillingen som ble utviklet for studien er; *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*. Formålet med studien er å se hvordan regnskapsregulering innvirker på bankenes digitalisering og kunnskapsnivået i bankene. Videre blir denne problemstillingen underbygget av tre forskningsspørsmål; (1) *Hvordan brukes det regnskapet og hvilke nøkkeltall, samt annen informasjon i årsrapporten brukes i vurderingen og oppfølgingen av lånetilsagnet?* (2) *Finansregnskapet «lyver» på enkelte områder og regnskapsbrukeren ikke har god nok innsikt i de valg og vurderinger som gjøres i forbindelse med regnskapsavleggelsen og* (3) *Hvor langt har bankene kommet i digitalisering rettet mot bedriftsmarkedet? Hva er mulighetene og utfordringene med en digitalisering av låneprosessen?* Momentene som fremkom under forskningsspørsmålene ble brukt til å svare på problemstillingen om hvilken påvirkning regnskapsreguleringen og kompetansen har på digitaliseringen. Den teoretiske tilnærmingen tar for seg forskjellene mellom standardene NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. Videre tar studien for seg regnskapskvalitet, regnskapsmanipulasjon, bankenes risiko og digitalisering.

For å besvare problemstillingen har oppgaven gått nærmere inn i momenter i regnskapet, prosessen i lånetilsagnet og kompetanse nivået for å belyse faktorer som kan påvirker digitaliseringen av denne sektoren. Datagrunnlaget som benyttes i oppgaven er innhentet gjennom en kvantitativ-kvalitativ spørreundersøkelse som ble sendt ut til små, mellomstore og store banker. Undersøkelsen viste at bankene har digitalisert seg i noen grad og undersøkelsen viser at det er flere momenter som antyder at regnskapsreguleringen og kompetansenivået har en påvirkning i digitaliseringen av låneprosessen. Hvorav kvaliteten og tilliten til regnskap som rapporteres er noe lav, og at både teori og undersøkelsen viser at finansregnskapet «lyver» på enkelte områder, slik at sentrale nøkkeltall har redusert økonomisk fortolkning. Men likevel synes dette å foreligge noen løsninger som kan motvirke noe av påvirkningen i digitaliseringen.

I det følgende vil jeg drøfte hvordan temaet for oppgave relaterer seg til internasjonalisering, innovasjon og samfunnsansvar. Samt hvordan det jeg gjennom studiene har lært som relaterer seg til de overnevnte momentene.

Internasjonalisering

Finansnæringen inkludert bankene blir stadig mer påvirket av internasjonalisering. Bankene i Norge konkurrerer ikke lengre bare med hverandre, men også med store internasjonale banker. På grunn av den økende internasjonaliseringen vil bankene oppleve tøffere konkurranse og vil derfor oppleve høyer krav til effektivitet, kundeopplevelse og kunnskap. Fordi bankene og selskaper stadig opererer mer på tvers av landegrenser, blir de påvirket av internasjonal regulering. Denne studien tar blant annet for seg den internasjonale regnskapsregulering IFRS som norske børsnoterte selskaper er pålagt å bruke, men som også alle andre selskaper som ønsker kan bruke. De norske bankene må derfor forholde seg til internasjonal regnskapsregulering selv om de ikke bruker dette selv. Videre har også oppgaven sett på risikovurdering hvor Norge gjennom EØS har forpliktet seg å følge Basel komitéens regelverk og har implementert dette gjennom Kapitalforskriften. Tilslutt kan det hevdes at de norske bankene finansierer deler av den internasjonale ekspansjonen til norske selskaper gjennom lån. Studien bidrar derfor med å belyse hvilke utfordringer regnskapsreguleringen og annen regulering skaper for digitaliseringen av banken som synes å være nødvendig for at bankene skal være bærekraftig i et internasjonalt samfunn.

Mine fem år med studier ved Universitetet i Agder har gitt meg et godt grunnlag for å arbeide inne det offentlige eller private næringslivet. Ved at emnene som jeg har hatt igjennom studiene har hatt et internasjonalt fokus, en del av emnene har vært undervist på engelsk og internasjonale professorer som gir ulike perspektiver. I tillegg gir studiene to muligheter for utveksling, hvor jeg har benyttet meg av dette ved en anledning, med utveksling til Australia ved Queensland university of technology. Oppholdet utviklet min kulturelle forståelse som jeg anser som viktig for å arbeide i internasjonale selskaper og team.

Innovasjon

Digitalisering forbindes ofte med innovasjon. I det norske og internasjonale næringslivet og da spesielt i banknæringen er det et stort fokus på digitalisering. Skal bankene holde seg konkurransedyktig er de nødt til å være innovative i løsningen mot kundene. Dette innebærer at bankene må finne nye løsninger for å møte kundene på de arenaer og på de måter som

kundene ønsker. På grunn av at samfunnet er stadig mer digitalisert og kundene forventer å bli møt på digitale arenaer er bankene nødt til å følge med i utviklingen for ikke å tape konkurranse kraft. I tillegg på grunn av den økende internasjonaliseringen stilles det strengere krav til bankene om å effektivisere for å opprettholde konkurransekraften. Deler av effektiviseringen kan komme gjennom digitalisering, men samtidig er utviklingen og implementering av ny teknologi ressurskrevende. Samtidig møter bankene på utfordring med at regnskapsreguleringene inneholder mange subjektive vurderinger og «profesjonelt skjønn» som skaper utfordringer for digitaliseringen til bankene. Funnene fra studien indikerer at bankene har flere utfordringer når det kommer til digitalisering, blant annet spores det noen mangler i kunnskapen om digitalisering hos spesielt de mindre bankene. Fordi innovasjon for bankene henger tett sammen med utviklingen og implementeringen av nye digitale verktøy, trenger bankene ett kompetanse løft.

Studiene ved universitetet i Agder har gitt et godt fundament for å tenke innovativt og forsøke å løse dagens utfordringer på nye måter. Blant annet har vi hatt emner som entreprenørskap og økonomisk styring som hadde fokus på hvordan styre selskapsøkonomien på nye måter. På den andre siden var det få av emnene som hadde fokus på digitalisering. Digitalisering blir som kjent bare viktigere og viktigere i det norske næringslivet for å møte morgendagens utfordringer.

Samfunnsansvar

Bankene spiller en sentral rolle i det norske næringslivet og finansielle systemet, dette innebærer et stort samfunnsansvar da næringslivet er helt avhengig av kapital fra bankene. Samtidig forvalter bankene innskuddene til privatpersoner og næringslivet, slik at hvis bankene gir høyrisiko lån som gjør at banken går konkurs kan disse tape deler av sine innskudd. Selv om staten dekker inntil to millioner gjennom bankenes sikringsfond er det flere som har større innskudd enn dette. Studien retter seg som sagt inn om hvordan regnskapsreguleringen påvirker digitaliseringen, altså de momenter som gjør at bankene skal kunne være bærekraftig i lengden ved at de klare å følge med i utviklingen for å være konkurranse dyktig.

Studiene har gjennom fem år lært oss hvordan vi skal forholde oss til loven, men også hvordan vi som økonomer skal opptre etisk og moralsk riktig i de valg og vurderinger vi gjør.

Vedlegg 4: Refleksjonsnotat

Refleksjonsnotat 2

Av Sigurd Kittelsen

Masteroppgaven vår var en studie hvor vi problematiserte regnskapsreguleringen og kompetansen til bankrådgivere i forhold til om disse momentene har en innvirkning på digitaliseringen av låneprosessen for næringslivet. Det teoretiske og akademiske grunnlaget for å kunne utlede masteroppgaven har jeg opparbeidet meg gjennom fem år med relevante emner, hvor jeg har tilegnet meg kunnskap som har fått meg til å forstå og se sammenhenger i den økonomiske verdenen.

På bakgrunn av vår interesse og nysgjerrighet ovenfor bank og finans næringen valgte vi å rette oppgaven vår inn mot det dagsaktuelle temaet digitalisering. Dette da utviklingen innen finansiell teknologi kan bidra med å påvirke hvordan regnskapsinformasjon deles og behandles. Her valgte vi å avgrense oss mot bedriftsmarkedet da vi hadde tilegnet oss en oppfatning av at denne delen av banknæringen ikke var digitalisert i like stor grad som personmarkedet. Så for vår oppgave var det sentralt å se på hvordan bankene behandler og tolker de tillate regnskap standardene som anvendes i Norge da vi var interessert i å belyse momenter som påvirker fremdriften i digitaliseringsprosessen. Problemstillingen som ble utarbeidet var: *“Hvilken påvirkning har regnskapsregulering og kompetansenivået i bankene for bankenes digitalisering av låneprosessen”*.

For å skaffe oss forståelse på området satte vi oss først inn i standardene NGAAP, IFRS og forenklet IFRS for å se hvilke forskjeller det forelå og hvilke konsekvenser dette hadde i utførelsen av regnskapet. Videre var vi nødt til å sette oss inn i bankenes retningslinjer og praksis under et lånetilsagn, dette for å få en dypere forståelse av situasjonen og hvordan dette samhandler i praksis. Til slutt var det viktig å forstå hva digitalisering innebar, hvor vi så på hvilke løsninger som allerede eksisterte og var under utviklinger. For å innhente data på området valgte vi å utarbeide en kvantitativ-kvalitativ spørreundersøkelse med overvekt av åpne spørsmål, da vi også var ute etter å teste kompetansen til bedriftsrådgiverne som behandler lånetilsagn. Undersøkelsen ble så distribuert ut til 104 forskjellige bankrådgivere rundt om i landet.

Resultatene i oppgaven viser at bankene har digitalisert seg på enkelte områder men hvor det fremkommer noe variasjon i forhold til bankene og størrelsen på disse. Det var også momenter under bruken av årsrapporten som direkte eller indirekte kommer av regnskapsreguleringen, som kan påvirke digitaliseringen. Det at regnskapsstandardene tillater bruk av profesjonelt skjønn var noe som førte til at bankene foretok egne konservative vurderinger og beregninger, for å sikre seg mot misligheter. Videre fremgikk det momentene på at kompetansenivået hos de forskjellige og et misvisende utarbeidet regnskap påvirker digitaliseringen. Hvor studien og teorien viser at regnskapet lyver på grunn av regnskapsreguleringen, da reguleringen i mange tilfeller gjør at regnskapet ikke viser de økonomiske realitetene og vil problematisere bruken av regnskapet i digitaliseringen. Men samtidig som det var momenter som påvirket, syntes det likevel å foreligge noen løsninger som kan motvirke noe av denne innvirkningen.

Internasjonalisering

Digitalisering er ikke bare noe som fremkommer i Norge, men også overalt i den globaliserte verden. Digitaliseringen er viktig for å oppnå effektivisering, og er noe som fører til at de norske bankene blir mer konkurransedyktig både nasjonalt og internasjonalt. Det er derfor viktig at bankene følger med og holder seg oppdatert på utviklingen av nye løsninger og teknologiske fremskritt. Den internasjonale standarden IFRS som blir drøftet i oppgaven er noe som alle norske børsnoterte selskaper er pålagt å følge. Utarbeidelsen, vurderingen og endringer av denne standarden vil påvirke banker og bedrifter både nasjonalt og internasjonalt. Slik at momenter i utarbeidelsen av denne standarden som hindrer utviklingen av digitaliseringen av låneprosessen for bankene i Norge kan da også problematiseres internasjonalt. Videre har Norges bank, finanstilsynet og finansdepartementet et samarbeid med flere internasjonale organer som blant annet den Europeiske sentralbanken og EU/EØS hvor norske banker er nødt til å følge og implementere lover og reguleringer fra EU igjennom EØS-avtalen.

Innovasjon

Digitalisering kan betraktes som innovasjon, hvor denne prosessen har som formål å effektivisere, utvikle og anvend ny teknologi. Studien tar for seg «Fintech» og andre digitale løsninger som Blockchain, kunstig intelligens og SAF-T. Dette er teknologi og løsninger som kan være med på å drive fram den fremtidige digitaliseringen. Dette kan praktiseres som innovasjon da dette kan være med på å endre måten mange jobber på og hvordan regnskapet produseres, deles og analyseres. Videre er kunstig intelligens et sentralt tema i dagens

digitalisering og er noe som muligens vil i fremtiden kunne gjøre regnskapsmessig analyse bedre og mer effektiv på flere områder.

Samfunnsansvar

Etter som bankene driver med utlån av lånt kapital til bedrifter og privatpersoner er det viktig at bankene har et forsvarlig forhold til risiko slik at bankene ikke utsetter seg selv og andre for fare. Bankene har dermed et samfunnsansvar hvor de er nødt til og følge de reguleringene som er satt av Norges bank, finanstilsynet og finansdepartementet. Etter som digitaliseringen vil påvirke både interne og eksterne rutiner, er det viktig at bankene tar digitaliseringsprosessen seriøst hvor man viser gode holdninger og aktsomhet ved implementering av nye systemer og rutiner. Dette for å være sikre på at systemene og rutinene greier å håndtere de overtatte oppgavene de er satt til å gjøre. For en videre digitalisering er det viktig at bankene har tenkt seg ut hvordan man skal løse og håndtere eventuelle tomrom som fremkommer ved endringer av rutiner og systemer. Dette for å ikke utsette næringslivet og seg selv for unødvendig økonomisk risiko.